

Bostan ve Gülistan

seçme öyküler

Şeyh Sâdi-i Şirâzî

Hazırlayan: Can Alpgüvenç

Bostan ve Gülistan

Seçme Öyküler

Şeyh Sâdi Şirâzî

Haz. Can Alpgüvenç

Jenerik

Yayın Yönetmeni: Ali Erdoğan
Yayın Danışmanı: Metin Karabaşoğlu
Editör: Ömer Faruk Paksu
İç Tasarım: Nurullah Bilekli
Kapak Tasarımı: Kenan Bıyıklı
ISBN: 975-269-047-5

Sanayi Cad. Bilge Sk. No: 2 Yenibosna
34196 Bahçelievler / İstanbul
Tel: (0212) 551 32 25
Faks: (0212) 551 26 59
www.nesilyayinlari.com
nesil@nesilyayinlari.com
twitter.com/nesilyayinlari
facebook.com/nesilyayinlari

© Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince bu eserin yayın hakkı anlaşmalı olarak **Nesil Basım Yayın Gıda Tic. ve San. A.Ş.**'ye aittir.
İzinsiz, kısmen ya da tamamen çoğaltılıp yayımlanamaz.

Dijital Medya Direktörü: Mahmut Güleç
Dijital Edisyon Editörü: Uğur Turan
Dijital Yayın Tarihi: Kasım 2011
Bu eserin e-kitap çevrimi **Nesil Digital** tarafından yapılmıştır.
www.nesildigital.com

Can Alpgüvenç

1945 te İstanbul Karagömrük'te doğdu. 1964'te Vefa Erkek Lisesi'ni bitirdi. İ.Ü. İktisat Fakültesinden mezun oldu. Çeşitli gazete ve dergilerde uzun yıllar "Yazı İşleri Müdürü" olarak çalıştı. Bir çok makalesi yayınlandı.

Yazar evli ve bir çocuk babasıdır.

YAYINLANMIŞ ESERLERİ

- Hazreti Davud
- Asâ'nın Gücü
- Bostan ve Gülistan'dan Seçme Öyküler

Önsöz

1193 YILLARI CİVARINDA, İran'ın Şiraz bölgesinde doğan ve asıl adı Müşerrefüddin olan Sâdi, yaşadığı asırda İslâm dünyasının yetiştirdiği en önemli şair ve yazarlardandır. O yıllarda bölgeye Salgurlular hâkimdi. Âlim ve şairleri himaye eden Salgurlu hükümdarı Ebu Bekir, Sâdi'nin yetişmesinde büyük rol oynadı.

Sâdi'nin:

*Mera başed ez derdi tıflan haber,
Ki der hordi ez ser bireftem peder.*

(Yani, ben çocukların ıstırabını bilirim. Çocukluğumda babamı kaybettim.) ifadesinden, kendisinin küçük yaşta yetim kaldığı anlaşılır. Bağdat'taki Nizamiye medresesinde tahsilini sürdüren Sâdi, orada tasavvufun büyük isimlerinden Sühreverdi ve el Cevzî gibi üstadlardan ders aldı. Öğrenimini tamamlamak için sabit bir yere bağlanmayan Sâdi, çağının önemli ilim ve kültür merkezlerini gezerek, ilim ve ihtisas sahiplerini buldu ve onlardan faydalandı. Çin'den Mısır'a, Anadolu'dan Suriye ve Arabistan'a kadar pek çok ülke dolaştı, hatta bir ara Haçlılara esir bile düştü. Ancak zamanının çoğunu Bağdat ve Şam'da geçirdi.

Gerek Doğu, gerekse Batı dünyasında engin irfanıyla tanınan Sâdi, çağının felsefesini hayata uygulayıp, her olaydan bir hikmet prensibi çıkarıp bunları eserlerine aktardı. Asırlık ömrünün üçte birini ilim tahsiline, bir o kadarını seyahate, gerisini ise tespitlerini yazmaya ayırdı.

Sâdi, 1292'de doğduğu şehir olan Şiraz'da vefat etti.

* * *

Riyâdan ve riyâkârlardan nefret eden Sâdi, bir öyküsünde bunu şöyle hikâye eder:

Adamın birinin, hayatı boyunca hep gösteriş ve riya içinde yaşayan yaşlı bir babası vardı. Bir gün merdivenden yuvarlanıp öldü. Oğlu bir süre sonra babasını rüyada görüp sordu:

"Babacığım ne haldesin, kabirde ne yapıyorsun, ahiretteki durumun nedir?"

Babası, oğlunu şöyle cevapladı.

"Oğlum! Sorguya falan rastlamadım, merdivenden yuvarlanarak doğruca cehenneme düştüm!"

* * *

Sâdi'nin edebî şahsiyeti erişilmesi imkansız derecede yüksektir. İbretli fikirlerini bazen gülünç hikâyelerinin cümleleri arasına sıkıştırır. Mesela, bir hikâyesinde şunları ifade eder:

Bir köylünün eşiği öldü. Köylü eşiğin başını, bostandaki bir asmanın üstüne nazarlık olarak dikti. Oradan gün görmüş, tecrübeli bir ihtiyar geçiyordu. Eşiğin başını gördü ve gülümsedi. Bostan bekçisine şöyle seslendi:

"Şimdi ölmüş olan şu eşek, sağlığında kendi başını ve kığını sopadan kurtaramadı, sonunda yara bere içinde öldü. Şimdi onun kuru kafası, nasıl olur da bostanı nazardan koruyabilir?"

* * *

Minnet altında kalmanın insan ruhu için büyük bir azap ve sıkıntı kaynağı olduğunu, Sâdi'nin şu kısa hikâyesi ne kadar güzel anlatır:

Bir gönül adamına, dostlarından biri fildişi bir tarak hediye etmişti. Fakat sonradan araları açılınca, kendisine "köpek" diye hakaret etti. Adam, tarağı dostuna fırlatarak şöyle bağırdı:

"Bu kemik bana lâzım değil. Yeter ki, bana bir daha köpek deme!"

* * *

Sâdi'nin manzum eserlerinin başında, Fars şiirinin şaheserlerinden olan "Bostan" gelir. Bu eser İslâm âleminde haklı bir şöhet bularak, asırlardır on binlerce kimse tarafından zevk ve ibretle okunmuştur.

Sâdi'nin, içinde yer yer manzum bölümlerin de yer aldığı, nesir tarzındaki meşhur eseri ise Gülistan'dır. Bu eser, müellifin büyük bir belagat ve fesahatle yoğurup kaleme aldığı eşsiz bir çalışmadır.

Sâdi, eserlerinde sadece ahlâka temas etmez. Öykülerinde çağının sosyal durumunu, fikrî yönünü ve görgü kurallarını da farklı açılardan ayrı ayrı işler.

Sâdi özel bir kesime hitap etmez, öykülerinde toplumun her kesim ve sınıfından insan, çeşitli biçimlerde yer alır. Sultanlar, vezirler, dervişler, tüccarlar, zenginler, fakirler, köleler, cariyeler, âşıklar, cimriler, cömertler hiçbir ayırım gözetmeksizin öykülere misafir olurlar. Hatta öykülerin kahramanları zaman zaman papağan, kedi, köpek, eşek, yılan gibi hayvanlardır.

Doğu edebiyatının şöhetli eserleri arasında yer alan Bostan ve Gülistan, Türkçeye ilk olarak 1391'de Seyf-i Sarâyî tarafından tercüme edilmiş, sonraki dönemler de ise, hemen hemen her asırda bir çok tercüme ve şerh yapılmıştır. Cumhuriyet dönemindeki tercümelerin en mükemmeli 1941'de Kilisli Rıfat tarafından yapılan tercümedir.

* * *

Çağımızın âlimlerinden Bediüzzaman, Lem'alar isimli eserinde Sâdi'den şöyle söz eder:

Gülistan sahibi Şeyh Sâdi-i Şirâzî şöyle naklediyor:

"Ben bir ehl-i kalbi tekyede, seyr-i sülûk ile meşgul iken görmüştüm. Birkaç gün sonra onu talebeler içinde, medresede gördüm. 'Ne için o feyizli tekkeyi terk edip bu medreseye geldin' dedim. O da dedi ki: 'Orada herkes kendi nefsinin –eğer muvaffak olursa– kurtarabilir. Burada ise bu âl-i himmet şahıslar, kendileri ile beraber çoklarını kurtarmaya çalışıyorlar. Uluvv-ü cenap, uluvv-ü himmet bunlardadır. Fazilet ve himmet bunlardadır. Onun için buraya geldim.'"

* * *

Son 15-20 yıl içinde kitapçı raflarını pek çok Bostan ve Gülistan derlemesi doldurdu. Çağlar ötesinden bütün insanlığa seslenen bu öykülerin, yayıncılar arasında revaç bulması şüphesiz ki sevindiricidir. Ancak, bunların içinde maalesef pek azı toplumun istifadeceği tarzda kaleme alınmış ve çağımız insanına göre derlenmiştir.

Elinizdeki eser, Kilisli Rıfat'ın mükemmel tercümesinden yola çıkılarak, büyük ölçüde onunla karşılaştırılarak hazırlandı. Sâdi'nin, toplumumuzla bire bir örtüşen öyküleri arasından özenle seçilerek oluşturuldu. Çağı dolayısıyla okuyucuya karmaşık gelen ve anlaşılmayan ifadeler herkesin anlayacağı bir dille yeniden kaleme alındı, dipnotları yok denecek kadar azaltıldı. Bir iki istisnanın dışında en kısa öyküler bir araya getirilerek, konularına göre tasnif edildi. Yazarın kadınlar, çocuklar, gençler ve âşıklar için söylediği özlü sözler kitabın sayfaları arasına dikkatlice serpiştirildi.

Fevkalâde sürükleyici, meraklı, ibret verici ve ilgi çekici olan bu eseri zevkle okuyacağınızı umuyor, sizleri eserle baş başa bırakıyorum.

Can ALPGÜVENÇ

Üsküdar, 2004

I. KİTAP

GÜLISTAN

Tevazuyla İlgili Öyküler

Hak Yolun Yolcuları

AÇ GÖZLÜ BİR DİLENCİ, mübarek bir zattan ısrarla para istedi. O zatın o gün için ona verecek herhangi bir şeyi yoktu. Kemerini de, cebi de bomboştu. Halbuki, eğer parası olsaydı, onun yüzüne altın saçacak kadar cömert biriydi.

O çirkin huylu dilenci, o mübarek zattan bir şey koparamayınca, suratını asarak yanından uzaklaştı. Bir yandan da söyleniyordu. Çarşıya geldiğinde ise, yüksek sesle bağırıp, gönül dostu adama hakaret ve iftiralar yağdırmaya başladı.

"Bu dervişler, bu Allah dostu görünen adamlar, sessiz akreplere benzerler, ucuz elbiseler giymiş yırtıcı kaplanlar gibidirler. Kedi gibi sessiz ve hürmetkar bir vaziyette diz üstü oturur, her şeye katlanmış, boyun eğmiş gibi görünürlerse de, bir av görünce köpek gibi atılırlar. Bunlar hilekârlık dükkanını mescitlere açmışlardır, çünkü evlerinde daha az av düşer. Kervanların yolunu eşkiya keser, halkın elbisesini bunlar soyarlar."

Dilencinin hakaretleri bitmek bilmiyor, uzadıkça uzuyordu. Esnaf dükkanlarının önüne çıkmış, bu âdi adamın sözlerini nefretle dinliyordu.

"Aklı karalı paçavraları birbirlerine dikerek, kırk yamalı elbiselerle sermaye topluyorlar, evleri altın hazinelerine dönmüştür! Bunlar dünyayı dolaşan harman çingenesidirler. Sahtekârlar, buğday gösterip arpa satarlar! Sen onların ibadet ederken halsiz ve ihtiyar göründüklerine bakma! Cezbeye sıra geldi mi çevikleşir, birdenbire delikanlı olurlar. Sıra raksa geldi mi ayağı kalkar, namazı ise oturarak kılarlar. Bu kadar sararıp solmuş, bu kadar zayıflamış görünmelerine rağmen, oburlukta Musa'nın asâsına benzerler. Ne bulurlarsa yutarlar!"

Dilenci, müşterisinin çoğaldığını gördükçe hakaretlerinin dozunu artırıyordu:

"Bunlar ne gûnahtan sakınırlar, ne da âlimdirler! Dünyaları karşılığında dinlerini satmaktan çekinmezler. Kaplan postu gibi kırk yamalı hırkalar giyseler de, karılarının elbiseleri Habeş kumaşından yapılmıştır. Sünnet namına iki şey bilirler. Birisi kuşluk vakti uyumak, öbürü de sahur yemeği yemek. Karınlarını boğazlarına kadar tıka basa doldurup, yetmiş renkli dilenci torbalarına benzerler!"

Ayıp arayanın gözleri hüneri görmez.

Yüzsüz adamın, başkasının şerefinden endişesi olur mu?

Onun bu saçmalarını işiten esnaftan biri, doğruca Efendi Hazretlerine koştu. Onun sözlerini büyük bir heyecanla anlattı. Aslında iyi bir iş de yapmadı.

Kötünün biri, beni arkamdan çekirtmiş olsa, o söz söylenmiş, bitmiş, geçip gitmiştir. Onun sözünü bana taşıyan kimse, söyleyenden daha büyük bir kötülük yapmış sayılır.

Biri ok atıyor, ama attığı ok yere düşüyor; bu benim vücudumu incitmez, bana azap vermez. Fakat o oku sen alır, getirir de böğrüme saplarsan, oku sen atmış olursun!

Söylenenler kendisine anlatılınca, o güzel tabiatlı gönül adamı bu sözleri gülerek karşıladı:

"Dilencinin söyledikleri önemli değil. Bundan daha kötülerini söylemişse onları da anlat. Zira o adamın benim kötülüğüm üzerine anlattıkları çok noksandır, benim bildiklerimin yüzde biridir.

"O adam, söylediklerini tahminde bulunarak söylemiştir. Oysa ki ben, o kötülüklerin nefsimde var olduğunu kesinlikle bilmekteyim. O benimle daha yeni tanıştı, benim yetmiş senelik ayıbını nasıl bilebilir?

"Benim ayıp ve kusurlarımı, Allah müstesna, benden daha iyi kimse bilemez.

"Bu adam ne kadar iyi niyet sahibi biriymiş ki, benim ayıplarımı ancak bu kadar sanmıştır. Kıyamet gününde, eğer benim günahlarıma şahit olacak olursa, Cehennemden korkmam."

* * *

Hak yolunun erleri, belâ okuna nişangâh oldukları için bulundukları makamlara varmışlardır.

Veliler, edepsizlerin kahrına sabır gösteren insanlardır. O makama yükselmek istiyorsan, bırak halk seni insafsızca eleştirsin.

Ey benim hata ve kusurlarımı araştıran kimse, bana gel, benden sor. Onun tamamını gösteren listeyi sana ancak ben verebilirim!

* * *

Köpeğin Isırdığı Adam

KIRDA DOLAŞAN bir adamın ayağını köpek ısırdı. Hem de öyle bir hırsla ısırmıştı ki, sanki dişlerinden zehir saçmıştı. Adamcağz acısından bütün gece uyuyamadı. Küçük kızı babasının haline acıyarak ona çıkıştı. Sesini sertleştirerek:

"Babacığım, senin dişin yok muydu? Sen de onun ayağını ısırsaydın!" dedi.

Adamcağz, ayağının acısını unutarak ağlarken gülümsedi:

"A benim güzel kızım, elbet benim de dişim var. Köpeğin ayağını ısırmaya da gücüm yeterdi. Fakat ağzımın köpeğe dokunmasına gönlüm razı olmadı. Bu iş o kadar çirkin, o kadar iğrenç ki, birisi eline silahını alıp şu köpeğin ayağını ısıracaksın, yoksa seni öldürürüm dese, yine de yapamam!"

* * *

Köpek yaratılıştan kötüdür. İnsan olan köpeklik yapamaz.

* * *

Cennete İstenmeyen Sultan

ŞAM HÜKÜMDARLARINDAN Melik Salih, kıyafet değiştirerek, her seher vakti kölesi ile şehre çıkar, çevreyi dolaşırdı. Arap geleneklerine uygun olarak, yüzünün yarısını örterek çarşı ve mahalleleri gezer, muhtaç kimseleri tespite çalışır, onlara hazinesinden yardımda bulunurdu. Merhamet sahibi, fakir dostu bir adamdı.

Yine kölesiyle dolaşmaya çıktıkları bir gece, iki dervişin bir mescitte yattıklarını gördü. Bunların gönülleri perişan, içleri üzüntü içindeydi. Soğuk gecede gözlerine bir saniye uyku girmemişti. Kaya kertenkeleleri gibi güneşi düşünüyorlardı.

Biri diğerine diyordu ki:

"Eğer şimdi oyun ve eğlenceyle vakit geçiren, zevk u safa içinde gününü gün eden mağrur padişah, o kıyamet günü bizim gibi âcizlerle birlikte Cennete girecekse, ben mezarımın toprağından başımı bile kaldırmam. Bugün sefalet zinciri madem ki bizim ayağımızdadır. O halde o gün de, Cennet-i Âlâ bizim mülkümüz, bizim yuvamız olmalıdır. Ömrümüz boyunca bunlardan ne iyilik gördük ki, bir de ahirette suratlarını çekelim. Melik Salih, Cennet bahçesinin duvarına yanaşsın da görelim bakalım; pabucumu çıkarır, kafasını patlatırım!"

Melik Salih, dervişin bu sözlerini işittikten sonra, orada fazla durmak istemedi, hemen sarayına döndü.

Aradan kısa bir süre geçince, kainatı nuruyla aydınlatan güneş doğdu ve gözlerden uykuyu silip götürdü.

Hükümdar hemen adamlarını gönderip, o iki derviş saraya çağırdı. Ağırbaşlılık içinde tahtına geçip oturduktan sonra dervişler geldi, onları huzuruna kabul ederek büyük ikram ve ihsanlarda bulundu. Üzerlerine yağmur gibi cömertlik yağdırdı, ruhlarını aşağılık duygusundan kurtardı.

Vaktiyle nice yağmur, soğuk ve sel sıkıntısı çekmiş olan dervişler, artık padişahın önemli adamlarıyla arkadaşlık ediyor, onlarla birlikte geziyorlardı. Üstleri başları perişan sabahı zor ederlerken, şimdi süslü elbiselerine güzel kokular sürüyorlardı.

Aradan bir zaman geçince, dervişlerden biri hükümdara sordu:

"Ey yüce sultanım, cihan senin kulağı halkalı kölendir! Bir insana değer verilmesi için onda bir çok güzel özellik bulunmalıdır. Büyüklüğe ancak makbul kimseler erişir. Biz kullarının nesini beğendiniz de bunca ikram ve iyiliklere boğuyorsunuz?"

Melik Salih, bu soruya çok sevindi, keyifle gülümsedi:

"Bak derviş! Kudretine güvenerek, âciz ve düşkünlere kötü davranan bir hükümdar değilim. Aksine onların iyiliğini, güzelliğini ve rahatını isteyen biriym. Ama siz de bana karşı çirkin düşünceler beslemeyin. Cennete ulaştığımızda aramızda huzursuzluk çıkmasın. Bugün barışın kapısını açtım ki, yarın Cennetin kapısını yüzüme kapamayın!"

* * *

Kudret sahibiysen bu yolda yürü, şeref istiyorsan yoksulun elinden tut!

Bugün muhabbet tohumu ekmeyen, yarın Cennette Tuba dalından meyve alamaz.

Ağızına kadar benlik suyuyla dolmuş bir kandil olursan, sende ışık olur mu? Meclisleri, mum gibi sinesinde yanacak bir şey bulunan insanlar aydınlatır.

* * *

Salih Dervif

ÂRİFLERDEN BİR ZAT, eski elbiseler giyer, bir harabede otururdu. Dostlarından biri kapısından geçerken kulağına bir köpek havlaması geldi. Kendi kendine söylendi:

"Allah Allah, burada salih bir dervif oturur, köpeğın burada ne işi var?"

Sonra da o mübarek adamın hatırını sorma düşüncesiyle eve girdi. Her yana baktı, ama hiçbir yanda, orada köpek bulunduğunu gösteren bir belirtiye rastlamadı. İçeride kimsecikler yoktu. Utandı, mahcup oldu ve geldiğı gibi sessiz sedasız geri dönmek istedi. Bu sırada, adamın ayak sesini işiten ârif ona şöyle seslendi:

"Ey gözümün nuru, burada köpek var sanma! Köpek gibi seslenen benim. Baktım ki yerlerin ve göklerin sahibi olan Allah, ona karşı aczimizi anlayıp zaafımızı hissetmemizden hoşlanıyor. Ben de başımdan kibir ve gurur tacını attım. Köpekten daha mütevazı bir varlık da düşünemediğim için, Rabbimin kapısında köpek gibi havlamaya başladım!"

* * *

Yüksek bir makama ulaşmak istiyorsan, bu makama tevazu inişinden çıkabilirsin. Mütevazı insan, Allah huzurunda büyük makamlara kavuşur.

Şelale azametle aktığı için, yukarıdan aşağıya yuvarlanır. Çiğ ise küçük ve âciz olarak düştüğü için güneş onu muhabbetle yukarılara çıkarır.

* * *

Sağır Taklidi

HÂTEM-İ ÂSAM, yani Sağır Hâtem diye bilinen zat, bilgisi, takvası ve tevazusu ile haklı bir şöhret kazanmıştı. Bir rivayete göre sağır da değildi. Karısını utandırmamak için, onun işlediği bir suçu duymazlıktan gelerek, bütün ömrünü sağır taklidi yaparak geçirmişti.

İşte bu zat, dostlarıyla birlikte bahçede oturuyordu. O sırada sineğin biri örümcek ağına düşmüş, vızıldamaya başlamıştı. Örümceğin zayıf görünüp susması hilekârlığındandır. Sinek onun ağının tuzak olduğunu anlamamış, şeker sanarak oraya düşmüştü. Hâtem sineğin vızıltısını duyunca ona şöyle seslendi:

"Ey açgözlülüğü yüzünden ayağı tuzağa tutulan sinek! Her yerde balla şeker bulunmaz. Bazı köşelerde böyle ağlar, tuzaklar bulunur."

Orada bulunan dostlarından biri, Hâtem'in sineğin vızıltısını duyduğunu ve ona karşı söylediklerini işitince dayanamayıp sordu: "Ey Hak yolunun yolcusu! Sana hayret ediyorum. Bizim bile zorla işittiğimiz sinek vızıltısını, sen nasıl duyabildin? Sineğin sesini bile fark ettikten sonra, sana sağır demek doğru mu?"

Hâtem gülümseyerek: "Ey keskin akıllı dostum, faydasız söz işitmektense sağır görünmek iyidir. Meselâ yanımda bulunanlar, kusurlarımı örterek beni hep methederler. Ama onlar kötü huylarımı sakladıkça bir gün gelir, gururum beni alt edebilir, nefsimin esiri olabilirim. İşte bu durumdan kurtulmak için kendimi herkese sağır bildirdim. İstedim ki, yanımda bulunanlar beni sağır sandıkları için iyilik veya kötülüğüme dair ne biliyorlarsa söylesinler. Bu durumda kötü huylarımı öğreniyor ve ondan vazgeçmeye çalışıyorum. İşte kendimi sağır tanıtmaktaki amacım budur."

* * *

Övgü ipiyle kuyuya inme. Hâtem gibi sağır ol, kendi ayıplarını kendi kulağıyla dinle!

* * *

Damladaki Tevazu

BİR BULUTTAN deniz üzerine bir damla damladı. Denizin genişliğini görünce de utandı. Kendi kendine,

"Deniz bulunan yerde ben kim oluyorum? Eğer o varsa ben yok sayılırım!" dedi.

Damla kendisini küçük gördüğü için, sedef onu bağrına bastı, nazla besledi. Kader o damlayı öyle yükseltti ki, sultanların taçlarına lâayık inci oldu.

Damla kendisini alçak gördüğü için yücelik buldu, yokluk kapısını çaldığı için var oldu.

* * *

Ülkesinden Kaçan Adam

VAKTİYLE NİL NEHRİ, bir yıl Mısır'a hiç su taşımadı ve sonunda dayanılmaz bir kıtlık baş gösterdi.

Öyle oldu ki, susuzluktan kıvranan insanlar dağlara çıktı. Nil sanki kurumuştı. İnsanlar feryat edip inleyerek yağmur dilediler, ama hiç fayda etmedi. Bunun üzerine içlerinden biri, tasavvuf büyüklerinden Zünnun'un dergâhına koştu:

"Ey yüce sultan! Halk sıkıntı içinde, çok acı çekiyor. Ne olur, şu âcizler için bir dua buyur. Cenab-ı Allah sevdiği kullarının dualarını reddetmez!" dedi.

Bu sözleri duyan Zünnun, hemen hırkasını toplayıp şehri terk etti, Kızıldeniz'in kenarındaki Medyen kasabasına kaçtı. Şehre çok geçmeden, öyle bir yağmur yağdı ki, halk suya doydu, herkesin yüzü güldü.

Aradan yirmi gün geçti. Medyen'e, "Kara yürekli bir bulut, Mısır'ın üstünde ağlamış" diye bir haber geldi.

Bunun üzerine Zünnun, havuzlar bahar selleriyle dolduğu için, ülkesine geri döndü.

Bu arada, bu büyük mânâ sultanını ziyaret eden biri kendisine usulca sordu:

"Halk senden dua istedi, etmedin. Kalktın Medyen'e kaçtın. Bu şehri terk edişinde ne hikmet vardı?"

Zünnun şöyle cevap verdi:

"İşitmiştim ki kurtların, kuşların, vahşi hayvanların rızıkları, kötüler yüzünden daralmış. Çok düşündüm, bu memlekette kendimden günahkâr kimse görmedim. Anladım ki, bu kuraklık, bu bereketsizlik benim yüzümden oluyor. Halka benim fenalığım dokunuyor. İyilik kapısı benim şerrimden kapanıyor. Halkı sıkıntıdan kurtarmak için Mısır'ı terk ettim!"

* * *

Büyüklik istiyorsan herkese hürmet et. Büyükler kendilerini herkesten fena görürler. Sen kendini küçük bilmedikçe, insanlar katında aziz olamazsın. Kendini küçüklerden sayan, hem dünyada, hem de ahirette büyüklüğe kavuşur.

Ey bizim mezarımıza uğrayan ziyaretçiler! Sâdi toprak olmuşsa ne önemi var, o zaten sağlığında da topraktı. Sâdi, rüzgar gibi âlemi dolaşmışsa da, sonunda o da kendisini kara toprağa teslim etti. Çok geçmeden vücudunu toprak yiyecek, sonra da rüzgar o toprakları yeryüzünün her yanına savuracak! Mânâ gülistanı açıldı açılalı, hiçbir bülbül Sâdi kadar güzel inlemedi. Böyle bir bülbül ölür de, toprağından gül bitmezse, şaşırmaz mısın?

* * *

Yükselmenin Yolu

SOYU SÖYÜ TEMİZ, dürüst ve akıllı bir genç, bindiğı gemiyle Anadolu'nun şirin bir kasabasına gelmişti. Oradaki mü'minler, onun faziletli, akıl ve anlayış sahibi, temiz bir delikanlı olduğunu anlayıp kendisini misafir etmek istediler. Eşyalarını alarak onu temiz bir dergâha götürdüler.

Delikanlı orada yedi içti, itibar gördü. Misafirlik süresi bittikten sonra, şeyh efendi delikanlıya şöyle söyledi:

"Oğul, şu mescit tozlandı. Ötesinde berisinde çerçöp birikti, onu sil süpür, temizle!"

Genç yolcu bu sözü işitir işitmez savuşup gitti. Bir daha da izini gören olmadı. Şeyh efendinin müritleri, misafirin görünmemesini, hizmetten kaçtığına, yahut elinden hizmet gelmediğine vererek şöyle dediler:

"Zavallı çocuk, demek ki hizmet işine gelmedi!"

Aradan birkaç gün geçti. Şeyh efendinin hizmetkârlarından biri ona çarşıda rast geldi.

"Ey kendini beğenmiş genç! Şunu iyi bil ki, insanlar hizmet ederek yükselir, ancak bu şekilde bir makam sahibi olurlar. Dergâhtan kaçarak iyi bir şey yapmadın!"

Genç yolcu, içi yanarak ağlamaya başladı, bir yandan da şöyle söylüyordu:

"Ey cana can katan, gönüller aydınlatan dostum! Emri aldığım gibi mescidi temizlemeye gittim. Fakat baktım ki orada ne toz var, ne de toprak, her yer tertemiz. O tertemiz yerde kirli olan ancak bendim. Ayağımı ister istemez oradan çektim. Çünkü ben gidince mescit temizlenmiş olacaktı!"

* * *

Derviş için biricik yol, kendini küçük görmektir. Yükselmek mi istiyorsun, gönülsüz olmaya bak! O damın bundan başka merdiveni yoktur.

Meyveli dal başını aşağılara uzattığı gibi, akıllı insan da mütevazı olur.

* * *

KADINLARLA İLGİLİ SÖZLER:

Her gün sabahtan akşama kadar gamlı ve kederli de olsan, gece olunca yanında gönlünü eğleyecek, kederini dağıtacak bir hanım olduktan sonra hiç korkma!

Kadın namuslu, hem de güzel ise, kocası onun yüzüne baktıkça kendini Cennette bilsin.

Kadın hem dindar, hem de tatlı dilli ise, artık onun güzelliğini, çirkinliğini aramak fazladır.

Ahlâkı güzel olan kadının, kendi güzel olmasa da önemi yok.

* * *

Kaderle İlgili Öyküler

Eceli Gelen Yaşamaz

ERDEBİL ŞEHRİNDE demir pençeli, vurduğunu deviren, güçlü kuvvetli bir genç vardı. Yayını öyle kurardı ki, onları sapan demirinden bile geçirirdi. Bir gün onunla savaşmak üzere, şehre keçe pelerinli bir delikanlı geldi. O da bileğine güçlü, cengâver birisiydi. Kavgadaki ustalığı gözlerinden okunuyordu. Fakat, yanında yaban eşeği derisinden yapılmış kemendinden başka silahı yoktu.

Erdebilli, keçe pelerini içindeki delikanlıyı görünce hemen yayını kurdu, kirişi kulağına doğru çekti ve ona ardarda tam elli ok gönderdi. Fakat ne gariptir ki, bir tanesi bile düşmanın keçesini delememi. Öbürü ise, meşhur kahraman Rüstem gibi, Erdebilli'yi kemendinin halkasına düşürerek kısıkıvrak yakaladı, aldı çadırına götürdü, kanlı hırsız gibi ellerini omuzlarına bağladı.

Gece olmuş, Erdebilli utancından uyuyamamıştı. Seher vakti, kepeneklinin uşaklarından biri kendisine sordu:

"Sen ki mızrağınla kalkanları, okunla demiri delerdin, nasıl oldu da bir kepeneklinin esiri oldun?"

Erdebilli içi kan ağlayarak şöyle cevap verdi:

"Bilmiyor musun ki, eceli gelen yaşamaz! Ben ki dövüş ve savaş ilminde Rüstem'e yol gösterecek biriyim. Bir zamanlar talihim yanımda iken, kalın demirler okuma keçe gibi geliyordu. Şimdi talihim döndüğünden, okumun önünde keçe bile, demir oluyor. Kargı, ecel gelince zırhı deler, fakat eceli gelmeyen adamın gömleğinden bile geçemez. Ecelin kılıç çektiği adam, kat kat zırh da giyse, yine çıplak sayılır. Ama birinin talihi arkasındaysa, çıplak da olsa, satırla bile vursalar bir şey olmaz."

* * *

Âlim ne kadar çabalasa ecelden canını kurtaramaz; eceli gelmeyen cahil, ne kadar tedbirsizlik de etse ölmez.

* * *

Obur Pehlivan

BİR PEHLİVANIN bir gece karnı ağrıyordu. Öyle ki ağrıdan uyuyamadı, bir hekime gitti. Adam ona:
"Bu kadar yemek yiyenin geceyi çıkarmasına bile şaşarım. Göğüste Moğol okunun yatması, mideyi hazmı güç, uygunsuz yemekle doldurmaktan hayırlıdır. İnsanın bazen bir lokma yüzünden bile karnı ağrır, cahil adam ölür gider!" dedi.

Olacak bu ya! O gece hekim öldü, hasta pehlivan kırk yıl daha yaşadı.

* * *

Nice ilâç bilen insanlar vardır ki, ağrı içinde kıvranıp ölür. Nice zavallı kimseler olur ki, sapasağlam yaşar.

* * *

Tuzağa Düşen Akbaba

BİR AKBABA, bir çaylağa şöyle seslendi:

"Uzakları görmede benden üstün hiçbir kuş yoktur!"

Çaylak kendisine şöyle cevap verdi:

"Bunu söylemek yetmez, ispat etmen gerekir. Gel bakalım, şu ovanın içinde ne görüyorsan söyle?"

Akbaba, bir günlük yol tutan bir yükseklikten aşağılara baktı ve çaylağa alaycı bir ifadeyle bağırdı:

"Ovanın ortasında, ta şu noktada bir buğday tanesi görüyorum!"

Çaylak hayretini gizleyemedi.

"Haydi inip bakalım!" dedi. Aşağıya doğru hızla süzölmeye başladılar. Akbaba hemen tanenin yanına indi. Lâkin ayağına tuzağın ipi düğömleniverdi.

Zavallı akbaba, bir buğday tanesi için, tuzağa esir olacağını anlayamadı.

Akbabanın tuzağa tutulduğunu gören çaylak şunu söyledi:

"Sen düşmanının tuzağını fark edemedikten sonra taneyi görmüşsün neye yarar?"

Akbaba, ayağı kemendin içinde söyleniyordu:

"Kaderden kaçmanın imkanı yoktur!"

* * *

Ecel birinin canına kastettiği zaman, onun önce keskin gözünü bağlar.

Kıyısı görünmeyen bir suda, yüzücünün gururu işe yaramaz!

* * *

İhtiyarın Ümidi

İHTİYARIN BİRİ sabaha kadar ibadet ve zikirle meşgul olduktan sonra, seher vakti elini kaldırıp Allah'tan yardım istedi. O sırada kulağına gayptan şöyle bir nida çalındı:

"İster defol git, ister yalvarıp yakarmana devam et, dilediğin olamaz. Bu kapıda senin duan kabul edilmez. Boşuna uğraşma, başının çaresine bak!"

Gönlü Allah sevgisiyle dolu olan adam, ertesi geceyi de zikir ve ibadetle geçirdi. Allah dostlarından biri onun bu halinden haberdar oldu:

"A efendi, görüyorsun ki dileğin kabul edilmiyor, bu kapı sana kapanmış. Boş yere ne dua edip duruyorsun?"

Yaşlı adamın gözlerinden üzüntü içinde kanlı yaşlar boşandı:

"Evladım, eğer bundan daha iyi bir kapı görseydim, buradan ümidimi keser, oraya giderdim. Dilenci, bir kapıdan mahrum dönse de, gideceği başka bir kapı varsa merak etmez, öteki kapıya ümitle gider. Gayptan işittim ki, bu semte yolum kapalıymış. Ama başka kapı yok ki oraya gideyim!"

İhtiyar bu sözü söyledikten sonra, bütün varlığıyla Allah'a yönelip başını secdeye koydu.

O sırada kulağına derinden bir ses geldi:

"Bize lâıyk bir marifeti yoksa da, kabul ettik. Çünkü bizden başka sığınacak yer tanımıyor!"

* * *

Vezirin Feraseti

ADALETİYLE ÜNLÜ Acem şahlarından Feridun'un kıymetli bir veziri vardı. Zeki, ileriye gören, akıllı bir adamdı. Her şeyden önce Allah rızasını gözetir, sultanın emri sonra gelirdi.

Bir sabah halktan biri hükümdarın huzuruna çıkarak:

"Ey adaletli Sultanımız! Günlerin huzur içinde geçsin, Allah muradını versin!" diye dualar etti. Sonra da şöyle söyledi:

"Sözlerimi kötülük niyetiyle değil, iyilik olarak kabul buyurun. Veziriniz size karşı gizli bir düşmanlık içindedir. Çünkü hazinenizden, en büyüğünden en küçüğüne kadar bütün askere borç veriyor. Ayrıca, yüce şahımız ne zaman ölürse o zaman ödemelerini istiyor. Yani bu alçak adam, hem hazineni boşaltıyor, hem de yaşamayı istemiyor."

Feridun Şah, şikayetçi adamı gönderdikten sonra vezirini çağırdı. Ona büyük bir nefretle baktıktan sonra:

"Karşımda dost gibi görünüyorsun, lâkin yüreğinden kötülüğümü düşünüyorsun. Neden acaba?" dedi.

Vezir tahtın önünde yer öperek:

"Adaletli sultanım! Madem ki sordunuz, saklamak olmaz. Öyle istiyorum ki, benim gibi herkes, sizin sağlığına ve iyiliğine dua etsin. Onun için herkese borç para veriyorum. Aldıkları paraları öldüğünüzde ödemeleri meselesine gelince; ödemelerini alabildiğince geciktirebilmek için, sizin daha çok yaşamınıza dua edeceklerdir. Siz de halkın ve askerin, bütün samimiyetleriyle ömrünüzün uzun olmasına dua etmesini istemez misiniz? Veliler duayı ganimet sayarlar. Çünkü dua, kaza okunun önünde en tesirli kalkandır."

Bu sözler sultanın çok hoşuna gitti. Yüzünü sevinç kapladı. Vezirinin kendisi hakkındaki niyetinin temiz olması gönlünü ferahlattı.

* * *

Dedikoducular kadar kalbi fesat kimse yoktur. Onlar cahil ve kötü düşünceli olduklarından, dostlar arasına her zaman düşmanlık sokarlar. Halbuki sonradan dostlar barışır, fitneciler mahcup olurlar.

İki kişi arasındaki ateşi alevlendirmek, sonra da ortalarına kendini atmak asla akıl kârı değildir.

* * *

Nimete Şükretmeli

BİR AV ESNASINDA hükümdar atından düştü. Öyle oldu ki, boyun kemikleri birbirine geçti, boynu fil boynu gibi bedenine battı. Öyle ki vücudunu çeviremeden başını döndüremez oldu. Bu duruma hiçbir hekim çare bulamadı.

Aradan günler geçti. Şehre başka illerden bir yabancı geldi. Bu adam hünerli bir hekimdi. Durum kendisine anlatılınca, saraya gelerek şahı görmek istedi. Marifetli parmaklarıyla boyun adalelerini gevşetti, damarlarını yerine yerleştirdi. Sultan kısa zamanda sağlığına kavuştu, başını eskisi gibi kolayca çevirmeye başladı. Allah, eğer o yabancıyı göndermeseydi ömür boyu sakat kalacaktı.

Yıllar sonra, yabancı hekimin yolu yeniden aynı ülkeye düştü. Saraya uğramak, hükümdara saadetler dilemek istedi. Lâkin mağrur padişah, ona yüz vermedi. Yaşlı hekim üzüldü, başını önüne eğdi ve bir şey söylemeden saraydan sessizce ayrıldı.

Şahın yanından ayrılırken şöyle mırıldanmıştı:

"Eğer, ben onun boynunu çevirip sağlığına kavuşturmasaydım, o bugün yüzünü benden çevirmeyecekti!"

Saraydan ayrılırken vezirlerden birine bir tane tohum verdi.

"Şahımız, bunu buhurdana koyup yaksınlar, faydalı bir tütsüdür!" diye tavsiyede bulundu.

Hükümdar, şifa olur düşüncesiyle tütsünün dumanına girince, arkası kesilmeyen bir aksırık nöbetine yakalandı. Aksırıkların şiddetinden başı tekrar eski haline döndü, yeniden sakat kaldı.

Sultanın adamları yabancı hekimi her yerde aradılarsa da bir daha bulamadılar.

* * *

Boynunu Cenab-ı Hakka şükürden çevirme ki, kıyamet günü eli boş kalmayasın!

* * *

Fildişi Tarak

BİR GÖNÜL ADAMINA, dostlarından biri fildişi bir tarak hediye etmişti. Fakat daha sonra araları açılınca, bu defa da ona "köpek" diye hakaret etti. Adam, tarağı dostuna fırlatarak şöyle dedi:
"Bu kemik bana lazım değil. Yeter ki, bir daha bana köpek deme!"

* * *

İnsan kendi sirkesini yedikçe, bal sahibinin eziyetini çekmez.
Bir dilek için padişah huzuruna gitme. Tamahı bir yana bırak, padişah sen ol.
Eğer nefsine düşkünsen, onun bunun kapısını kible edinirsin! Nefsin her an "Ver" diye tutturursa, boynunu eğerek, seni zillet içinde dolaştırır.

* * *

Yükselmenin Yolu

SOYU SÖPU TEMİZ, dürüst ve akıllı bir genç, bindiğı gemiyle Anadolu'nun şirin bir kasabasına gelmişti. Oradaki müminler, onun faziletli, akıl ve anlayış sahibi, temiz bir delikanlı olduğunu anlayıp, kendisini misafir etmek istediler. Eşyalarını alarak, onu temiz bir dergâha götürdüler.

Delikanlı orada yedi içti, itibar gördü. Misafirlik süresi bittikten sonra, Şeyh Efendi delikanlıya şöyle söyledi.

"Oğul, şu mescit tozlandı. Ötesinde berisinde çerçöp birikti, onu sil süpür temizle!"

Genç yolcu bu sözü işitir işitmez savuşup gitti. Bir daha da izini gören olmadı. Şeyh efendinin müritleri, misafirin görünmemesini, hizmetten kaçtığına, yahut elinden hizmet gelmediğine vererek şöyle dediler:

"Zavallı çocuk, demek ki hizmet işine gelmedi!"

Aradan birkaç gün geçti. Şeyh efendinin hizmetkârlarından biri ona çarşıda rast geldi.

"Ey kendini beğenmiş genç! Şunu iyi bil ki, insanlar hizmet ederek yükselir, ancak bu şekilde bir makam sahibi olurlar. Dergâhtan kaçarak iyi bir şey yapmadın!"

Genç yolcu, içi yanarak ağlamaya başladı, bir yandan da şöyle söylüyordu:

"Ey cana can katan, gönüller aydınlatan dostum! Emri aldığım gibi mescidi temizlemeye gittim. Fakat baktım ki orada ne toz var, ne de toprak, her yer tertemiz. O tertemiz yerde kirli olan ancak bendim. Ayağımı ister istemez oradan çektim. Çünkü ben gidince mescit temizlenmiş olacaktı!"

* * *

Derviş için biricik yol, kendini küçük görmektir. Yükselmek mi istiyorsun, gönülsüz olmaya bak! O damın bundan başka merdiveni yoktur.

Meyveli dal başını aşağılara uzattığı gibi, akıllı insan da mütevazı olur.

* * *

Cehennemin Anahtarı

İSA PEYGAMBER ZAMANINDA, ömrünü günahlarla mahveden; cahil, korkusuz ve merhametsiz bir adam yaşardı. Günah batağına o kadar batmış ki kendisinden şeytan bile utanırdı. Günlerini hep boş yere geçirir, insanlara rahat yüzü göstermezdi.

Başında kibir çok, fakat akıl yoktu. Karnı haram lokmalarla doluydu. Eteği eğriliklere bulaşmış, günahtan yüzü simsiyah kesilmişti. Ne doğru yürüyen ayağı, ne de öğüt dinleyen kulağı vardı. Vahşi hayvan görmüş gibi herkes ondan kaçır, gökteki hilal gibi herkes onu uzaktan gösterirdi. Kötü arzuları ömrünü mahvetmişti, bir arpa kadar bile iyiliğı bilinmezdi.

Bu günahkâr kimse, nefsinin arzularına o kadar uydu, kötü isteklerini o kadar yerine getirdi ki, amel defterinde kötülüklerini yazacak yer kalmadı. Kimseyi dinlemezdi. Şehvetine düşküdü. Gece gündüz gaflet içinde ya sarhoş ya da ayılma halindeydi.

İsa Peygamber, bir gün çölden dönüyordu. Yolda bir gönül dostunun hücreğine uğradı. Halktan uzaklaşarak, kendini ibadete veren bu adam, İsa Peygamberin geldiğini görünce, ibadet ettiği yerden inip bu yüce nebinin ayağına kapandı.

Kaderin garip bir cilvesi ki, o ahlâksız günahkârın yolu da oralardan geçiyordu. Bunların halini uzaktan izlemeye başladı. Nuru uzaktan izleyen pervane gibi olanları merakla takip ediyordu.

Fakir bir kimse, bir zenginin eline nasıl bakarsa, onlara öyle bakıyor, hem utanıyor, hem de özenerek onları süzüyordu. İçinden bir şeylerin aktığını, gönlünde bir şeylerin değişmekte olduğunu hissediyordu. İçi yanmaya, bıyık altından gaflet içinde geçirdiğı günler için özürler dilemeye başladı. Utanç içinde yana yakıla "Ah!" ediyordu. Sonunda:

"Eyvah! Ömrüm gafletle geçti!" diye bağırdı.

Gözlerinden, buluttan boşanırcasına pişmanlık yaşları akmaya başladı. Kendi kendine söylenmeye başladı.

"Ömür sermayem olan kıymetli yıllarımı boş şeylerle tükettim. Hayır namına hiçbir şey elde edemedim. Kimse bana benzememeli. Benim ölümüm yaşamamdan daha hayırlıdır. Çocuk iken ölenler talihli, çünkü günahkâr olarak ihtiyarlayıp benim gibi utanca düşmediler, bu eziyetten kurtuldular.

"Ey kâinatı yoktan var eden Allah'ım! Günahlarımı Sen bağışla, eğer o günahlar benimle birlikte gelirlse, ahirette bana ne kötü bir arkadaş olurlar.

"Ey yerleri gökleri yaratan Allah'ım! Sen ki çaresizlerin elinden tutarsın, kapıda niyaz edip yalvaranlara rahmet edersin, ne olur benim de halime acı, feryadıma yetiş!"

Günahkâr ihtiyar, İsa Peygamberle dervişin muhabbetini hayranlıkla seyrederek, bulunduğu köşede böyle pişmanlık nöbetleri içinde niyaz edip üzüntüyle inerken, öbür tarafta âbidin kafası kibirle dolu olarak, o günahkâra uzaktan bakıyor, kaşlarını çatıyor, şöyle diyordu:

"Bu günahkâr, uğursuz adam, neden bizi süzüyor, bizim aramızda ne arıyor? Yoksa yanımıza gelmeyi mi düşünüyor? O ahlâksız, bizim yanımıza gelmeye lâıık mıdır? Boğazına kadar çirkefe batmış, ömrünü günahlarla geçirmiş, pis, iğrenç ve kötü vücudundan insana ne hayır gelebilir, benimle ya da Hazreti İsa ile ne konuşabilir? Ne olurdu karşımızdan yıkılıp Cehenneme gitse. Onun çirkin suratını görmek istemiyorum. Belki ateşi bana da bulaşır."

Mağrur derviş, bunları söyledikten sonra ellerini Rabbine açarak:

"Ya Rabbi! Ahirette şunun ateşi üzerime sıçramasın. Mahşer günü herkes Senin huzuruna çıktığında beni onunla birlikte diriltme!"

Derviş böyle düşünürken Cenab-ı Allah'tan Hazreti İsa'ya şöyle bir vahiy geldi:

"Her ne kadar beriki âlim, öbürü cahilse de, ben ikisinin de duasını kabul ettim. Ömrünün yıllarını

boşuna harcamış olan şu günahkâr ihtiyar, huzurunda yana yakıla ağlayıp inledi. Yalvaran kim olursa olsun, kim ki kendisini aciz görüp huzuruma gelirse, onu keremimden mahrum etmem. Onun günahlarını bağışlarım. Onu ihsan ve ikramlarımla Cennetime alırım."

Vahiy şöyle devam etmiş:

"Eğer yanındaki âlim, Cennette bu günahkârla arkadaş olmaktan utanıyorsa, kendisine söyle, kıyamet günü ondan çekinmesin. Çünkü o günahkârı Cennete, kendisini ise Cehenneme göndereceğim. Günahkâr ihtiyarın ciğerine üzüntüden kan otururken, kendini beğenmiş âlim ibadetine güveniyor. Bilmiyor mu ki, lütufkar olan Rabbinin dergâhında aczini ve zayıflığını hissetmek, her zaman gururdan, kibirden ve benlikten üstündür?"

* * *

Üstü başı temiz, fakat ahlâkı kirli olan kimsenin Cehennem kapısını açmak için, anahtara ihtiyacı yoktur. Cehennemin anahtarı onu kötü ahlâkıdır.

Cenab-ı Hakkın eşiğinde âcizlik ve miskinlik, ibadetine güvenerek gururlanmaktan hayırlıdır.

Eğer mertsen mertliğinden bahsetme. Sen, kendini iyilerden saydıkça kötü olursun. Çünkü Allah yoluna gurur sığmaz.

Fıstık gibi kendisinde bir iç var zanneden, soğan gibi hep kabuk çıkar.

Benlikli itaat işe yaramaz. Benliği bırak da itaatte kusur ediyorum, diyerek özür dilemeye bak!

Hakka karşı iyi, halka karşı kötü olan kimse, ibadetinden istifade edemez!

Allah huzurunda, zavallı bir sarhoşla kendisini ibadete zorlayan âlim arasında fark yoktur. Allah, birincisinin günahından rahatsız, ikincinin ibadetinden memnun olmaz.

Arkadaş! Hazreti Peygamberin yaptığından fazlasını yapmaya kalkışma. Derecesiz beyazlık isteme. Çok beyazlık da, çok siyahlık da istenmez.^[1]

* * *

Ben AteŖe Lâyığım!

BİR BAYRAM SABAHI, Bayezid-i Bestami Hazretleri, hamama gitmiŖ, gusül abdesti almıŖ, çıkmıŖtı.

Sokakta giderken, dikkatsizlikle bir evden başına bir leğen kül döktüler. Sarığı sarı küle bulaŖmıŖ olduğu halde, elini yüzüne sürerek, Cenab-ı Hakka Ŗükretti ve nefsine hitap ile:

"Ey nefis! Ben ateŖe lâyığım. Başıma kül döküldü, diye kızarmıyım?" dedi.

* * *

Büyükler kendilerine bakmazlar. Kim ki kendini görürse, Cenab-ı Hakkı görmeyi ondan beklemeyin!

Büyüklük kendine makam vermek, yüksekte atıp tutmak değildir. Büyüklik kibirle olmaz.

Tevazu, derecenı yükseltir; kibir, seni yere çalar, alçaltır.

* * *

Ekşi Yüzlünün Balı

TATLI DİLLİ, güler yüzlü bir delikanlı bal satardı. Bu, öyle yakışıklı, öyle sevimli bir gençti ki, gönüller onun şeker gülüşünden yanar tutuşurdu.

Genç satıcı beli boğumlu bir şeker kamışını andırırdı. Sinekten çok müşterisi vardı. Öyle ki, hani zehir satsa, onun elinden olduktan sonra herkes bunu bal şerbeti diye içerdi.

Bir gün kaba saba bir adam, bu delikanlının satışını gördü, kazancını kışkırdı. Ertesi gün kendisi de başında bal, yüzünde sirke, şehri dolaşmaya başladı. Bağıra çağıra, bir o yana, bir bu yana, mahalle arasında geziniyor, malını satmaya çalışıyordu. Fakat ne hikmetse, balına müşteri değil, tek sinek bile konmadı.

O gün eline hiç para geçmedi. Akşam olunca sıkıntı içinde evine döndü. Fena halde kızmıştı. Suratını cezadan korkan suçlular gibi asmış, kaşlarını bayramda zindanda kalan mahpuslar gibi çatmıştı.

Karısı ona şaka yollu şöyle söyledi:

"Yüzü ekşi olanın balı acı olur!"

* * *

Çirkin huy, insanı Cehenneme götürür. Güzel huy ise Cennetten gelmiştir. Haydi altının gümüşün yok, bir tatlı dilin de mi yok!

Irmak kenarından sıcak su iç de, ekşi yüzlünün elinden soğuk şerbet içme!

* * *

Nefis Terbiyesiyle İlgili Öyküler

Huysuz ve Çirkin Köle

FAZİLETLİ, İYİ AHLÂKLI, ilim sahibi meşhur bir adamın, huysuz mu huysuz bir kölesi vardı.

Ayrıca bu köle çok da çirkindi. Saçları diken gibi dimdik, yüzü kevgir gibi delik deşik, dişleri yılan dişi gibi zehirliydi. Öyle ki şehirde ondan çirkin biri gösterilemezdi. Koltuk altlarından etrafa soğan gibi, ağır ve iğrenç bir koku yayılır, damarları görünen patlak gözlerinin suyu durmadan yüzüne akardı.

Bununla kalsa iyiydi. Yemek yapacağı zamanlar kaşlarını çatar, asık suratıyla onu pişirdiğinde efendisinin yanı başında sofraya çökerdi. Her yemeğe beraber oturdukları halde, adamcağız ölecek olsa, dudağına bir yudum su vermezdi.

Kendisine ne söz kâr ediyordu, ne de sopa. Bu yüzden evlerinden gece gündüz patırdı eksik olmazdı.

Çer çöp süprüntü, ne bulursa yollara saçar, gördüğü tavukları acımadan kuyulara atardı.

Bir işe gönderildiğinde çabucak dönmez, yüzüne bakıldığında insanların içine korku düşerdi.

Dostlarından biri o büyük zata dedi ki:

"Ey mübarek adam! Bu huysuz ve ahlâksız köleden ne bekliyorsun? Terbiyesizliğine mi, çirkinliğine mi, yoksa beceriksizliğine mi âşıksın? Bu berbat adamın çilesini neden çekiyorsun? Bu köleyi hemen bir esirciye sat! Sana bir kuruş bile veren olursa hiç durma, ver. Hatta parasız versen dahi, yine pahalıya satmış olursun! Onun yerine ben sana güzel ahlâklı ve güzel yüzlüsünü hemen bulabilirim."

Mübarek adam, söylenenleri sabırla, hiç sesini çıkarmadan dinledikten sonra, tebessüm ederek:

"Bak dostum, elbette ki sen haklısın! Bu köle dediğin gibi huysuzun biridir. Fakat onun yüzünden benim huyum güzelleşiyor. Ben onun çirkin hallerine sabrettikçe, başkalarının verdiği sıkıntılara daha kolay katlanıyorum. Böylece iyi huylar bende tabiat haline geliyor."

* * *

Sabır, insana önce zehir gibi görünür. Fakat ruhuna kök salınca bala dönüşüyor.

* * *

KADINLARLA İLGİLİ SÖZLER:

Ahlâkı güzel olan kadının, kendi güzel olmasa da önemi yok. Çünkü güzel ahlâkı kusurlarını örter.

Allah'ın emrini tutan, söz dinleyen kadın, fakiri padişah yapar.

Çirkin, fakat ahlâkı güzel kadın, peri yüzlü fakat ahlâkı çirkin kadından daha hayırlıdır.

İyi huylu kadın odur ki, kocasının elinden sirkeyi helva gibi yer. Kötü huylu kadın odur ki, helvayı yerken suratı sirke satar.

* * *

Şehzadenin Dönüşü

VAKTİYLE AZERBAYCAN'IN Gence şehrine zalim ve ahlâksız bir şehzade hükmediyordu. Bir gün sarhoş olmuş, kafası tütsülü, elinde kocaman bir kadeh, şarkı söyleyerek mescide girdi.

O sırada mescidin bir köşesinde, sözü sohbeti tatlı, temiz kalpli bir âlim, çevresinde toplanan cemaate vaaz etmekle meşguldü.

İnsana böyle olmak yaraşır. İnsan ya âlim olmalı ya da âlimi dinlemeli.

Ancak o haylaz, ahlâksız şehzadenin sarhoş olarak mescide gelmesi ve orada saygısızlığa başlaması, bu mübarek insanların gönüllerini perişan etmişti.

Ama bu çirkin davranışları yapan padişah veya şehzade olunca, ona kim ne söyleyebilir?

Aksine, "sarımsak gül kokusunu bastırır, keman sesi davula yenilir."

Yalnız, insanın kötülüğe elle mani olma imkanı varsa, elsiz ayaksız durması da yakışık almaz.

Yanlış bir şeye elle engel olunması mümkün değilse, dil ile engel ol! Çünkü bir çok kötülerini dil ile, yâni öğütüyle yola getirmek mümkündür. Bu da olmazsa, o zaman gönül ehli himmet ederek bu işe engel etmeye çalışırlar.

Mescitteki cemaatten biri kalktı ve sohbette bulunan âlim zatın önünde başını secdeye koydu. İnleyip ağlayarak yalvardı ve şöyle dedi:

"Ey aziz büyüğüm! Biz elsiziz, dilsiziz, bir şey yapamıyoruz. Bu sarhoş kendini bilmeze beddua edin! Çünkü velayet sırlarına vakıf bir kalbin yanık bir nefesi, yetmiş kılıçtan daha kuvvetlidir."

O, gün görmüş, edepli zat ellerini açtı:

"Ey yerlerin ve göklerin sahibi olan Rabbim! Bu çocuk çok mutlu ve neşeli, her şey gönlünce gidiyor. Sen onun neşesini daim et, her anını keyifli kıl!" dedi.

Duayı işitenlerden biri şöyle sordu:

"Ey doğruluğun önderi! Neden bu kötüye iyilik diledin? Bir zâlimin iyiliğini dilemekle halka fenalık etmiş olmadın mı?"

İleri görüşlü ve basiretli âlim şöyle cevap verdi:

"Madem ki sözün sırrını anlamıyorsun, o halde sus! Ben ona Cenab-ı Hakkın tövbe nasip buyurmasını diledim. Fakat amacımı ince ve nükteli bir şekilde ifadeye çalıştım. Zira her kim çirkin huyundan vazgeçerse, Cennette sonsuz bahtiyarlığa kavuşur. Şarabın zevki üç beş gün sürer. Halbuki o terk edilirse ebedi zevklere, sonsuz lezzetlere kavuşulur."

Ertesi gün, oradakilerden biri saraya koşarak bu güzel sözlü âlimin dediklerini şehzadeye anlattı. Delikanlı bu sözlerden çok etkilendi. Pişmanlığından gözlerinden yağmur gibi yaş aktı. Utancından gözleri yere çivilendi. Tövbe etmek için içinde bir arzu uyandı. Gönlü ateşlerle yandı.

Medet dilemek üzere, o temiz gönüllü Allah dostuna bir adamını gönderdi.

"Lütfen zahmet edip buyursunlar, doğru yolu bulamayan başımı ayağının altına koyayım. Cahilliğimden, çapkınlığımdan, sarhoşluğumdan, her fenalığımdan vazgeçeyim" dedi.

Bunun üzerine âlim zat, şehzadenin sarayına geldi. Askerler iki taraflı dizilerek onu selâmladılar. Âlim, salonun sağını solunu gözden geçirdi. Gördü ki, helva var, meyve var, mum var, şarap var. Yani hiçbir şey noksan değil. Saray nimetler içinde yüzüyor. Fakat insanlar harap ve perişan. Kimi sarhoş kendini kaybetmiş yatıyor, kimi elinde kadeh şarkı söylüyor. Bir yanda çalgıcılar coşmuşlar, öteden sâkinin "İç!" diyen sesi geliyor. Saray memurları o ateş renkli şaraplarla, oralarda buralarda sızıp mahvolmuşlar. Kibir dolu devlet büyüklerinin içinde gözü yumulmadık kimse yok. Def saza uymuş, ney aralarından yanık bir şikâyetle yükseliyor.

Şehzade, bu mübarek zatı karşısında görünce hemen emir verdi. Sazları bir anda paramparça ettiler. Çengleri kırdılar, tellerini dağıttılar. Okuyanlar şarkılarını kesti, süt dökmüş kedilere döndüler.

Şaraphanedeki küpler taşa tutuldu. Şarap testileri beyaz mermerlere boşaltıldı. İçlerindeki şarap, kaz kanı gibi şarıl şarıl aktı.

Gene şehzadenin emriyle, saray meydanının taşlarını söktüler, üzerlerini kazdıktan sonra yerlerine yeniden yerleştirdiler. Çünkü beyaz mermerlerin üzerinden o yakut renkli şarabın allığı yıkamakla çıkmıyordu. O gün lağımlar sarhoş olduysa şaşmamalı, çünkü dökülen bunca şarabı o içti.

Artık kim eline bir kopuz alsa, halkın elinden def gibi tokat yiyor; hangi sapkın adam, omzunda bir saz götürse, tambur gibi kulağı buruluyordu.

Vaktiyle kibir ve kuruntudan sarhoş olan bu genç şehzade, şimdi ihtiyarlar gibi ibadet köşesine çekilmişti.

Halbuki babası onu daha önce kaç kere ikaz etmiş:

"Oğlum, bu çirkin huylarından vazgeç, akıllı ve mantıklı hareket et" diyerek uyarmıştı. Hatta tehdit etmiş, cezalandırmış, zindana bile atmış, fakat bunların hiçbirisi kendisine, bu âlimin öğüdü kadar etkili olmamıştı.

O genç şehzade ki, bir zamanlar kim kendisine:

"Şu yaptıkların yanlış, bu hatalı yoldan dön, yoksa Cehennem seni bekliyor" şeklinde öğütler verecek olsa, gururunun verdiği öfkeyle, başını kestirir, onu sağ bırakmazdı.

* * *

Yumuşaklıkla, düşmanın derisini yüzebilirsin. Halbuki sert davranış dostu bile düşman eder. Küçük büyük her insana karşı iyi huylu ol!

Yumuşak davranırsan fakir sana kul, kurban olur. Zengin de yumuşar, tevazu gösterir.

Büyüklerle konuşurken sert söyleme. Ondan sertlik görürsen sen yumuşak ol. Unutma ki, başarı tatlı dille kazanılır.

* * *

Hastanın Nazi

BİR GÜN, büyük sofilerden Mâruf Kerhî'ye bir misafir gelmişti. Bu zat ölmek üzere olan bir hastaydı. Başında saç kalmamış, yüzünün rengi uçmuş, kireç gibi bembeyaz olmuştu. Canı tenine bir kılla asılı gibiydi.

Mâruf Kerhî, hastaya hemen bir yatak sermiş, onun istirahat etmesini sağlamış, fakat hasta bağırp inlemeye başlamıştı.

Feryadından, gece sabaha kadar ne kendisi uyumuş, ne de ev halkından kimseyi uyutmuştu. Sert tabiatlı, huysuz bir adamdı. Kendi ölmüyor, lâkin sarf ettiği acı sözlerle başkalarını öldürüyordu.

Feryadından, inleyip sızlamasından, vakitli vakitsiz yatıp kalkmasından evdekiler de bıkip usandılar ve çareyi selâmlıktan çekip gitmekte buldular. Evde Mâruf Kerhî ve ondan başka kimse kalmadı.

Mâruf geceleri ona hizmet ediyor, arzularını yerine getirmeye çalışıyor, bu yüzden yatamıyordu. İnsan uykusuz bir şekilde nereye kadar dayanabilir? Nihayet uyku, bir gece Mâruf'un başına iyice hücum etti. Fakat gözlerini kapar kapamaz, hasta misafir inliyor, saçma sapan söyleniyor, ona hakaretler yağırdırıyordu.

"Lanet olsun, şu pis sofilere! Bunların her işi riya, her halleri gösteriş. Temiz giyinmelerine bakmayın, bunların yürekleri pistir; inançları, ahlâkları bozuktur! Sofuluk satarak adam kandırıyorlar. İşte bu adam da her zaman uyuyor. Karnını doyurup güzelce yatan bir adam, gözlerini yummamış zavallı hastanın halinden ne anlar?" diye avaz avaz bağıırıyordu.

Özetle bu hasta adam, bir an uyudu diye, Mâruf'a olmayacak hakaretler etti, söylemediği söz bırakmadı.

Fakat Kerhî, âlicenap davranıyor, bu sözleri duymazlıktan geliyordu.

Hastanın bu çirkin sözlerini haremdeki kadınlar bile duymuştu. Evin hanımı, Mâruf'a usulca şöyle dedi:

"Hasta adamın sana neler dediğini duydun, artık onu burada tutmamalısın! Ona söyle, bundan sonra başının çaresine baksın, buraya ağırlık olmasın, ölecekse de başka yerde ölsün. İyilik adamına yapılır, kötüye iyilik yaramaz. Alçağın başına yastık koymamalıdır, onların başı taş üstünde gerek!"

Mâruf Kerhî'nin karısı coşmuştu. Yağıp gürlüyordu:

"Ey güzel insan, kötülere iyilik etme. Çorak yere ağaç dikenler cahillerdir. Ben sana, 'İnsanlara iyilik etme,' değil, 'İyiliği nankörlere zayi etme' diyorum. Kaba, bayağı, görgüsüz kimselere yumuşaklık gösterilmez. Hakkı tanıyan bir köpek, şükretmeyen insandan ahlâkça daha iyidir. Adi kimseye karlı su verip de koruma. Eğer korudunsa sevabını buz üstüne yaz! Ben, şu hasta kadar münasebetsiz ve nankör insan görmedim. Böylesine merhamet edilmez!"

Evin hanımı böyle ağır sözler söyleyince temiz kalpli şeyhin gönlü daraldı. Karısına şöyle öğüt verdi:

"Hanım, sen bunları söylememiş ol! Git, yatağında rahatça uyu! Onun sözleri seni üzmesin. Onun, sana çirkin görünen sözleri, benim kulağıma güzel geliyor. Asıl hüner, böyle kimselerin simlerine katlanmaktır. Görüyorsunuz ki, her an acı içindedir, bir an olsun uyuyamıyor. Kendini kuvvetli ve sıhhatli görüyorsan, şükre vesile olmak üzere, hastaların sıkıntısına katlan!"

* * *

Eğer sen cansız bir kalıptan ibaretsen, şüphe yok ki kendinle beraber adın da ölür. Fakat kerem sahibi olursan, iyi bir isimle anılırsın.

**Kerh’te nice kabirler var. Fakat Maruf’un kabrinden başkası maruf değildir!
Büyüklüğe kapılan kimse kibirli olur. Bilmez ki, büyüklük tevazu ve yumuşak olmadadır!**

* * *

Eşegin Tılsımı

BİR KÖYLÜNÜN eşeği öldü. Köylü eşegin başını, bostandaki bir asmanın üstüne nazarlık olarak dikti.

Gün görmüş, tecrübeli bir ihtiyar oradan geçiyordu. Eşegin başını gördü ve gülümsedi. Bostan bekçisine şöyle dedi:

"Şimdi ölmüş olan şu eşek, kendi başını ve kıcını sopadan kurtaramadı, sonunda yara bere içinde öldü. Şimdi onun kuru kafası, nasıl olur da bostanı nazardan koruyabilir?"

* * *

Hekim hastadan ağrıyı nasıl yok edebilir ki? Kendisi de ağrıdan çaresiz kalıp ölüyor!

* * *

Köpeğin Kaderi

CÜNEYD-İ BAĞDADÎ, San'an çölünde giderken bir av köpeğine rastlamış. Bakmış ki dişleri dökülmüş, kurtlara saldıran pençesinde kuvvet kalmamış, kocamış bir tilkiye dönmüş. Cüneyd, köpeği öyle miskin ve halsiz görünce acımış, kendi torbasından ona bir lokma yiyecek vermiş.

Ve köpeğin karşısında ağlayarak ona şu sözleri söylemiş:

"Ey köpek! Yarın ikimizden hangimiz daha iyi çıkacağız bilmiyorum. Görünüşe bakılırsa, insan olduğum için ben senden iyi görünüyorum. Fakat bilmem ki, kader başıma neler getirecek. Eğer üzerimdeki marifet elbisesi soyulacak olursa, belki senden çok aşağılarda olacağım."

* * *

Köpek ne kadar kötü huylu olsa da onu Cehenneme götürmezler!

* * *

Sofra Nöbeti

GENÇLİĞİMDE, o nimetlerin bolluk çağında bir gece birkaç delikanlı toplanmıştık. Hepimiz bülbüller gibi şakrak, güller gibi tazeydik. Kahkahalarımız mahalleyi gürültüye boğuyordu. Yanıbaşımızda gün görmüş, yılların tecrübesiyle saçının gecesi gündüze dönmüş bir ihtiyar oturuyordu. Biz dudaklarımızı fıstık gibi açarak gülerken, onun ağzı fındık gibi kapalı duruyordu.

Arkadaşlarımızdan biri ona yaklaştı:

"Bey amca, niçin bir köşede dertli dertli oturuyorsun? Şu üzüntüyü başından at, bizlere katıl, gönlün açılsın!" dedi.

Yaşlı adam yavaşça başını kaldırdı. İhtiyarlara yakışan bir olgunlukla şöyle konuştu:

"Gül bahçesinde sabah rüzgarı estiği zaman salınmak genç fidanlara yakışır. Tazeyken, ekin de salınır; fakat sararıp solunca kırılır. İlkbaharda kokulu söğütler filizlenirken, kocamış ağaçlar kuruyan yapraklarını döker.

"Ah oğlum, gençlerle gezinmek bize yakışmaz. Çünkü yüzümde yaşlılığın izleri görünüyor. Ruhum bedenimi terk etmek için çareler arıyor. Biz yiyip içtik, kalktık; şimdi sofraya oturma nöbeti sizin.

"Bakın, vaktiyle kuzgun kanadını andıran saçıma şimdi karlar yağmış; gayrı bülbul gibi bağlarda gezmek bana yakışır mı? Tavus kuşu ne güzel cilvelenir. Fakat kanadı yolunmuş doğandan bir şey beklenir mi?

"Bizim gülistanımızın tazeliği geçti, solmuş güllerden kim demet yapar?

"Şimdi ben değneğe dayanıyorum. Artık hayata dayanmak benim için hatadır. Sekerek, sıçrayarak yürümek gençlere özgüdür. Oysa ki zavallı ihtiyarlar elleriyle tutunarak kalkarlar.

"Benim yüzüm de vaktiyle gül pembe iken, bugün sarı altına dönmüştür. Güneş bir kere sarardı mı, batması yakındır. Gençlerin hevese kapılması, ihtiyarlarıinki kadar çirkin olamaz.

"Artık bana çocuklar gibi yaşamak değil, günahlarımdan utanarak çocuklar gibi ağlamak yakışır."

* * *

"Hiç yaşamamak, yıllarca hata içinde yaşamaktan iyidir!" diyen Lokman Hekim ne kadar güzel söylemiş.

Hem sermayeyi, hem de kârı kaybetmektense, dükkanın kapısını sabahtan kapamak daha faydalıdır.

Gençliğin siyahlığı aklanıncaya kadar, ihtiyarın saçındaki beyazlık onu mezara götürür.

* * *

Keskin Kılıç

BİR GECE FEYD ÇÖLÜNDEYDİM. Uyku âdeta ayağıma sarılmıştı, yürüyemiyordum. Devecinin biri korkunç bir yüzle yanıma geldi. "Kalk!" diye, öfkeyle devenin yularını kafama vurdu ve şöyle bağırdı:

"Niçin kalkmıyorsun? Çanın çaldığını duymadın mı? Yoksa burada ölmek mi istiyorsun? Sonra kafilere nasıl yetişirsin?"

* * *

Deveci deve davulu çaldı, kervanın öncüsü konak yerine vardı bile! Yüklerini davuldan önce bağlayıp hazırlayan o akıllı insanlara ne mutlu!

Çabuk kalkanlar yol alır, diğerlerini geçerler. Kervan gittikten sonra uyanmışsın, neye yarar?

Baharda arpa eken, hasat zamanı buğday biçer mi?

"Ey uyuyan adam! Şimdi uyanmalısın! Seni uykudan ölüm uyandıracak olursa, bu uyanışın ne faydası olur?"

* * *

Yüzünden tazelik gitti, yerine ihtiyarlık geldi. Siyah saçların beyazlandı, artık aç gözlerini!

Ben daha saçlarıma ak düştüğü gün ömrümden ümidimi kestim. Yazık ki kıymetli ömrüm geçti, kalan şu birkaç parça nefes de geçip gidecek! Geçen ömrüm uçup gitti; kalanın kıymetini bilmezsen, o da gidecek...

Eğer harman sahibi olmak istiyorsan tam zamanıdır. Sür, tohum et, çapala!

Sakın kıyamet şehrine eli boş gitme; orada, geriye hasretle bakmanın bir anlamı yoktur.

"Aklının gözün varsa, gözlerini karıncalar yemeden önce hazırlığını görmeye bak! "

* * *

Oğlum, sermayen olursa kâr edebilirsin. Sermayeyi yiyecek olursan artık kâr kapısı kapanır.

Başından sel aştıktan sonra değil, su henüz belini geçerken çabala.

Şimdi gözün varken yaş dök, ağzında dilin varken af dile. Can her vakit bedende bulunmaz, dil daima ağızda dönmez. Günahlarının özrünü şimdi dilemelisin, dilin söylemekten âciz kaldığı zaman değil.

Kabirde, Münker'le Nekir'e söyleyeceklerini, bilenlerden şimdi öğren.

Bu aziz dakikaların kıymetini bil, kuşsuz kafesin değeri yoktur.

"Ömrünü boş şeylerle geçirme. Fırsat ele az geçer. Vakit ise keskin bir kılıçtır."

* * *

İBRETİLİ SÖZLER:

Vücudunun kudretini, gücünü yemekten bilme. Vücuda kudreti Cenab-ı Hak ihsan ediyor.

Hürmetini arz için yüzünü secdeye koyduğun zaman, Ona sena et, kendini görme!

Tesbih çekmek, zikretmek, namaza hazır olmak Hakka karşı dilenciliktir. Dilenciye gurur yakışmaz.

* * *

Teslimiyetle İlgili Öyküler

Kendi Üzerine Atılan Toprak

ALLAH'IN TAKDİRİYLE birisi hayata veda etti. Bir başkası onun ölümüyle yakınıyor, feryat ediyordu.

Keskin akıllı, ileri görüşlü bir zat, bu adamın feryatlarını duyarak şöyle dedi:

"Eğer mümkün olsaydı, bu ölü senin yüzünden kefenini parçalar, 'Benim için bu kadar kederlenme, öldüysem ne oldu? Neticede, ben sizden sadece birkaç gün önce yola çıktım. Sen de öleceksin! Benim ölümüne bu kadar üzüldüğüne göre, sen kendi ölümünü unutmuş olmalısın!' derdi."

* * *

Gerçeği gören insan, bir ölünün üzerine toprak atarken, onu ölene değil, kendi üzerine attığının farkına varır, yüreği yanar.

Toprağa gömdüğün çocuğunun acısıyla niçin inlersin? O temiz gelmiş, temiz gitmiştir. Sen de temiz geldin. Sakın günahlarla kirlenmiş gitmeyesin. Daima kork ve çekin! Çünkü toprağa pis gitmek insana utanç verir.

Nefsinin dizginini, ipin ucunu kaçırdıktan sonra değil, şimdi bağlamalısın.

Sen başkasının yerinde bir hayli oturdun; yarın senin yerinde de bir başkası oturacaktır.

İster pehlivan ol, ister kılıç neferi, dünyadan sadece bir kefen götürebilirsin.

Yaban eşiği kemendini koparacak bile olsa, kum içine girdiğinde ayağı bağlanır. Senin de kuvvetin, ayağın mezar kumuna batıncaya kadardır.

"Mâdem ki dün geçti, yarın da henüz gelmedi; hesabını yalnız şu var olan nefesin için yap!"

* * *

Zengin bir adamın nazlı bir çocuğu ölmüştü. Babası onu ipek böceği gibi ibrişimden bir kefene sardı.

Aradan bir süre geçince yana yakıla ağlamak için çocuğun mezarına gitti. Kefenin ipeği çürümüştü. Adam bu hali görünce düşündü ve kendi kendine mırıldandı:

"Ben bu kefeni ipek böceğinden zorla almıştım. Mezar böcekleri de zorla geri almışlar!"

* * *

Biz olmasak da çoğu zaman güller bitecek, papatyalar açacak. Nice baharlar gelip geçecek. Oysa ki bizler ya toprak, ya da kerpiç olacağız.

"Bizden sonra bahçelerde yine güller açacak, yine dostlar bir araya gelip burada oturacaklar."

* * *

Toprağın Gözündeki Sürme

KALBİNDE ALLAH KORKUSU olan ve ibadetinde kusur etmeyen fakir bir adam vardı. Bir gün eline altın bir kerpiç geçti. Akıllı bir kimse olmasına rağmen başı öylesine sersemledi ki, kurduğu parlak hayallerle aydınlık kalbi bulanıverdi. Bütün gece şöyle düşündü:

"Ne kadar yaşarsam yaşayayım, bu hazine bitip tükenmez! Artık bir şey istemek için, onun bunun karşısında el ovuşturmayacak, bel bükmeyeceğim. Şimdi öyle bir saray yaptırmalıyım ki, döşemeleri mermerden, tavan tahtaları saf ödağacından olsun. Dostlarım için öyle bir oda ayırayım ki, kapısı gül bahçelerine açılsın.

"Elbiselerime yama dikmekten bıkmıştım. Artık ipekler içinde gezeceğim. Ocağın sıcağı beynimi yakmıştı. Bundan sonra yemeğimi aşçılar pişirecek, hizmetimi uşaklar görecektir. Artık canımı rahatça besleyeceğim. Hele şu keçe yatağın sertliği canıma yetmişti. Sabah olur olmaz, ipekli bir kumaştan yumuşacık bir döşek yaptıracağım."

Bu hayaller adamı bunalıttı, âdeta aptala çevirdi. Artık hayal kurmaktan dua etmeye, yalvarmaya, namaz kılmaya zaman bulamıyordu. Huzuru kalmamış, altın sevdasıyla sarhoş olmuştu. Hiçbir mekanda rahat edemiyordu. Yemesi, içmesi, zikri bitmişti.

Bir gün hülyalar içinde kırlara doğru koştu ve orada bir adam gördü. Bir mezardan toprak kazmış, üzerine su koyup çamur yapmıştı. Kerpiç (topraktan yapılan bir çeşit tuğla) yapmak için balçık yoğuruyordu.

Altın kerpici buluncaya kadar ibadetlerinde asla noksanlık göstermeyen yaşlı adam bir an ürperdi. Kendi kendine konuşmaya başladı:

"Ey dar görüşlü nefsim, ibret al! Bir gün senin toprağından da kerpiç yapacaklar. Gönlünü neden bu altın kerpice bağılıyorsun?

"Ey sersem nefsim, Sen bu altın kerpiçten vazgeç! Hırsın sonu yoktur. İnsanda onun ağzı o kadar açılmıştır ki, sen onu bir lokma ile kapatamazsın."

* * *

Sen kâr ve mal düşüncesindesin, fakat ömrünün sermayesi ayaklar altında, haberin yok.

"Gözündeki gaflet sürmesini temizle. Zira yarın toprağın gözüne sürme olacaksın!"

* * *

İBRETİİ SÖZLER:

Esbap âdidir. Cenab-ı Hak dilemezse esbap bir şey yapamaz.

Balda şifayı Cenab-ı Hak yaratmıştır, hastalığa faydası olur. Fakat ecel gelmişse bal eceli savamaz, çünkü ecelin ilâcı yoktur.

Dünyada bir nefesi kalan kimsenin ağzına bal sürme, faydası olmaz. Bal ağzında iken can çıkar.

* * *

Ölüme Sevinen Adam

İKİ KİŞİ HER RASTLADIKLARI yerde münakaşa ediyorlardı. Kibir ve öfkeden birbirlerine aslan kesilmişlerdi. Yüz yüze gelmekten o derece ürküyorlardı ki, âdeta yeryüzü onlara dar geliyordu.

Bir gün ecel celladı geldi ve bunlardan birini alıp götürdü. Adamcağız hayata veda etti.

Düşmanının içini sevinç kaplamıştı. Bir süre sonra, ölenin kabrine uğradı. Zafer kazanmış kumandan edasıyla mezarın başucuna yanaştı ve ağzını yayarak güldü:

"Ne mutlu, düşmanı öldükten sonra yaşayıp sevdiğinin koynunda yatana! Düşmanından bir gün fazla yaşayan kimsenin ölümüne ağlanmamalı!" diye böbürlendi.

Sonra, o adamın mezar tahtalarından birini hınçla kopardı. Baktı ki, vaktiyle ipek sarıklar giyen bu baş, toprakta çukur içinde yatıyor.

Dünyayı gören gözlerine topraklar dolmuş, bedeni kabir zindanına esir olmuş, gövdesini kurtlar kemirmiş, karıncalar yağma etmiş. Kemiklerinin içini toprak öylesine tıkamış ki, sanki içine sürme doldurulmuş fildişi sürme kutusuna dönmüş.

Sağlığında dolunayı andıran yüzü hilâle çevrilmiş, serviyi andıran gövdesi çöp gibi incelmış. Aradan aylar geçince kolunun kuvvetli kemikleri lime lime erimiş, pençesi çözülmeye başlamış.

Düşmanının cesedini seyreden adamın kalbini, birdenbire öyle bir acıma duygusu kapladı ki, ağlamaktan mezar toprağını çamura döndürdü. Onun için söylediklerine büyük pişmanlık duydu. Hüzün içinde oradan ayrıldı ve ölümünden sonra mezar taşına şöyle yazmalarını vasiyet etti:

"Kimsenin ölümüne sevinme. Kader seni de fazla tutmayacaktır!"

* * *

Bu öyküyü işiten akıllı biri, olanları duyunca şöyle söyledi:

"Ey her şeye kudreti yeten Allah'ım! Şu ölüye düşmanı bile acıdı ve mezarında ağlayıp inledi. Düşmanı dahi kendisi için yana yakıla ağlayan şu adama, sen merhamet buyurmaz mısın?"

Evet, başımız er geç öyle bir hale gelecek ki; görenler, 'Bu başta hiç göz yokmuş!' diyecekler!

* * *

İBRETİLİ SÖZLER:

Cenab-ı Hak önce kulunun gönlüne sevgi bırakır, sonra o kul ibadete başlar.

Eğer Cenab-ı Allah, bir kulunun gönlüne iyilik yapmak için, bir arzu ihsan etmeseydi, o kuldan kimseye hayır gelmezdi!

* * *

Boş Çevrilmeyen Eller

BİR ATEŞPEREST, kendini bir putun hizmetine vermiş, dünya ile ilgisini kesmişti. Aradan birkaç yıl geçince ateşperest adam, büyük bir sıkıntıyla karşılaştı. Derdini bir türlü çözemiyor, kimse ona derman olamıyordu. Zavallı adam, bir faydasını göreceği ümidiyle putunun ayaklarına kapandı, mâbedinin toprağına yüz sürdü.

"Âciz kaldım, canımdan bıktım, bana merhamet et, elimden tut ey mâbut!" diye ona yalvardı.

Taştan bir heykelin huzurunda defalarca ağlayıp yakardı, gözyaşı döktü. Fakat işleri bir türlü yoluna girmiyor, büsbütün karışıyordu.

Sineğini kovmaktan âciz bir taş parçası, insanın işlerini nasıl düzene koyar?

Bunun üzerine ateşperest adam öfkelen-di:

"Ey akılsız put, sana kaç yıldır boşuna mı taptım? Senin huzurunda boşuna mı eğildim? Ya şu işimi halledersin, yahut gider, arzularımı Allah'a arz ederim!"

Daha puta ettiği secdenin toprakları yüzünden dökülmemişken, yüce Mevlâ muradını veriverdi.

Bu hali kalp gözü ile keşfeden bir Allah dostu hayret etti. Aklı karışıp fikri bulandı.

"Daha bâtılın önündeki secdeden yüzünü kaldırmamış, başı puthanenin şarabıyla sarhoş, gönlü inkardan, eli hıyanetten çekilmemiş şu sersem adama, yüce Rabbim muradını nasıl verdi?" diye düşünmekten, gönlü müşkülün içine dalıp gitmişti.

O anda gönül kulağına gayptan bir haber ulaştı:

"Putun önünde o akılsız ihtiyar çok şeyler söylemiş, fakat dileği kabul edilmemişti. Şayet bizim dergâhımızdan da reddedilseydi sanemle Samed arasında ne fark kalırdı?"

* * *

Bak dostum! Dünyadaki her şey puttan daha âcizdir. Şu halde insan, kalbini ebedî olan Yüce Yararıcıya, Allah'a bağlamalıdır.

Sen bu kapıya baş koyduktan sonra murad için açılan elin boş dönmez.

"Allah'ım! Huzuruna biz noksan amel getirdik. Elimiz boş, lâkin ümitle geldik."

* * *

İBRETİLİ SÖZLER:

İnsanın gözü marifet tahsili için (ilim öğrenmek) bir kapıdır. Bu kapıyı, gökleri, yerleri seyretmek için kim açmıştır.

Cenab-ı Hak, eğer sana bu kapıyı açmasaydı inişi yokuştan nasıl fark ederdin?

Cenab-ı Allah kulunu, yokluktan var etti. Eline cömertlik, başına secde etme kabiliyeti verdi.

Eğer Allah sana bu kabiliyetleri vermeseydi, el nasıl cömertlik yapar, baş nasıl secde ederdi?

* * *

Sarhoş İhtiyarın Ümidi

YAŞLI BİR SARHOŞ, hurma şarabının verdiği hararetle, mescidin bir odasına sığındı. Rabbinin huzurunda yalvarıyor:

"Allah'ım! Beni Cennetin en yüce tabakasına götür" diyordu.

Müezzin yetişip adamın yakasına yapıştı:

"Bana bak, hey akıl ve dinden gafil adam! Köpeğin mescitte ne işi olabilir? Sen Rabbine lââyık ne iş gördün ki Cenneti istiyorsun?"

Müezzin böyle söyleyince sarhoş ağlamaya başladı:

"Doğru söylüyorsun, ben bir sarhoşum! Ancak, bir günahkârın Cenâb-ı Allah'tan lütuf beklemesini çok mu çirkin buluyorsun? Tövbe kapısı açık, Onun affi karşısında günahımı büyük sayıyor ve yüce Rabbimin lütfundan utanıyorum!

"Yaşlılığı yüzünden kuvvetten düşmüş olanın elinden tutmazsan yerinden kalkamaz. İşte dermanı tükenmiş olan o ihtiyar benim!

"Rabbimden bana mevki ve zenginlik vermesini değil, aczimi hoş görmesini, günahımı bağışlamasını istiyorum.

"Yüceliğinle elimden tut ey kâdir Mevlâm!

"Dostlarımdan biri minicik bir kusurumu görse, akılsızlığımı dillere destan eder. Sen her kusurumuzu görürken, biz yine de birbirimizden korkarız. Çünkü Sen günahlarımıza perde çeker, biz ise o perdeyi yırtarız. Halk dışarıdan coşup taşar; Sen, kulunla perdenin içinde olduğun halde, ona perde tutarsın.

"Cahilliği sebebiyle köleler serserilik ederse, efendileri hatalarını görmezlikten gelir.

"Ey Allah'ım! Sen yardım edersen, ben de bir makama erişirim. Fakat huzurundan atarsan beni kimse kaldırmaz. Senin yâr olduğuna kim zorluk gösterebilir? Senin kurtardığını kim atabilir?

"Bazen, 'Tanrım ak saçlarımdan utanır' derim, gönlümde ümitler belirir. Fakat ben kendi günahlarımdan utanmıyorken, O benden utanırsa hayret ederim.

"Aziz Rabbim! Sen bu sermayesiz kulunu affeyle! Kimse benden daha günahkârını görmemiştir, biliyorum. Senin merhametine beslediğim ümittten gayrı beğenilecek yanıım yok!

"Allah'ım, ben ümittten başka sermaye getirmedim; affına bağladığım ümidi kırma!"

* * *

Ölçüyü Elden Bırakma

HORASANLI İKİ ARKADAŞTILAR, birbirlerini çok severlerdi. Öyle severlerdi ki, aralarından su sızmazdı. Her dâvete birlikte gider, her seyahate beraber çıkarlardı.

Onları birbirlerinden ayıran en dikkat çekici özellikleri dış görünüşleriydi. Biri çok zayıftı. İki gecede bir iftar eder, Davud Peygamberin tuttuğu gibi günaşırı oruç tutardı.

Diğeri ise çok şişmandı. En büyük zevki yemekti. Her öğün tıka basa yedi. Sadece öğünlerle yetinse, o da iyiydi. Ancak o, bunun dışındaki zamanlarda bulduklarını da affetmez, hiç düşünmeden hemen gövdesine indirirdi.

Bir gün iki arkadaş, ticaret amacıyla komşu bir ülkeye gitmek üzere yola çıktılar. Günler sonra yolları bir hana düştü. Orada konakladılar. Sonunda sıra yemeğe geldi. Siparişlerini verip sofralarını çeşitli yemeklerle donattılar. O sırada başka sofrada oturan biri karşısındakine sordu.

"Günde ne kadar yemeli?"

Giyinişinden âlim olduğu anlaşılan öbürü cevap verdi.

"Üç yüz gram yetişir."

Bunu söylerken sesini biraz yükseltmiş, sözünü şişman adama da duyurmak istemişti. Şişman, lafın kendisine dokundurulduğunu anlayarak söze atıldı:

"Bu kadar şey, insana ne kuvvet verir ki?"

Âlim gülerek, "Bu kadarı seni taşır, bundan fazlasını ise sen taşırsın. Bu kadar gıda senin ayakta durmana yeter. Sen buna ne eklersen, artık onun hamalı olursun!" dedi. "Yemek, yaşamak ve Allah'ın adını zikretmek içindir. Yaşamaman, yemek için olduğu sanılmasın!"

Şişman adam:

"Fakat, açlık insanı öldürür. Sen, âlimlerin 'Açlığı çekmektense, toklukla ölmek iyidir' sözünü işitmedin mi?"

Âlim devam etti:

"Ölçüyü elden bırakma. Ne ağzından taşasıya çok, ne de zayıflıktan ölesiye az ye. Eğer insansan, oburluk etme. Köpek bu yüzden çok hakaret görür."

* * *

Yemek nefsin zevkidir, ama sınırı aşınca acı vermeye başlar.

* * *

İBRETİLİ SÖZLER:

İnsanın gönlü bir sandık gibidir. Dil, kulak, o sandığın anahtarlarıdır.

Eğer dile söylemek özelliğini vermeseydi, gönlünün sırrını anlatmak nasıl mümkün olurdu?

Eğer kulağın bilgi toplamak özelliği olmasaydı, akıl sultanına nasıl haber erişirdi?

* * *

Şükürle İlgili Öyküler

Kapıdan Kovulan Adam

FAKİR BİR ADAM, varlıklı birine giderek, iş bulup çalışmadığını, dar günleri için bir köşesine ayırdığı üç kuruşun tükendiğini, çoluk çocuk açlığa mahkum olduklarını sızlanarak anlattı. Durumunun kötüleştiğinden şikayet edip, ağlayıp inleyerek biraz yardımda bulunmasını istedi.

Kara ve katı yürekli adam ona hiçbir yardımda bulunmadı. Ayrıca öfkelenildi.

"Ben, paramı senin için mi kazanıyorum?" diye bağırdı.

Onun hakaret ve eziyetiyle fakirin gönlü bir kat daha daraldı. Başını kederle kaldırarak:

"Bağırıp çağırmanız da ne oluyor? Benim durumuma düşmekten, dilenmenin ruhu ezen acısından korkmuyor musunuz?" dedi.

Yoksulun verdiği cevap karşısında öfkesi daha da artan zengin, fakiri yeniden azarladı. Sonunda, "Defol kapımdan!" diyerek hizmetkârlarına kovdurdu.

Allah'a şükretmediği, malının zekat ve sadakasını vermediği için, bir müddet sonra kader ondan yüz çevirdi, şansı döndü. Gurur ve kibirle herkesi küçük görmesi başına felaketler getirmeye başladı. Felek onu sarımsak gibi soydu. Ne malını kurtarabildi, ne de hayvanını. Allah, yoksullukla onun başına da toprak saçtı.

Aradan uzun bir süre geçti. Şehirde gönlü aydınlık, ahlâkı temiz, cömert bir zengin vardı. Bu zat, perişan durumda birini görünce mala kavuşan yoksul gibi çılgınca sevinirdi.

Bir akşam üstü bu adamın kapısına bir fakir geldi, sızlanarak derdini döktü ve bir lokma ekmek istedi. Çok acı çektiği her halinden anlaşılıyordu. Üstü başı perişandı. Dizlerinin dermanı kesilmişti.

Temiz kalpli, merhametli ve cömert biri olan zengin, hizmetkârına emretti: "Bu adama yardım et!"

Hizmetkâr, harika yemeklerle donatılmış zengin bir sofraya hazırlayarak adamın önüne koydu. Fakat aynı anda elinde olmayarak bir çığlık kopardı. Koşarak, büyük bir acı içerisinde efendisinin yanına döndü. Gözyaşları yanaklarından süzülüyordu. Güzel huylu efendisi acı bir tebessümle sordu:

"Ne oldu, sana kim eziyet etti? Neye ağlıyorsun?"

Köle sesi titreyerek cevap verdi:

"Bu ihtiyarın başına gelenlerden gönlüm darmadağın oldu. Çünkü vaktiyle ben onun hizmetindeydim. O ise mal, para ve büyük bir servetin sahibiydi. Günün birinde böyle her şeyini yitirip, itibarını kaybederek acınacak bir duruma düşeceği, kapıları dolaşarak dilencilik yapacağı hiç aklıma gelmemişti."

Efendi acı acı gülümsedi:

"Oğlum, bu ona eziyet sayılmaz. Bu adam, hani o asık suratlı, gurur ve kibrinden başı göklere değen tüccar değil miydi? Ben de onun, bir gün kapısından kovduğu yoksul adamım. Allah'ın takdiri, onu bugün benim durumuma getirdi. Bana da talih gülümsedi, yüzümden kederin acısını sildi."

* * *

Yüce Allah, eğer hikmetiyle bir kapıyı kaparsa, rahmetiyle başkasını açar. Nice azıksız fakirler doymuşlar, nice zenginlerin yolunda giden işleri altüst olmuştur.

Sen insanlara karşı yumuşak davran ki, yarın da Allah sana sert davranmasın! Düşkünlerin elinden tutan kimse, bir gün elden ayaktan yoksun kalırsa, acının esiri olup kalmaz.

Hizmetkarına inciterek emir verme. Gün olur o da sana emir verebilir. Kudretin ve makamın devam ettikçe, halkın zayıflığına karşı zorbalık etme. Satrançta vezirin birdenbire piyade olması gibi, yoksulun da kudrete erdiği çok görülür.

Öğüt dinleyen ve ileriye gören insanlar, hiçbir kalbe kin tohumu ekmezler. Saman toplayan bir

fakire kafa tutan bir harman sahibi zarar eder.

Acaba Yüce Yaratıcının, bir gün nimeti fakire vereceğinden ve gam yükünü de fakirden alıp kendi gönlüne koyacağından korkmazlar mı? Nice zorlu kimseler düşer ve nice düşkünlere talih yardım eder.

Emrin altında bulunanların kalbini kırma, günün birinde sen de emir altında girebilirsin.

* * *

Şişmanın Kaderi

BİRİ OBURLUĞU YÜZÜNDEN çok şişman, diğeri az yediğı için çok zayıf iki arkadaş, seyahat amacıyla yola çıktılar. Günlerce gittikten sonra komşu ülkenin sınırlarına vardılar. Ancak, nasıl olduysa oldu, casus sanılarak bir şehrin kapısında yakalandılar.

Onlar, böyle birileri olmadıklarını muhafızlara bir türlü anlatamadılar. O ülkenin hâkimleri bunların bir zindana atılmalarını emrettiler. Yanlarına biraz su, biraz da ekmek bırakarak gittiler.

Bir süre sonra suçsuz oldukları anlaşılınca, onları çıkarmak için geldiklerinde, gördüler ki, şişman adam ölmüş, zayıfı ise yaşamaya devam ediyor. Bu duruma hepsi hayret ettiler.

Bu olayı duyan âlim bir zat şöyle söyledi:

"Ben, tersi olsaydı hayret ederdim. Çünkü şişman olan çok yemek yer, gıdasızlığa sabrı olmaz. Halbuki zayıf olanı âdeti üzere sabredip sağ kaldı."

* * *

Kişi az yemeyi âdet edinirse, gelen sıkıntıları kolay karşılar. Eğer bolluk içinde can beslemişse, darlık görünce sıkıntıdan ölür.

* * *

Cömerdin Fedakârlığı

CÖMERTLİĞİYLE ÂLEME nam salan Hâtem-i Taî'nin atları arasında, rüzgar gibi koşan, simsiyah bir küheylân vardı. Hızı saba rüzgarına benzer, havada yaydan fırlayan bir ok gibi kanat açardı. Öyle ki; koşarken terleyince, ovalara sanki dolu taneleri dökerdi.

İnsanın, "Yoksa buralardan nisan bulutu mu geçti?" diye sorası gelirdi. Sel gidişli, ovaları silip geçen bir küheylandı ki, rüzgar, âdeta toz gibi onun gerisinde kalırdı. Çölleri, sular üzerinde kayıp giden bir gemi hafifliğiyle yüzüp geçerdi.

O zamanlar her ülkede Hâtem'in özellikleri anlatılırdı. Şöhreti Bizans Kayserine kadar ulaşmıştı. Ona şöyle demişlerdi:

"Koşuda atının bir benzeri olmadığı gibi, cömertlikte de kendisine rakip olacak biri yoktur."

Rum hükümdarı, derin hikmet sahibi olan vezirine şöyle dedi:

"Şahitsiz dâvâ, sahibine utançtan başka bir şey getirmez. Hâtem'e gideceksiniz ve ondan Arap cinsi küheylanını isteyeceksiniz. Eğer verirse, anlarım ki onda büyüklüğün şerefi vardır; ama kabul etmezse şöhreti ve namı boş bir davulun gümbürtüsünden ibarettir, kuru gürültüdür."

Kayser, hikmet sahibi vezirini Hâtem'e elçi olarak gönderdi. Mevsim kış, toprak ölüydü. Elçi ve adamları, Hâtem'in konağına indiler ve Fırat Nehrine kavuşan bir susuz gibi hepsi de rahat ve huzura kavuştular.

Hâtem hemen sofra serdi, bir de at kesti. Misafirlerine eteklerle şeker, avuçlarla altın ikram etti. Heyet, geceleyin oraya misafir oldular.

Sabah olduğunda bu maharetli elçi, kralının ricasını anlattı. Hâtem at meselesini duyunca, birden sarhoş gibi oldu, çok üzüldü. Parmaklarını ısırarak şöyle dedi:

"Ey hikmet sahibi vezir! Neden daha önce haber vermedin? Ben o rüzgar yürüyüşlü, düldül gidişli atı dün gece kestim ve etini size kebab yaptım. Çünkü yağmur ve sel sebebiyle, at sürülerimin bulunduğu otlığa gidilmiyordu. Sizi ağırlamak için başka bir çare de bulamadım. Sarayımda bu attan başka hayvan da yoktu. Misafirlerimin aç yatmalarını kahramanlık ve mertlik sayamazdım. Çünkü ben adımın ülkelere böyle yayılmasını isterim. Varsın, meşhur atım olmayıversin."

Bir iki gün geçince havalar düzeldi, sular çekildi. Hâtem, misafirlerine kıymetli elbiseler armağan edip, bolca ikramda bulundu. Değerli Arap atlarından hediye etti.

Vezir ve adamları Bizans'a dönünce, Rum Kayseri, ünlü cömerdinin bu asil davranışını öğrendi.

Hem şaşırdı, hem de eşine az rastlanır bu hali binlerce defa tebrik etti.

* * *

Cömertlikteki Büyü

ZAMANIN BİRİNDE Yemen’de ulu bir hükümdar yaşardı. Eli yağmur gibi para saçan bu hükümdara "cömertlik bulutu" denirdi. Çünkü hazineler bağışlamakta benzeri yoktu. Ancak bu hükümdar, Hâtem-i Taî’nin adı anıldığı zaman öfkесinden çılgına döner, huzurunda onun adını kimse ağzına alamazdı. Ondan söz edildiğinde hükümdar derdi ki:

"Kimdir bu adam? Saltanat sahibi değil, emir ve ferman sahibi değil; üstelik hazinesi de yok! Nasıl bu kadar cömert olabilir?"

Bir gün, şahane bir ziyafet verdi. Yemeğin sonunda da hediyeler dağıttı. Ardından orada bulunanları iltifata boğdu. Fakat tam o sırada, misafirlerden biri Hâtem’den bahsetmeye başlamasını mı? Ondan cesaret alan bir başkası da cömertliğini öve öve bitiremedi.

Padişah bir anda kıskançlığından o kadar kızıp öfkелendi ki:

"O yaşadıkça, benim adım hiçbir zaman iyilikle anılmayacak, cömertliğim birincilik kazanmayacak!" diye söylendi.

Sonunda haince bir karar verdi. Gaddar adamlarından birini Hâtem’in kanını dökmeye, onu öldürmeye memur etti. Bu belalı adam, hiç vakit geçirmeden Tay kabilesinin yolunu tuttu ve yiğit gönüllü Hâtem’i öldürme kararıyla onu aramaya koyuldu.

Zalim adam, kabile bölgesine yaklaştığında, yolda güler yüzlü ve tatlı dilli bir delikanlıya rastladı.

Delikanlı kendisine çok samimi ve sıcak davranıyordu.

"Yoldan geldiğiniz belli, yorgunsunuz, bu gece bizde misafir olun!" dedi.

Evinde misafir etti. Yedirip içirip ağırladı, sevgiyle muamele etti. Üstelik, yeteri kadar misafirperverlik gösteremediğinden yakınıp, özür bile diledi. Öyle iyiliklerde bulundu ki, bu kötü adamı yumuşattı, gönlünü aldı. Sabah olunca da yeniden ısrar etti:

"Birkaç gün daha misafirim olun!" diye yalvardı. Adamın eline, ayağına sarıldı. Fakat yolcu gitmekte kararlıydı.

"Burada kalamam. Görülecek çok önemli bir işim var!" dedi, yüzünü sertleştirerek.

Delikanlı dayanamadı:

"Sizi sevdim, mert birine benziyorsunuz. Eğer derdinizi bana açarsanız, gönlü bir dostlar gibi, canla başla size yardım etmeye çalışırım" dedi.

Misafir cevap verdi:

"Şu halde beni dinle, ey cömert delikanlı. Bilirim ki cömert kimseden sır çıkmaz. Acaba buralarda yaşayan Hâtem isimli birini tanıyor, biliyor musun? Çok iyi kalpli, yiğit birisiymiş. Aralarında ne geçtiğini bilmiyorum, fakat Yemen padişahı olan hükümdarım ona pek kızmış, başını istiyor; beni de bu işle görevlendirdi. Eğer yardım eder, bulunduğu yeri bana gösterirsen minnettar kalırım, senden başka bir iyilik istemiyorum!"

Delikanlının yüzüne bir tebessüm yayıldı:

"Hâtem benim! İşte başım, kılıcınla onu bedenimden hemen ayırabilirsin. Yalnız sabah olup gün ağarmadan bu işi bitirmelisin, yoksa kabilemden sana bir zarar gelebilir, sen de umduğunu elde edemezsin!"

Hâtem böyle dedikten sonra, başını çekinmeden ona doğru uzattı. Zalim adam, Hâtem’in bu teslimini görünce, yüreğinden derin bir çığlık kopararak yere yıkıldı... Sonra kendine geldiğinde kalktı ve Hâtem’in eline ayağına sarıldı. Ardından, kılıcını bir yana bıraktı, ok torbasını bir kenara itti. Bitkin bir şekilde elini göğsüne koydu.

"Eğer senin vücuduna kılıç değil, gül yaprağı ile bile dokunursam, dünyanın en kahpe adamı olayım!" diye bağırdı.

Hâtem'i kucaklayarak gözlerinden öptü. Sonra da geldiği gibi Yemen'in yolunu tuttu.

Hükümdar, yüzüne bakar bakmaz, gönderdiği adamın bu işi beceremediği anladı.

Yüzünü ekşiterek, ona seslendi:

"Gel bakalım, ne haber getirdin? Neden terkinde bir baş görünmüyor? Yoksa Hâtem senden üstün mü çıktı, sana saldırdı da kendinde savaşımaya güç mü bulamadın?"

Güçlü adam önce el etek öptü, hükümdarını övdü, yüceltti. Sonra da şöyle konuştu:

"Ulu hükümdarım! Gördüm ki Hâtem, şan ve şeref sahibi, hünerli, yakışıklı, güler yüzlü, cömert ve akıllı bir genç. Mertlikte ise benden de üstün. Bana öyle lütuf gösterdi ki, onun iyiliklerinin ağırlığı altında ezildim, kerem ve cömertliği belimi iki büklüm etti. Ben onu değil o beni, ihsan ve fazilet kılıcıyla kesti!"

Bu mert ve doğru sözlü adam, Hâtem'in iyilik ve faziletlerine dair ne gördüyse hepsini anlattı.

Bunun üzerine hükümdar da yumuşadı. Tay kabilesini tebrik etti.

"Görülüyor ki cömertlik, Hâtem'in adıyla birlikte sona ermiştir!"

Gönderdiği adama bir kese altın verdi ve:

"Eğer Hâtem'in cömertliğinden söz ediliyorsa, bilinsin ki bu onun hakkıdır. Çünkü şöhretiyle gönüllü bir arada yürüyor" dedi.

* * *

Beterin Beteri

BİR ÇIPLAK, BİRİSİNDEN bir akçe borç aldı. Onunla kendisine ham deriden bir giyecek yaptı. Sonra şikâyetle inleyerek, "Ey uğursuz talih, bu ham derinin içinde sıcaktan piştim" dedi.

O nankör adamın şikâyeti uzayınca, zindandan biri ona şöyle seslendi:

"Hey akılsız adam! Allah’a şükret ki, bizim gibi elinde, ayağında zincir yok!"

* * *

Kör Adamın Duası

KENDİNİ BEĞENMİŞ kibirli bir zengin, kapısına gelen bir fakire bir şey vermediği gibi, hakaret ederek kapıyı yüzüne kapadı. Zavallı adam bitkin halde bir köşeye oturdu. Ağlıyor, dertleniyor, yanık yanık "ah" ediyordu.

Oradan geçmekte olan kör bir adam onun iniltisini duydu. Yanına gelerek üzüntüsünün sebebini sordu. Fakir, o kendini beğenmiş adamdan gördüğü hakareti anlatıp ağlamasını sürdürdü.

Kör adam onu teselli ederek, acısını hafifletmek istiyordu:

"Üzülme kardeşim, gel bu akşam birlikte iftar edelim" dedi.

Onu kolundan yakaladı ve iltifatlar edip gönlünü alarak evine götürdü. Fakir, önüne sofralar serilip karnı güzelce doyunca sevinmiş, rahatlamış, yüzü aydınlanmıştı.

"Her şeye kadir olan Allah seni de nura kavuştursun, gözlerini açsın!" diye dua etti.

Gece olunca âmânın gözlerinden birkaç damla yaş geldi. Sonra da gözleri birden açıldı, görmeye başladı.

Bu haber, kısa zamanda bütün şehirde çalkalandı. Sonunda, fakiri kapısından kovan, taş yürekli adamın kulağına da gitti. Bu duruma bir anlam veremeyen zengin, adamlarını hemen gözü açılan kör adama gönderdi ve onu köşküne dâvet etti.

"Senin ne güzel talihin var! Anlat bakalım, bu dertten nasıl kurtuldun? Bu dünyayı aydınlatan kandili, sende kim yakıtı?" dedi.

Gözü açılan kimse şöyle cevap verdi:

"A zalim, öyle mübarek bir fakiri azarlayıp hakaret ettin ki, onun duası beni aydınlığa çıkardı. Sen ise, onun yüzüne kapını örtmüştün. İyilerin bastığı toprak mübarektir. O toprak göz açar, o toprağı öpmek lazımdır. Ama senin gibi, gönül gözü kapalı olanlar, bu lütuftan mahrumdurlar, onun kıymetini bilemezler."

O kibirli zengin, bu sözleri işitince, hayretle parmağını ısırıldı. "Çok yazık etmişim. O bir devlet imiş, ama bana değil sana nasip oldu" dedi.

* * *

"Dişini sıçan gibi hırsa batırmış olan, koca bir doğanı nasıl avlayabilir?"

* * *

Yüz Yaşındaki İhtiyar

HAZRETİ İBRAHİM ALEYHİSSELÂM, belki azığı kalmayan biri gelir düşüncesiyle yemeğini her zaman geciktirirdi. Fakat mübarek huylu peygamberin misafirhanesine, hafta boyunca hiç kimse uğramamıştı. O buna dayanamıyor, üzülyordu.

Bir gün evinden çıktı, her tarafa baktı, çevreye göz gezdirdi. Bu sırada yaylada yapayalnız, beli bükük, saç baş ihtiyarlığın karıyla ağarmış birini gördü. Gönül alıcı bir tavırla ona seslendi, "Merhaba!" dedi. Sonra da bütün cömert insanlarda âdet olduğu şekilde misafirhanesine dâvet etti.

"Ey mübarek ihtiyar! Buyur gel, bir lütufta bulun da yemeğimizi beraber yiyelim" dedi.

Bunu işiten ihtiyar:

"Peki, dediğin gibi olsun, gidelim" diyerek, onunla birlikte yürüdü. Zaten o da, Peygamberin bu mübarek âdetini duymuştu.

İbrahim Peygamberin misafirhanesindeki hizmetkârlar koşuşarak, artık yürümekte bile güçlük çeken bu ihtiyar adama büyük iltifat edip yer gösterdiler. Peygamber işaret edince sofralar kuruldu ve herkes onun çevresinde toplandı.

"Allah'ın adıyla..." denilip, besmele çekilerek hep birlikte yemeğe başlandı. Fakat kimse ihtiyarın, Allah'ın adını andığını ya da buna benzer bir şey söylediğini duymadı. Peygamberin bu işe çok canı sıkılmıştı.

"A zavallı ihtiyar, ben yaşlılardaki kulluğu ve samimiyeti sende göremiyorum. Nimeti yiyeceğin zaman onu verenin adını anmak şart değil midir?"

Bu sözü işiten ihtiyar şöyle cevap verdi:

"Ama, ben bir ateşperestim! Pirimden işitmediğim bir yolda gidemem."

Hazreti İbrahim Aleyhisselâm anladı ki, bu perişan ihtiyar ateşe tapan bir putperesttir. Onun, Allah'ın dinine yabancı olduğunu görüp bu duruma çok üzülen Peygamber, ihtiyarı paylayarak sofradan kaldırdı ve kapısından kovdu.

Biraz sonra Peygamber, gayptan gelen bir sesle irkildi. Yüce Allah, kendisini şiddetle kınıyordu:

"Ya Halil, ben bu ihtiyara yüz yıldır rızık ve hayat veriyorum. Sen ise ona bir öğün bile sabredemedin. O ateşe secde ediyor diye, sen neden cömertliğinden vazgeçiyorsun, neden keremden elini çekiyorsun?"

İbrahim Peygamber bu uyarıyı alır almaz, hemen yaşlı adamın ardından yetişti ve kendisinden özür diledi. İhtiyar ateşperest, kendisinden bu davranışının sebebini sorunca da olup biteni anlattı. Bunun üzerine yaşlı adam gafletten uyanıverdi.

"Düşmanı için dostunu azarlayan bir Allah ne kadar büyüktür!" diyerek imana geldi.

* * *

Tembelin Hülyası

TEMBEL ADAMIN BİRİ kötürüm bir tilki gördü. "Böyle elden ayaktan mahrum bir şekilde nasıl yaşayabiliyor?" diyerek, Allah'ın lütuf ve kudretine hayran kaldı.

O böyle bakınırken, gözlerinden ateşler saçan bir aslan çıkageldi, pençesinde bir çakal vardı. Adam bir köşeye saklandı. Koca gövdeli ve iri pençeli aslan zavallı çakalı parçalayarak oracıkta yedi. Ondan artan şey tilkiyi doyurmaya yetmişti.

Herkesin rızkını ulaştıran Allah, ertesi gün başka bir sebep yaratarak tilkinin yiyeceğini yeniden gönderdi.

Gördüğü manzara adamın dikkatini çekmişti. Hemen bir mescide çekilerek Allah'a sığınmaya, Ona tevekkül etmeye karar verdi.

"Allah, elsiz ayaksız, kötürüm bir tilkinin bile rızkını ayağına gönderiyor. İyisi mi bundan sonra ben de, örümcekler gibi bir köşeye çekilip rızkımı bekleyeceğim."

Postunu mescide serdi. Bundan sonra, lütufkâr olan Allah'ın kendisine gayptan rızk yollamasını bekliyordu. Böylece günler geçti. Fakat kendisiyle ne eşi dostu, ne de başkaları kaygılandı. Gün geçtikçe öyle zayıfladı ki, bir deri bir kemik haline geldi. Güçten, kuvvetten düşüyor, sabrı tükeniyordu.

Bir gece, mihrabın duvarından kulağına bazı sesler geldi:

"Hey tembel adam! Neden kendini tilki gibi aciz ve kötürüm görüyorsun? Git, yırtıcı bir aslan kesil. Öyle çalış çabala ki, aslan gibi senden de başkalarına bir şeyler kalsın. Tilkiye benzeyip artıklarla beslenmeyi düşünme!"

* * *

Aslan gibi ensesi kalın olan insan, tilki gibi düşünleşirse, köpekler dahi ondan üstün olur. Uğraş, didin ve başkalarının artığına göz dikme. İmkan bulduğun sürece elinin emeğiyle geçin.

Aklı başında olan insan, cömertliği âdet edinir. Çünkü gayreti az olanlar, içsiz kabuğa benzerler.

* * *

İBRETİLİ SÖZLER:

Bir âmâyı görürsün. Giderken yolu kuyudan fark etmez. Onu görüp de sen gözlü olduğuna şükretmelisin.

Şayet şükretmeyecek olursan sen de kör sayılırsın.

Aklı fikri sana hoca öğretmedi. Senin çamurunu Cenab-ı Hak bu sıfatlarla yoğurdu.

Eğer Cenab-ı Hak sana hakkı kabul edecek kalp vermeseydi; hak ve hakikat, kulağına batılın tâ kendisi gibi gelirdi.

* * *

Para Yemek İçindir

BİR ADAMIN çok altını gümüşü vardı. Ama yiyemez, harcamaya kıyamaz, kimselere de yedirmezdi. Adam gece gündüz, altın gümüş biriktirmenin peşindeydi. Altın gümüş elinde esirdi. Bu cimrinin bir oğlu vardı. Babasını gözetler, altınları nereye sakladığını öğrenmek isterdi. Günün birinde babasının altınlarını nereye gömdüğünü gördü. Hemen onları topraktan çıkardı ve boş yere savurup, olur olmaz yerlere harcamaya başladı. Paranın bulunduğu yere ise kocaman bir taş bıraktı. Müsrif delikanlıya artık para dayanmıyordu. Elindeki altınlar eriyip gidiyor, bir elinden girip öbüründen çıkıyordu. Fakat onun bu hali yüzünden babası çılgına dönmüştü. O, çaresizliğinden, elini boğazına atıp kendini boğmaya çabalarken, oğlu eğlenceden eğlenceye koşuyordu. Bir gece baba, ağlaya sızlaya bütün bir gece uyumadı. Sabahleyin oğlu, gülümseyerek ona şöyle dedi:

"Babacığım, para yemek içindir. Sakladıktan sonra, yerinde ha altın durmuş, ha taş, ne fark eder? Altını kara taşın içinden dostlarla, sevgililerle yensin, diye çıkarırlar. O halde dünyaya tapanın elindeki altın, henüz taşın içinde duruyor, sayılır. Sen paranı harcamayıp, aileni sıkıntı içinde tutuyorsun. Bu yüzden senin ölümünü isterlerse üzülme, darılma."

* * *

Altını, gümüşü saklayan cimri, hazine üstünde duran yılan tılsımı gibidir. Başında böyle bir tılsım titrediği için, o para yıllarca yerinde kalır. Ama ansızın ecel taşı gelip tılsımı kıracak olursa, o zaman mirasçılar hazineyi kolayca pay ederler.

Karınca gibi çalışıp biriktirdiğin malı, mezar kurtları seni yemedен önce, kendin ye!

* * *

Anne Sözü Dinlemek

BİR GENÇ, annesinin sözünü dinlemedi. Dertli kadının gönlü ateşle yandı. Annesinin çocuğu itaat ettirmesi mümkün olmayınca, beşiğini getirip önüne koydu:

"Ey eski halini unutan! Sen, her zaman ağlayan âciz bir bebek değil miydin? Geceleri senin hizmetini yapmak için uyumazdım. Şu beşikte iken bir şeye kudretin yoktu. Yüzüne konan sineği dahi kovamazdın. Bir sinekten incinirdin. Bugün büyüdün; kuvvet, kudret sahibi oldun. Nihayet, gün gelir, ölür, mezarın çukuruna girersin. Kendinden bir karıncayı bile def edemezsin!"

* * *

Sadakanın Defettiği Belâ

ZAVALLI BİR İHTİYAR, gencin birinden küçük bir sadaka istemiş, o da vermişti.

Bir süre sonra bu genç, işlediği küçük bir suç sebebiyle yakalandı ve hükümdarın huzuruna çıkarıldı. Sultan onun boynunun vurulmasını emretti. Cezası ağırdı, fakat yapabileceği bir şey yoktu. Cellatlar onu, idamın yapılacağı meydana götürdüler.

Meydanı, cellatların bağırıp çağırması, toplanan ahali ve kapılardan, damlardan bakan halkın gürültüsü doldurmuştu. Bu kargaşa içinde, gencin kendisine sadaka verdiği perişan ihtiyar oradan geçmekteydi. Zavallı delikanlıyı cellatların elinde ölüme mahkum görünce, kalbi sızladı, içi acıdı. Onun vaktiyle kendisine yaptığı iyiliği düşündü. Gencin kurtulması için bir şeyler yapmalıydı. Cellat baltasını kaldırdığı sırada bütün gücüyle bağırmaya başladı:

"Ağlayın dostlar, dünya iyisi padişahımız öldü! O güzel huylu insan gitti, dünya artık boş kaldı!"

İhtiyar ağlayarak saçlarını yoluyor, acı feryatlar koparıyordu. İhtiyarın ağlayıp dövündüğünü gören halktan da ah u vahlar, çığlıklar yükselmeye başladı. Herkes ıstırap içinde dövünüyor, inleyip sızlıyordu.

Muhafızlar, askerler, atlılar, baltasını indirmeye hazırlanan cellatlar, bu çığlığı duydular. Gencin idamını bırakıp, yumruklarını başlarına vurarak son hızla sarayın kapısına doğru koşmaya başladılar. Fakat, baktılar ki hükümdar sarayında oturuyor.

Fakat kargaşa sırasında delikanlı ortadan kaybolmuştu. Muhafızlar, hemen ihtiyarı yakalayıp sultanın huzuruna çıkardılar. Hükümdar gazaba geldi. Gözlerini öfkeyle açarak, korkunç bir tavırla sordu:

"Ey akılsız ihtiyar, söyle bakalım. Benim gibi temiz ahlâklı, adaletli bir hükümdarın ölümünü neden istedin? Benim güzel huylu olduğumu bağırıp duruyormuşsun, madem ben iyi ve doğru imişim, niye benim ölümümle halkın fenalığını diledin?"

Cesur ihtiyar akıllıca söze başladı. Önce şöyle dua etti:

"Sultanım! Hükümün cihana yürüsün, saltanatın ebedî olsun!" Sonra da:

"Yüce Padişahım, benim 'Sultan öldü!' yalanımla sana bir şey olmadı. Fakat bu sözle bir can kurtuldu" dedi ve hikâyeyi anlattı.

Hükümdar bu hikâyeden o kadar memnun oldu ki ihtiyarın suçunu bağışladı ve kendisini affetti.

Öte yanda, ölüm meydanından kaçan zavallı delikanlı, canını derdinden düşse kalka koşuyor, şehirden kaçmaya çalışıyordu. Tanıyanlardan biri yanına yaklaşıp sordu:

"Hey delikanlı! Canını nasıl kurtardın?"

Delikanlı onun kulağına eğilerek şöyle dedi:

"Canımı küçük bir sadakayla kurtardım."

* * *

Yere tohum ekenler, meyvesinden faydalanmak için ekerler.

"Ey akıl sahipleri, koca bir belâyı, bir arpa miktarı gümüş defeder!"

Sevgili Peygamberimiz bir hadisinde şöyle buyurmuştur:

"Bir sadaka bin belâyı defeder!"

* * *

Adalet ve Ferasetle İlgili Öyküler

Başvezirin Feraseti

UMMAN KIYILARINDA kudretli bir padişah hüküm sürüyordu. Güzel bir ahlâka sahipti, daima iyilikle anılmayı düşünür, âlimlere her zaman hürmet ederdi.

Günün birinde ülkesine, gemiyle bir adam çıkageldi. Bu zat karada ve denizde çok gezmiş; Arap, Acem, Türk, Rum demeden bir çok ülkeyi görmüş, temiz gönlünde her türlü bilgiyi toplamıştı. Çok da akıllıydı, dünyayı dolaşıp bilgisini arttırmış, seyahat edip söz sohbet öğrenmişti.

Bedeni de ruhu gibi kuvvetliydi. Ama fakirdi, büyük bir sıkıntı içindeydi. Elbisesinde yüzden fazla yama vardı.

Hükümdarın bilginlere, sözü sohbeti dinlenen kimselere olan muhabbet ve hürmetini bilenler, onu hemen saraya göturdüler. Hizmetkârlar bu yabancıyı önce yıkayıp temizlediler, sonra da yol yorgunluğunu giderdiler. Ardından sultanın huzuruna çıkardılar.

Gezgin adam, onun eşiğine baş koyup el etek öptükten sonra, elini göğsüne koyup sultanı övmeye başladı:

"Fermanın kıyamete kadar baki kalsın! Talihin sana kul olsun!" gibi iltifatlar etti.

Yüce hükümdar da bu iyi görünüşlü zatın hal hatırını sordu. Tatlı ve yumuşak sözlerle gönlünü aldı. Sofralar kurdurup karnını doyurdu. Sonra da:

"Ey akıllı zat, nereden gelip nereye gidiyorsun? Nasıl oldu da bizim ülkemize uğradın? Ülkemde iyiden kötüden neler gördün?" dedi.

Yabancı da:

"Ey yeryüzünün efendisi! Allah yardımcın olsun, saadet yanından hiç ayrılmasın. Bu memleketin neresine gittimse, zulümden ve haksızlıktan incinmiş tek bir gönül görmedim. Bir hükümdar için, saltanatının süsü olarak bu ahlâk yeterlidir. Ayrıca şarap içip sarhoş olmuş bir kimseye de rastlamadım. Hatta, meyhaneler bile yıkılıp harap olmuştu."

Yabancı adam, kucak dolusu inciler saçıyor, elek elek cevahir dağıtıyordu. Öyle güzel şeyler anlattı ki, padişah onu takdir etmekten kendisini alamadı. Onu yanına çağırdı, ihsan ve ikramda bulundu. Ülkesini beğendiği için, hatıra olarak ona altınlar, gümüşler verdi.

Sonra yanına oturttu, ona aslını neslini, yerini yurdunu sordu. Gezgin de, yerini yurdunu, başından geçen bütün macerayı anlattı. Yabancı, sultanın gönlünü fethetmişti. O kadar ki; hükümdar, diğer saray büyüklerinden çok ona iltifat etmeye, ona güvenmeye başladı. Kendi kendine şöyle söylüyordu:

"İşte ülkemın başvezirliğine böyle bir insan yaraşır."

Fakat, bunu uygulamakta acele etmedi.

"Acele etmeyeyim. Belki yanlış bir iş yaparım. Halk bu fikrimi yerinde bulmayıp bana karşı çıkmasın, arkamdan çirkin dedikodular yapmasın. Onu bir süre deneyeyim, sonra kabiliyetine göre bir görev veririm" dedi.

Bu düşüncesini zaman içinde yerine getirmeye karar verdi.

Sultanın bu düşüncesi doğruydu. Çünkü bir işe, denemeden girişen insanlar, bir çok sıkıntı ve belâyaya uğrayabilirler.

Kararını iyi düşünerek veren bir hâkim, toplumun karşısında mahcup olmaz.

Atmanın lazım olup olmadığını veya hedef neresi olduğunu, yayı elde tutarken, oku atmamışken düşünmelidir. Oku yaydan çıkardıktan sonra düşünmenin faydası yoktur.

"Aradan onu tanıyacak kadar bir zaman geçmedikçe, insanın içyüzü anlaşılmaz!"

İnsan, Yusuf Peygamber gibi, senelerce iffet ve nezahetle yaşamalıdır ki, Mısır'a aziz olabilsin.

Hükümdar zaman içinde, yabancı gezginin bütün huy ve kabiliyetlerini öğrendi. Sonunda onun akıllı, iyi ahlâk sahibi, dindar bir adam olduğunu gördü. Muhakemesi çok kuvvetliydi. Her sözünü

ölçüp tartıyor, insanları iyi değerlendiriyordu. Sultan ondaki bu kabiliyetlerin, kendi âlimlerinden üstün ve ileri bulunduğunu anlayarak onu başvezirlik makamına getirdi.

Yeni başvezir ilmi, feraseti ve devlet idaresindeki üstün kabiliyetiyle öyle çalıştı ki, emir ve yasaklarından tek Allah kulu bile kırılıp gücenmedi. Onun aydın gönlüyle memleket âdeta ışımlandı.

Yanlış işler yapmayan kimse, düşmanlarının tenkitlerine şans tanımaz.

Eski vezir, yabancının bu gayretleri sonunda sultanın rahat ve huzur içinde olduğunu, onun iyiliği sayesinde devletin yükseldiği gördükçe üzülmeye başladı. Bu akıllı zatın tenkit edilecek bir kusurunu göremediği için aleyhinde bulunamıyordu.

Güvenilir insan demire, fenalık arayan ise karıncaya benzer. Karınca ne kadar uğraşsa demiri parçalayamaz!

Ayrıca, hükümdarın son derece güzel iki cariyesi vardı. Bunlar her zaman başucunda emrine hazır beklerlerdi. Huri güzelliğindeki bu iki cariyenin güzellikleri birbirlerine o kadar benzerdi ki, sanki biri diğerinin aynadaki hayaliydi.

Yüksek ilim ve irfan sahibi bu yeni vezirin tatlı sözleri, bu iki servi boylu güzel üzerinde de gitgide etkisini göstermeye başladı. Onlar, vezirin iyi ahlâkını gördükçe, kendisine yakınlık duyuyor, her geçen gün onu daha çok seviyor, onunla dost oluyorlardı. Sonunda vezirin de gönlü onlara aktı, o da onları sevmeye başladı. Fakat sevgisi, dar görüşlü insanların çirkin arzuları gibi değildi, onları bir kötülük yapmak amacıyla sevmiyordu. Ama öyle bir hale geldi ki, ancak onların yüzünü gördüğü zaman huzur duyuyordu.

Fakat ey insan! Şerefının her zaman yüce kalmasını istiyorsan, güzel yüzlülere gönül bağlama! Ortada bir maksat bulunmasa bile, bundan çekin. Çünkü bu hal senin izzetini kırar, değerini düşürür.

Eski vezir, yeni vezirle cariyeler arasındaki bu yakınlığı hissedince, yaratılışındaki kötü huylarının da etkisiyle hemen hükümdara koştu. Bire bin katıp sultana her şeyi anlattı.

"Sultanım, bu adam kimdir, neyin nesidir bilmiyorum? Ama, bu memlekette rahat yaşamak niyetinde olmadığını zannediyorum. Zaten tecrübeyle bilinir ki, çok gezenler böyle başıboş olurlar. Saltanat ve devlet terbiyesinde yetişmedikleri için, yaşayışları serbest ve lâubalidir. İşittiğime göre bu adam da şehvetine düşkün, hainin biriymiş. Efendimizin cariyelerinize göz koymuş. Böyle aşağılık bir insan padişahımın vezirliğine yakışmaz. Bunun vezirliği saltanatınıza leke getirir. Ben, padişahımın nimetiyle beslendiğim için, böyle bir fenalığı ıstır ıstırmez, hemen size arz etmeyi uygun gördüm. Eğer görüp de sussaydım, nimetlerinizi inkar etmiş olurum. Ayrıca biliyorum ki, tahminle karar verilmez. Bu yüzden, her şeyi iyice öğrenerek geldim. Adamlarımdan biri bu yeni veziri, cariyelerinizden birini kucaklarken gözleriyle görmüş.

"İşte sultanım! Ben olup biteni arz ettim. Bundan sonrası padişahımın iradesine kalmıştır. Padişahım arzu buyurlarsa, benim gibi kendileri de tecrübe buyurabilirler."

Bu eski vezir, olup bitenleri daha da çirkinleştirerek anlattı. Böyle yapması da doğaldır. Çünkü kötülük düşünen kimseler, ufacık bir delil bulunca, büyüklerin kalplerini ateşe verirler.

Ateş, ufacık bir kıvılcımla da alevlenebilir, fakat sonunda koca ağaçları dahi tutuşturur.

Bu haber, hükümdarı o kadar kızdırdı ki, beyni öfkeyle kaynamaya başladı. Hiddetini zapt edemiyor, vezirin boynunu vurdurmayı düşünüyordu. Fakat akıl ve vicdanı karşısına çıktı, ona sabretmesini söyledi.

Kendisini şöyle düşünmeye zorladı:

"İnsanın yetiştirdiği adamı öldürmesi mertlik değildir; adalet ve lütuftan sonra zulmetmek çirkin olur. Kendi yetiştirdiğin kimseyi incitme. Birinin kanını zulümle içeceksen, onun boş yere nimetinle besleme. Vaktiyle huylarını iyice öğrenmeden meclisinde ona makam vermemiştin. Şimdi de suçunu iyice öğrenmeden, düşmanının sözüyle onu cezalandırma, canına kastetme."

Hükümdar böyle diyerek öfkesinin önüne geçti. Âlimlerin sözüne uydu ve bu sırrı içinde saklamayı başardı.

Ey akıllı insan, gönül sırların zindanıdır, söyleyince onu kaçırmış olursun, bir daha da zincire vuramazsın.

Birisini öldürmeden önce zindana atmak uygundur. Çünkü kesilen başı bitiştirmek mümkün değildir. Sabrı olmayan, gurur ile dolu bir sultanlık tâcı, haramdır. Sana savaş zamanında sabır göster demem, ama öfkelendiğin zaman yıkılma, gazaba kapılma. Akıllı olan insan sabreder.

Öfke, askerini hücumla kaldırıncaya, ortada ne insaf kalır, ne Allah korkusu, ne de din!

Yeryüzünde öfke gibi dev görmedim. Bunun dehşetinden cinler ve melekler bile ürküp kaçarlar.

Padişah, başvezirinin hareketlerini gizliden gizliye takip etti ve davranışlarında gerçekten bozukluklar gördü. Çünkü vezir, cariyelerinden birini ansızın süzmüş, peri yüzlü kız da dudak ucuyla ona gülümsemişti.

Aklı ve ruhu birleşen iki insan, dudakları susarken bile çok şeyler anlatır. Sevdiğinin yüzüne bakmaya bir kere cesaret ettinse, artık ona doyamazsın! Susama hastalığına tutulan kimse, Dicle'yi içse doymaz.

Hükümdarın şüpheleri artık gerçek olmuştu. Hiddetinden neredeyse ateş olup parlayacaktı. Bununla beraber yine de aklını başına toplayıp tedbirli davrandı. Vezirini çağırarak sakın bir sesle konuştu:

"Seni akıllı ve mantıklı biri sanmış, memleketimin sırlarını sana emanet etmişim. Namus sahibi biri olarak tanımış, ırz düşmanı olabileceğini tahmin etmemişim. Övülmeye, sevilmeye değil, kötülenmeye ve hakarete lâyıkmışsın. Demek bu yüksek bir makama uygun değilmişsin. Ama suç sende değil, bendedir. Sarayımda bir soysuzu beslemişsem, elbette bana hainlik etmesi de kaçınılmazdı."

Sultanın hakaretlerini sessizce dinleyen başvezir, başını yavaşça kaldırarak, sabırlı hükümdarına şöyle cevap verdi.

"Ey yüce hükümdarım! Ben namus sahibi biri olduktan sonra, düşmanlarımdan iftira ve fenalığından çekinmem. Aklımdan, söylediğiniz gibi bir düşünce asla geçmedi. Acaba benim yapmadığım bir şeyi size kim söylemiş olabilir?"

Padişah kaşlarını çatı:

"Sana söylediklerimi düşmanların yüzüne karşı da söylerler. Yaptıklarını bana eski vezirim anlattı, şimdi savunmanı hazırla bakalım!"

Vezir gülerek parmağını ısırıldı.

"Sultanım, o ne söylerse söylesin, hayret edilmez. Kıskanç bir adam, beni kendi yerinde görür de hakkımda iyi şeyler söyler mi? Hükümdarım beni ona tercih ettiği andan itibaren, o benim düşmanım olmuştur. O beni, artık kıyamete kadar sevemez. Efendimiz bilmezler mi ki, sizler benim hakkımda iyi ve güzel şeyler söyledikçe, o vezirin düşmanlığı artıyor. Çünkü ben itibar kazandıkça, o alçalıyor!"

Başvezir biraz soluklandıktan sonra devam etti:

"Sultanım, izin verirsiniz, size bir öykü nakletmek istiyorum."

Padişah izin verince, vezir anlatmaya başladı:

"Adamın biri rüyasında şeytanı görmüş; bakmış ki, servi gibi boyu, huri gibi güzelliği var. Yüzünden ise nur damlıyor. Yanına gidip kendisine sormuş:

"Tuhaf şey, sen böyle güzel misin? Melekler bile bu kadar güzel değildir. Senin böyle mehtap gibi bir yüzün varken, neden dünyada çirkinlikle anılıyorsun? Herkes seni korkunç sanır; hamam kapılarına çirkin resimlerini yaparlar. Niçin nakkaşlar, hükümdar köşklerinin kemerlerine senin resimlerini yaparlarken seni asık suratlı, çirkin ve iğrenç gösterirler?"

"Talihsiz şeytan, bu sözleri işitince yana yakıla inlemiş:

"Ey Âdemoğlu, o resimler benim şeklim değildir; ama ne yapayım ki kalem düşmanımın elinde. Ben onların büyük ataları olan Âdem'i Cennetten kovdurduğum için, onların bana garezi var. Onun için beni böyle çirkin resmediyorlar."

"İşte padişahım! Ben temizim, masumum. Ne yapayım ki, beni kıskanan düşmanım kendi kötü amacı için bana iftira ediyor. İtibarımla şerefi kırılan bu vezirin şerrinden köşe bucak kaçmalıyım.

"Sultanım! Şu dakikada gazabınızdan korkuyorum, fakat günahsız olduğum için de cesaretle konuşuyorum. Çünkü günahsız olan pervasız konuşur. Çarşı ağası çarşığı dolaşırken, terazisi arızalı, okkası dirhemi eksiz olanlar çekinip korkar. Kalemimden çıkan söz doğru olduktan sonra, dünya toplansa umurumda olmaz!"

Hükümdar, vezirin bu konuşması karşısında şaşırıp kaldı. Fakat onu bir el işaretiyle susturdu.

"Suçlular, iki yüzlü davranıp dil dökerek suçundan kurtulamaz. Haydi, düşmanından işittiklerimi duymamış olayım, fakat gözlerimle gördüklerime ne diyeyim? Sarayında bunca insan varken, benim cariyelerimden başka ilgilenecek kimse bulamadın mı?"

Âlim vezir gülümseyerek şöyle söyledi:

"Bu sözünüz doğrudur. Gerçeği saklamak olmaz! Ben o cariyelere ara sıra bakıyorum, bunu inkâr edemem. Fakat burada ince bir nokta var. İzin verirsiniz o noktayı arz edeyim. Kudreti olmayan bir yoksul, zengine nasıl hasretle bakar, bilirsiniz. İşte ben o fakire benzerim, cariyeniz de o zengine.

"Sultanım, vaktiyle ben de gençtim. Ne çare ki onun kıymetini bilemedim. Gençliğimi boş yere harcadım ve artık her şey çok gerilerde kaldı. Gençliğime olan özleminden dolayı, onlara bakmaktan kendimi alamıyorum. Ben gençliğimi kaybetmişim, onlarsa gençlik ve güzelliğin tamamına sahipler. Ben bakmayayım da kim baksın?"

"Vaktiyle benim de yüzüm böyle gül renkli, bedenim billur gibiydi. Benim de onlar gibi gece renginde kıvrırcık saçlarım vardı. Giyindiğim elbise, bedenimin güzelliğinden utanır da buruşurdu!"

"Oysa ki şimdi yaşlandım, saçlarım ağarıp pamuğa döndü. Vücudum kurudu, iğ gibi oldu. Artık bu bedene bir kefen dokuma zamanı geldi. Vaktiyle ağzımda, tuğlaları gümüşten bir duvar gibi dizilmiş, iki sıra inci vardı. Şimdi hepsi birer birer dökülüp, eski kalelere döndüler.

"O halde, ben bu güzel cariyelere neden hasretle bakmayayım; onlarda sona eren gençliğimi görüyor, onu hatırlıyorum.

"Yazık ki, o güzel günler, geçip gitti! Bu ömür de bir gün ansızın sona erecek."

Başvezirin böyle mânâ incisi sözleri sultanı çok memnun etti, yüzüne tatlı bir tebessüm yayıldı. Devlet büyüklerine şunları söyledi:

"Bundan hikmetli söz söylemek mümkün değildir. Özrünü böyle inandırıcı deliller sıralayarak anlatanlar, güzellere bakabilirler. Başkalarının bakması ise doğru değildir."

Sonra da başvezirine döndü:

"Eğer akıllıca hareket etmeseydim, düşmanının sözüne bakıp seni incitecektim!"

Hiddetle kılıca sarılan kimse, sonunda çok pişman olur.

Sakın garazkâr kimselerin sözüyle hareket etmeyin, böyle kimselerin sözüyle iş görenler yanılır.

Hükümdar, bu akıllı vezirinin şeref, makam ve servetini artırdı. Kötü söz söyleyen eski vezirini de cezalandırdı. Hükümdar, o ilim sahibi başvezirin, doğru davranışları ve âdil yönetimi sayesinde, memleketin her yerinde iyilik ve adaletiyle şöhret kazandı. Yıllarca cömertlik ve iyilikle saltanat sürdü, ölümünden sonra arkasında iyi bir isim bıraktı.

Kalpleri Ölü Kimseler

ANADOLU'NUN TEMİZ BİR ŞEHRİNDE maneviyatı kuvvetli bir zatın bulunduğunu işittim. Ben ve gönül ehli birkaç arkadaşım merakla onu ziyarete karar verdik. Evine vardığımız zaman başımızı, gözümüzü öptü. Hepimize olağanüstü saygı gösterip iltifatlar etti, baş köşelere oturttu. Sonra kendisi de ağırbaşlı bir eda ile karşımıza oturdu.

Gördüm ki bu zatın parası, ekini, malı mülkü, hizmetçileri var; lakin meyvesiz bir ağaç gibi mürüvveti yoktu. Yani evlât sahibi olamamıştı.

Evet, yumuşak huylu ve uysal biriydi. Ne çare ki mutfağının ocağı sönüktü!

Misafir kaldığımız bütün bir gece, o tesbih ve tehlilden (Sübhanallah ve Lâilâhe illallah zikrinden), bizlerse açlıktan uyuyamadık.

Seher vakti kolunu paçasını sıvayıp kapımızı açtı. Yine iltifat etmeye, hatır sormaya başladı. Bizimle beraber o konakta misafir bulunan, şakacı, ince nükteler yapan, gönül dostu bir zat da misafir bulunuyordu. Bu duruma daha fazla dayanamadı:

"Üstad, bizi öpüp, okşayıp iltifatlar edeceğine, yiyecek içecek bir şeyler ikram et. Allah dostları ellerinde olandan bol bol dağıtmakla ilerlemişlerdir. Onlar, gecelerini uykusuz geçirdikleri halde, kalpleri ölü olan kimselerden değildiler. Keramet cömertliktedir."

* * *

Çobanın Nasihati

NAMI DÜNYAYA YAYILMIŞ Fars hükümdarlarından Dârâ, bir av esnasında askerinden bir hayli uzaklaşmıştı. At çobanlarından biri âniden önüne çıkararak, koşa koşa kendisine yaklaşmaya başladı. Sakin bir huya sahip bulunan padişah kendi kendine düşündü:

"Bu adam, benimle savaşmaya gelen bir düşman olmalı, şunu yanıma yaklaştırmamalıyım. Hemen bir okla haklayayım!"

Hemen yayını gerip nişan aldı, bir vuruşta o yaklaşan adamı öldürmek istedi.

Dârâ'nın yayını kurduğunu, okunu atmaya hazırlandığını gören çoban, korkuyla haykırdı:

"Ey İran'ın ve Turan'ın sahibi, kaderin kötü gözü senden uzak olsun. Ben sultanımın atlarını besleyip büyüten, onları yetiştiren çobanım. Çayırdaki bu görevle bulunuyorum. Düşman değilim, beni öldürmeyin!"

Çobanın bağırması üzerine hükümdar kendine geldi:

"Hey kafasız çoban, ölümden döndün! Sana mutlaka melekler yardım etti. Yoksa yayı germiştim" diye güldü.

Otlığın bekçisi çoban da gülümsedi ve şöyle cevap verdi:

"Sultanım, insanlar iyiliklerini gördükleri kimselere doğru yolu göstermek zorundadır. Beni bağışlayınız, haddim olmayarak söylüyorum.

"Bir hükümdarın dostunu düşmanından ayırt edememesi, o hükümdar için asla beğenilecek bir durum değildir. Büyükler öyle yaşamalıdır ki, her küçüğün kim olduğunu bilmelidirler. Siz beni kaç kere huzurunuzda görmüş; atlardan ve otlaklardan sormuştunuz. Şimdi yanınıza yine sevgi ve saygılarımı arz etmek için yaklaşıyordum ki, beni düşmandan fark edemediniz.

"Halbuki ben çoban kulunuz, istenilen bir atı, yüz bin atın içinden bile derhal bulup çıkarırım. Demek ki çobanlığım akıl ve fikirledir. Siz de benim gibi olunuz ve sürünüzü muhafaza ediniz!"

Dârâ, çobandan bu öğüdü dinledikten sonra onu ödüllendirmiş ve "Bu öğüdü insan kalbine yazmalı" demiş.

Şunu unutmamak gerekir ki:

"Bir ülkede hükümdarın tecrübesi çobandan aşağı olursa, o saltanat tehlikededir."

* * *

Sultanın Yüzüğü

HALİFE ÖMER İBN ABDÜLAZİZ, cömertliği, alçakgönüllülüğü ve adaletiyle tarihte iz bırakmış, Emevî Devletinde üç yıl halifelik yapmış, (717-720) ırkçılık ve kabilecilik siyasetinden ziyade, İslâmî bir siyaset takip ettiğinden, genç yaşta zehirlenerek öldürülmüştür.

İşte bu âdil halifenin parmağında öyle kıymetli bir yüzük taşı bulunuyordu ki, sarraflar bu yüzüğe değer biçmekten aciz kalmışlardı.

Öyle ki; dünyayı aydınlatan o yıldızı geceleyin görenler, onu gündüz aydınlığından yapılmış bir inci sanırlardı.

Günün birinde memlekette büyük bir kıtlık baş gösterdi. Halkın parlak bir mehtabı andıran aydınlık yüzü, ince hilale dönüştü. Âdil halife, halkında rahat ve huzur göremeyince, tek başına kudret içinde keyif sürmeyi, insanlığına yediremedi.

İnsan halkının damağındaki zehir görür de, boğazından tatlı su geçer mi?

Yüce hükümdar fakir ve yetimlere acıdı. Emir verdi, yüzüğünü gümüş para karşılığında sattırdı. Elde ettiği paranın tamamını da dervişlere, yoksullara, muhtaçlara dağıttı.

Halifenin bu değerli yüzüğünün satıldığını duyanlar, onun hakkında tuhaf şeyler söylediler, dedikodu yaptılar, hatta onu ayıpladılar:

"Böyle kıymetli bir taş bir daha ele geçmez. Halife hata etti, o değerli yüzüğü satmayacaktı!" dediler.

Halife Ömer, bunu duyunca ağladı. Gözyaşları, balmumu gibi sararan yanağından aşağı süzülürken şöyle dedi:

"Halkın kalbi yoksullukla perişan iken, sultanın süs hevesinde bulunması çirkin bir davranıştır. Ben taşsız bir yüzük takabilirim. Ama halkımın acı çekmesine gönlüm razı değil."

* * *

Halkının rahatını, kendi rahatına tercih eden kimseye ne mutlu!

Vicdanlı insanlar, başkalarını üzerek elde edilen zevklere rağbet etmez.

Sultan yatağında rahatça uyurken, fakirin huzurla yatacağını zannetme. Aksine o gecelerini uyanık geçirirse, halk rahat ve huzurla uyur.

* * *

Zalimden Dost Olmaz!

ŞAM TARAFLARINDA akıllı bir ihtiyar, dünyadan elini eteğini çekmiş, dağdaki bir mağaraya sığınmıştı. O karanlık yerde sabredip kanaat içinde yaşıyordu. Bu zat görünüşte insan, ama hal ve hareketinde melek huylu bir kimseydi.

Nice büyükler onun eşiğine baş koyuyorlardı. Çünkü onun başı büyüklerin kapısından içeri girmezdi.

Ârif kimse, nefsinden hırsı ve tamahı bir tarafa atabilen kimsedir.

Bir adama nefsi, "Haydi bana yiyecek bul!" diye hükmedecek olursa, o nefis ona boyun büktürerek köy köy dolaştırır.

Bu akıllı ihtiyarın bulunduğu şehirde, zalim bir hükümdar bulunuyordu. Bu padişah, en çok zayıflara ve âcizlere eziyet verirdi. Alçak, merhametsiz, gaddar biriydi. Halkı onun yüzünden ümitsizlik ve acı içinde ömür sürüyordu.

Bir kısım insanlar, bu gaddar hükümdarın eziyeti yüzünden komşu ülkelere göçtüler. Onun kötü şöhreti her tarafa yayıldı. Orada kalanlar ise, başka yerlere gitmeleri mümkün olmayan çaresizlerdi. Onlar da, gece gündüz demeden kendisine beddua yağdırıyor, lanet okuyorlardı.

Bu alçak nereye el uzatsa, orada neşe ve sevinç namına bir şey kalmazdı.

Zalim Sultan, zaman zaman mağarada yaşayan akıllı ihtiyarı görmeye gelir, lakin Allah dostu, kendisine yüz vermezdi. Bir keresinde ona:

"Ey mübarek zat, beni gördükçe yüzünü ekşitme. Bilirsin ki ben seni severim. Bana karşı bu düşmanlığının sebebi nedir? Şu ülkenin padişahı olmadığımı farz etsen bile, şerefte bir fakir dervişten daha aşağı da değilim. Beni herkesten üstün tutmanı, bana hürmet etmeni istemiyorum, fakat herkesle nasıl görüşüyorsan, benimle de öyle görüş."

Allah dostu ihtiyar, bu sözleri işitince öfkелendi:

"Ey bu toprakların hâkimi! Bu zavallı halk senin yüzünden perişan oldu. Ben halkı perişan edenleri sevmem. Sen benim sevdiklerime düşmansın, bu yüzden beni sevdiğine inanmıyorum. Gelip muhabbetle elimi öpeceğine, git benim sevdiklerimi sev! Şimdi, ben seni sevmediğim halde, sana nasıl sevdiğimi söylerim? Derimi yüzselер dahi, Allah düşmanıyla dost olmak istemem."

* * *

Halkı onun zulmü sebebiyle acı içinde kıvramp uyumazken, o taş yürekli insanın rahatça uyumasına şaşarım.

* * *

Merhametli Zengin

BİR DEFASINDA Şam'da öyle bir kıtlık oldu ki, âşıklar aşkı unuttu. Gökyüzü yeryüzüne öyle cimri davrandı ki, ekinler dudaklarını ıslatamıyor, pınarlar bile birer birer kuruyordu. Sonuçta ortada yetimlerin gözyaşlarından başka bir şey kalmamıştı.

Bir pencereden göğe doğru bir duman yükselecek olsa, bu duman ancak dul bir kadının âhı olabilirdi.

Ağaçların yaprakları dökülmüş, zavallı ağaçlar çıplak fakirlere dönmüştü.

Pazısı kuvvetli olanlar dahi güçten kesilmişlerdi. Ne dağlarda yeşillik, ne bağlarda balçık kalmıştı. Bostanları çekirgeler, onları da insanlar yiyordu.

O günlerde dostlarımdan biri bana uğradı. O da bir deri bir kemik kalmıştı. Çok hayret ettim. Hali vakti yerinde, zengin, hem de güçlü kuvvetli birisiydi. Kendisine sordum:

"Güzel dostum, söyle bakalım sen ne felâkete uğradın?"

Dostum kızdı, bağırdı ve şöyle dedi:

"Senin aklın yok mu, durumu görmüyor musun? Sonra devam etti:

"Felâket son haddini buldu. Ne gökten yere rahmet iniyor, ne de âh edenlerin feryadı göğe çıkıyor!"

Ona şöyle cevap verdim:

"İyi ama, senin korkmana bir sebep yok! Zehir, ancak panzehirin bulunmadığı yerde adam öldürür. Senin her şeyin var. Başkası yokluktan helâk olsa bile bundan sana ne, dünyayı seller kaplasa kaza ne?"

İlim sahibi dostum, beni mânidar bakışlarla süzdükten sonra, kırıncı kırıncı konuştu:

"Dostum, insan sahilde bile olsa, dostları denizde batarken rahat edemez. Benim yüzüm yoksulluktan sararmadı, onu fakirlerin kederi sararttı. Akıllı insan ne kendi uzvunda, ne de başkalarında yara görmek istemez. Rabbime şükürler olsun ki yaram yok, fakat başkalarında yara görünce, bütün bedenim titriyor. Hasta yanında oturan insan, sağlıklı dahi olsa, keyifli ve neşeli olabilir mi? Zavallı yoksulun bir şey yemediğini görünce yediğim her lokma zehir oluyor."

* * *

Dostları zindanda olan kimse, gül bahçesinde eğlenebilir mi?

* * *

Adaleti Zulümde Arama

ŞARK ÜLKELERİNDEN BİRİNDE, bir hükümdarın iki oğlu bulunuyordu. Bunlar kılıç kullanmasını, ordu idaresini bilir, aslan vücutlu, yürekli, aynı zamanda bilgili ve güzel ahlâklı yiğitlerdi.

Babaları ikisinin de iyi birer idareci, iyi huylu ve kahraman olduklarını, ata binmeyi ve kılıç kullanmayı çok iyi bildiklerini görüp, ölümü halinde birbirleriyle dövüşmesinler, aralarında savaş çıkarıp kan dökmesinler diye, memleketini sağlığında ikiye ayırıp her birine bir parçasını verdi.

Padişah, bir müddet daha yaşadıktan sonra, eceli emel ipini kesti, ona işten el çekti, vefat etti.

Memleket iki oğul arasında taksim edildi. Kendilerine sayısız hazine ve asker kalmıştı. Her biri kendi payına kanaat etmiş, bir tatsızlık çıkmamıştı.

İki şehzade, her biri kendi fikrini beğenip ayrı yolda yürüdüler. Birisi iyilik ve güzellikle hatırlanmak istiyordu, adalet yolunda ilerledi. Diğeri zengin olmak istiyordu, haksızlık yolunda yürüdü.

Adaletle hareket eden şehzade, merhamet ve şefkati âdet edinmişti, yoksullara yiyecek ve para dağıtarak onların gönüllerini alıyor, fakirlerin geceleme için misafirhaneler inşa ediyor, askerini hoş tutuyor, hazinesini ordusunun güçlenmesi için harcıyordu.

Bir ülkede, yaşamak rahat ve huzurlu olursa herkes oraya koşar. Bu ülkenin her yerinden de dalga dalga sevinç ve şenlik sesleri yükseliyordu.

Bu hayırlar işleyerek şöhret sahibi olmak isteyen şehzadenin gidişi iyiydi. Hem ilim ve irfan sahibi yüksek tabakanın, hem de geniş halk kitlelerinin gönlünü alıyor, sabah akşam Allah'a şükür ve niyazda bulunuyordu. Adaletin hüküm sürdüğü bu ülkede, Karun bile, soyulma tehlikesine düşmeden korkusuzca dolaşabilirdi. Çünkü hükümdar adil, fukara toktu. Onun zamanında kimsenin gönlüne değil bir diken, gül yaprağı bile dokunmamıştı. Âlimlerin de gayretiyle, o ülke komşularının en gelişmiş ülkesi haline geldi. Bu sayede başka hükümdarlar da, o şehzadenin emirlerine baş eğmek zorunda kaldılar.

Gelelim öbür şehzadenin durumuna:

Bu gönlü servet hırsıyla dolu şehzade, tahtını tacını zenginleştirme hevesiyle halkın ve köylünün vergisini arttırdı, tüccarların mallarına göz dikti, çaresizlerin canına bela yağdırmaya başladı. Biriktirmek ümidiyle ne yedi, ne de yedirdi.

Şehzade, zor kullanıp para toplarken, ordusu bakımsız kalıp dağılıyordu. Tüccarlar, bu kabiliyetsiz hükümdarın memleketinde zulmedildiğini öğrenerek, alışverişlerini kesiyorlardı. Ekin ekilmiyor, halk sıkıntı içinde kıvranıyordu. Velhasıl talihi ondan yüz çevirdi. Düşmanları üzerine yürüdü, şehirlerini bastı, kaderin darbesiyle kökü kazındı. Ülkesi düşman atlarının ayakları altında kaldı.

Kimden vefa bekleyebilirdi ki, yeminini kendisi bozmuştu. Kimden vergi toplayabilirdi ki, köylüsü kaçmıştı.

Ardında bu kadar beddua bulunan bir adam, kimden iyilik umabilir?

İlim ve irfan sahibi âlimler, onun ülkesini ve saltanatını ele geçiren düşmana şöyle söylediler:

"Sen, güzel günler gör! Zira o akılsız, zalim olduğu için sonu gelmedi. Düşüncesi hatalı, sezgileri zayıftı. Adaletle olacak şeyi zulümde aradı."

Adı geçen iki kardeşin birisi hayırla, öbürü nefretle hatırlandı.

* * *

Kötülerin sonları hiçbir zaman iyi olmaz.

* * *

İBRETİİ SÖZLER:

Ey benim güzel huylu dostum, faydasız kimseyi taşa benzetme. Çünkü taşın da, demirin de, tuncun da bir faydası, bir meziyeti vardır.

Her insan hayvandan iyi ve şerefli değildir. Kötü insan hayvandan aşağıdır. Vahşi hayvanlar bile, kötü insandan hayırlıdır.

Bir insan, yemeden içmeden başka bir şey bilmiyorsa, böyle insan nasıl hayvandan daha faydalı olabilir?

* * *

Gerçek Saltanat

ÂLİMLERDEN BİRİ, Keyanî sülalesinin ilk hükümdarı Keykubat’a şöyle dua etti:

"Saltanatın zeval görmesin!"

Büyüklerden biri bu duayı yanlış buldu:

"Tuhaf şey, ilmi olan olmayacak şeyi söyler mi? Büyük hükümdar Feridun’dan bugüne kadar, Acem hükümdarlarından hangisini biliyorsun ki bir gün gelip tacı, tahtı son bulmamış olsun. Akıllı kimselerin imkansız şeyler söylemeleri yakışık alır mı? Dünyada kimse ebedî kalmıyor, ebedî kalmayı kim umar?"

Bu sözler âlimin kulağına gidince, o şöyle cevap verdi.

"Doğru, akıllı olan yersiz söz söylemez. Fakat ben de Keykubad için, ebedî hayat istemiş değilim ki! Sadece hayra muvaffak olması için, Allah’tan yardım diliyorum. Eğer hükümdar; ibadetini yapar, halkına adaletle davranır ve faydalı tavsiyeleri dinlerse, gönlü bir gün bu saltanattan ayrıldığında, otağını başka bir saltanat için kurar. Böyle olunca da saltanatı zeval görmemiş, yalnızca bu dünyadan öteki dünyaya geçmiş olur. Bir hükümdar Allah’ı bilir, Ona kulluk ederse, ahirette de padişahdır. Ölümle onun nesi eksilir?"

* * *

Bir Sultanın hazinesi ve ordusu varsa, emri yürüyor, dünyaya hükmü geçiyorsa, kendi gönlünce yaşıyorsa ve ahlâkı da güzelse, bu saadet her zaman onun emrindedir.

* * *

İhtiyar Neden Güldü?

ŞÖYLE BİR OLAY NAKLEDERLER. Bir gün veli bir ihtiyar, Emevî Halifesi Abdülmelik'in veziri zâlim Haccac'a hürmet göstermiyor, hatta onun fikirleriyle mücadele ediyordu. Öyle ki Haccac, ihtiyara karşı kendisini savunacak tek söz bulamıyordu.

Sonunda Haccac hiddet gösterdi ve celladına dönerek emretti:

"Al şu saygısızın kellesini, dök şu âsi ihtiyarın kanını!"

Zalim olanlar söz ile başa çıkamazsa, suratını asıp kavgaya başlar.

İhtiyar önce güldü, sonra ağladı.

Bunun üzerine taş yürekli Haccac, onun önce gülüp sonra ağladığına anlam veremeyip şaşırdı.

"Ey zavallı ihtiyar, neye güldün, neye ağladın?" dedi. İhtiyar şöyle cevap verdi:

"Ağladım, çünkü dört küçük çocuğum var. Güldüm, çünkü toprağa zalim olarak değil, mazlum olarak gireceğim."

İnsaf sahibi bir adamı Haccac'a şöyle dedi:

"Ya Emir, bu ihtiyardan ne istiyorsun? Bırak onu gitsin. Birçok insan, onu seviyor, sayıyor, ondan fayda görüyor. Bu yaşlı insanı öldürmek tedbir sayılmaz. Bir büyüklük yap, affeyle! Kendisine acımıyorsan bile evlâtlarına acı! Sen böyle ateşinle gönülleri yaktıkça, kıyamet günü çok ceza görürsün!"

Fakat kaderin fermanından kim kaçabilir?

Haccac söz dinlemedi ve ihtiyar velinin kanını döktü.

Gönül ehli biri bu acı hadiseden büyük üzüntü duyarak, o akşam bu ihtiyarı düşünerek hüznün içinde yattı. Aynı gece rüyasında ihtiyarı gördü. Halini hatırlıyordu:

"Çok acı çektin mi?" dedi.

İhtiyar gülümseyerek şöyle cevap verdi:

"Onun zulmü benim üzerimde sadece bir an devam etti. Halbuki Haccac bu zulmünün cezasını kıyamete kadar çekecek!"

* * *

Mazlum uyumaz. Onun bedduasından kork. Onun gece vakti içi yanarak Allah'a el açıp yalvarmasından çekin!

* * *

İBRETİİ SÖZLER:

Dünya ebedi kalır bir mülk değildir.

İdarecilerin toplayıp bıraktıkları değil, beraber götürdükleri (hayır için harcadıkları) şeyler işe yarar.

İnsanların acıları karşılığında mutlu olan insanlar, şu yaşadıkları üç beş gün içinde ne kadar safa sürebilirlerse onunla kalırlar.

* * *

Acem Şahının Çıbanı

ACEM ŞAHLARINDAN birinin ayağında, iplik çıbanı çıkmıştı. Bu çıban ona büyük acı veriyordu. Hastalığı sebebiyle adeta iğne ipliğe dönmüştü. Öylesine zayıflamıştı ki, emri altındakilerin sağlığına özenir olmuştu.

Satranç oyununda şah, her ne kadar anlı şanlı da olsa, zayıf düşünce piyondan aşağı düşer.

Adamlarından biri hükümdarın huzurunda yer öperek:

"Padişahım, Allah saltanatınıza zeval vermesin! Bu şehirde çok mübarek bir zat var, takvada onun gibisine az rastlanır. Başı darda kalan ona gider. Onun kapısını çalıp da derdine derman bulamayan, dileğine kavuşamayan olmamıştır. Ferman buyurun da, bu gönlü açık, duası makbul zatı çağıralım, size de dua etsin. Belki Allah acır da bu sıkıntılı hastalıktan kurtulursunuz."

Hükümdar, adamlarına emrederek, bu ayağı uğurlu ihtiyarı davet etmelerini istedi.

Gittiler, çağırdılar ve mübarek ihtiyar geldi. Bu zat, basit, ucuz bir kıyafet giyinmişti. Fakat içindeki insan pek değerliydi.

Adamın geldiğini şaha duyurdular.

Sultan, ihtiyarı kabul etti ve ardından derdini anlattı:

"Bana bir duada bulun, ey akıllı zat! İplik çıbanı illetine yakalandım ve çok acı çekiyorum!" dedi.

İki büklüm ihtiyar bu sözleri dinledikten sonra sert bir sesle şunları söyledi:

"Cenab-ı Allah, ancak adaletli kimselere şefkat gösterir. Sen merhamet et ki, Allah da sana merhamet etsin! Zavallı mazlum esirler zindanlarda, zincirler altında inlerken, benim yapacağım duanın sana ne faydası dokunabilir? Sen halkına acımazsan, tahtında nasıl huzur bulabilirsin. İnsan, önce yaptığı hatalardan tövbe etmeli, sonra salih insanlardan himmet istemeli. Ardında zulüm görenlerin bedduaları dururken, iyilerin duası senin elinden tutar mı?"

Hükümdar bu sözleri dinledikten sonra, utandı, kızdı, üzüldü. Fakat içinden:

"Kızmamalıyım, bu sözler doğru. Gerçekleri saklamak bir şey kazandırmaz" dedi.

Vezirlerini çağırıp emirler verdi.

Zincirde, hapiste kim varsa salıverdiler.

Bundan sonra Allah dostu, iki rekat namaz kılıp ellerini yüce Rabbine kaldırdı:

"Ey yeri göğü yaratan Rabbim! Kötülüğü yüzünden ona dert verdin, iyilikleri için de kendisini bağışla" diye yalvardı.

İhtiyar, daha elini indirmemişti ki, hükümdar sağlığına kavuştu. Ayağını tuzaktan kurtaran bir kuş gibi sevincinden neredeyse uçacaktı. Emretti, hazinesinde ne kadar elmas, zümrüt varsa, onun önüne serdiler, başına altınlar saçtılar. Fakat mübarek zat, bunların hiçbirisini kabul etmedi. Yalnız dedi ki:

"Bâtıl uğruna hakkı gizlemek doğru değil, ben sadece görevimi yaptım. Yalnız, bir daha iplik çıbanı çıkarmamak istersen, zulüm ipinin ucuna yapışma. Bir defa düştün, dikkatli ol, ayağın bir daha kaymasın."

* * *

Düşen kimse, her vakit kalkamaz!

* * *

Barış Zamanı Askeri Sevindir!

CESUR BİR ASKER, kükreyip düşmana saldıracak olursa, onu ödüllendirmek gerekir. Böyle kahraman yiğitler mükafatlandırılırsa canlarını yeniden ölüme atmakta tereddüt göstermez, savaştan korkmazlar.

Askeri barış zamanında memnun et ki, savaş zamanında işe yarasın. Kahraman yiğitlerin bugün elini öp, yoksa düşman davulu çalmaya başladığı zaman el öpmenin faydası olmaz!

Hükümdarlar, "Hazineyi askere harcamayalım, yazıktır" derlerse; askerler de, "Boşuna kılıca el atmayalım, bu uğurda hayatımızı feda etmeyelim, yazıktır" derler.

Eli boş, cebi boş, işi gücü oflamak olan asker, savaş gününde ne kadar yiğitlik gösterebilir?

* * *

Acem Şahının Kalesi

ACEM ŞAHI KIZILASLAN'IN sağlam bir kalesi vardı. Bu kale o kadar yüksek bir yerde bulunuyordu ki, Elvent Dağından boylu görünürdü. Yolu gelin saçları gibi kıvrım kıvrım olan bu kalede kimseden korkmaz, hiçbir şeye ihtiyaç duymazdı.

Bu kale eşsiz bir bahçenin üzerindeydi. Sanki lacivert bir tabağa konulmuş bir yumurta gibi göklere doğru uzanırdı.

Bir gün hükümdarın yanına, uzak diyarlardan, mübarek bir zat geldi. Bu adam dünyayı gezmiş, pek çok cihan görmüştü. Çok akıllı ve bilgiliydi. Bilinmedik şeyler anlatıyor, güzel konuşuyordu.

Hasılı sözü sohbeti dinlenir, ilim sahibi bir zattı. Kızılascalan dedi ki:

"Madem bu kadar yer gezmişsin, dünyada bunun kadar sağlam bir kale gördün mü?"

Adam gülümsedi.

"Evet, çok güzel bir kale. Ama sağlam olduğunu zannetmiyorum. Değil mi ki senden önce de, daha nice azametli hükümdarlar bu kaleye sahip oldular ve içinde bir zaman kaldıktan sonra bırakıp gittiler. Ve yine değil mi ki, senden sonra da başka padişahlar gelecekler, burada hüküm sürecekler. Onlar da senin toprağından ve senin ağacından meyve yiyecekler.

"Babanın saltanatını hatırlayarak gönlünü bu gibi boş düşüncelere bağlamaktan kurtarmalısın. Gör ki kader, babanı öyle bir köşeye oturttu ki, artık bir nefere sözü geçmiyor. Her şeyden ve herkesten ümidini kesince, ümidini ancak Allah'ın lütfuna bıraktı."

* * *

Cariyenin Cesareti

ABBASİ HALİFESİ ME'MUN, halifelik sırası kendisine gelince güzeller güzeli bir cariyeye satın aldı. Öyle ki, yüzü güneşler gibi parlak, boyu gül fidanı gibi inceydi. Cilvesi ve edası en soğuk erkeğin bile aklını başından alırdı. Kendisini Allah' a adanmışları baştan çıkaracak kadar güzel bir âfetti.

Lakin bu bebek yüzlü huri, kendisini Me'mun'un kucağına teslim etmedi. Halife öfkeyle yanıp tutuşuyor, keskin kılıcıyla cariyenin kafasını bir anda ikiye ayırmayı düşünüyordu.

Dilber cariyeye şöyle dedi:

"İşte başım, benimle yatma da, istersen onu kılıcınla paramparça et!"

Me'mun şaşırarak sordu:

"Bana neden bu kadar kin ve nefret duyuyorsun, benden ne kötülük gördün, neyi mi beğenmiyorsun?"

Cariye şöyle karşılık verdi.

"İster öldür, ister işkence et! Ağz kokun bana ıstırap veriyor. Yiğidin kılıcı insanı bir kere öldürür. Lakin ağzının kokusu her an öldürüyor."

Cihan padişahı hükümdar bu sözleri işitince büsbütün köpürdü. Yüzündeki mutluluk kedere dönüştü, gururu fena incindi. Cariyeyi kovdu.

Fakat bütün gece uyuyamadı. Sabah olur olmaz, şehrin dertten anlayan bütün hekimlerini toplayıp, birer birer konuştu ve onlardan derdinin درمانını öğrendi.

Cariyenin sözü kalbine ok gibi saplanmıştı ama, derdinin درمانını öğrenip bu dertten kurtulmuştu. Ağzı artık mis gibi güzel kokmaya başladı. O peri yüzlü cariyeye ile dost olmayı da başardı.

Sevgili cariyesine şöyle söyledi:

"Kusurumu çekinmeden yüzüme karşı kim söylerse, benim sevdiğim odur!"

* * *

İyiliğini isteyen, yolunda diken olduğunu söyleyebilir.

Yolunu kaybedene, "İyi yolda gidiyorsun" demek zulümdür.

Kusuru kendisine söylenmeyen kimse, yaptığını marifet zanneder.

* * *

İBRETİLİ SÖZLER:

Düşmanı tâciz için, kale çevresine demir diken dökerek yerde, altın dök. Çünkü ihsan, keskin dişi kesmez eder.

Tedbir ile, yüze gülerek dünyayı yenmek mümkündür. Isıramadığın eli öp!

Düşmana iyi davran, ona iltifat et, kendine dost yap. Fakat sonra, fırsat bulduğunda derisini yüz!

Düşman az bile olsa ihtiyatlı bulun, Çünkü sel suyu, damla damla yağmurun toplanmasından meydana gelir.

* * *

Üç Günlük Saltanat

KUDRETLİ BİR HÜKÜMDAR, fakir bir Allah dostuna çok kırılmıştı. Güya dervişin dilinden sert bir söz kaçmış, padişah da gururuna kapılarak ona öfkelenmişti.

Sultanların bileği kuvvetlidir. O da derviş zincire vurdurup zindana gönderdi.

Bu zavallıya dostlarından biri şöyle haber gönderdi:

"Böyle söylemen doğru değildi!"

Derviş şöyle cevap verdi:

"Allah'ın emrini bildirmek ibadettir. Ben zindandan korkmam, çünkü bir saat sürer."

Bu sözler gizli söylenmişti ama, yine de hükümdarın kulağına gitti. Padişah acı acı tebessüm ederek:

"Bunlar onun boş hayalleri. Bilmiyor ki o artık zindanda ölecek!"

Kölelerden biri bu sözü dervişe duyurdu. Derviş tebessüm etti:

"Ey köle, sultanına söyle, gönlümde ne üzüntü var, ne de sevinç. Çünkü bu dünya bir saatten fazla sürmez. Ne elimi tutsa sevinirim, ne kafamı koparsa üzülürüm. Şimdi o kudret ve fermanı ile dilediğini yapıyor, bense azap içinde âciz bulunuyorum. Lakin kabir kapısından girdiğimizde, ikimiz de aynı oluruz."

Derviş öğüdünü sürdürdü:

"Bu üç beş günlük saltanata gönül verme, vücudunu ateşlere atma! Senden öncekiler senden daha kudretliydi ve zulümleriyle cihanı yaktılar. Ne oldu? Sen öyle yaşa ki, takdirle ansınlar, öldüğün zaman beddua etmesinler!"

"Kötülüğü âdet haline getirmek doğru değildir. Bir gün gelir, 'Bu âdeti çıkarana lânet olsun!' denir. İstersen zorla üste geçmiş ol, sonunda mezarın toprağı seni alt etmeyecek mi?"

Bu sözleri duyan zalim hükümdar, dervişe daha çok kızdı, ona işkence yapılmasını, dilinin koparılmasını emretti.

Derviş şöyle karşılık verdi:

"İşkenceden de, dilsiz kalmaktan da korkmam. Sonum hayra çıktıktan sonra çektiğim acılar bana zor gelmez!"

* * *

Eğer sonu mutluysa, matemler düğün olur.

* * *

Cansız Kelle

ÜLKELERİN BİRİNDE tuttuğunu koparan, yiğit bir genç yaşardı. O kadar kuvvetliydi ki bileği bükülmezdi. Lakin kısmeti kapalı, rızkı kesikti. Ne akşam yemeği bulabiliyordu, ne de kuşluk yiyeceği. Yiğitlikle geçinmesi mümkün olmadığından, karnını doyurmak için sırtında toprak taşırdı. Daima gönlü üzüntülü, hayatı perişandı.

Kah zayıfları ezen bu dünya ile savaşıyor, kah kötü talihini düşünüp suratını asıyordu. Bazen başkalarının mutlu ve huzurlu hayatını görünce, boğazında bir şeyler düğümleniyor; bazen de "Benden beteri yok!" diye ağlayarak, bu acınacak halinden şikayet ediyordu.

"Başkaları bal içer, kuzu yer; benim ise ekmeğim katık yüzü görmez. Kedinin bile kürkü varken, ben çırılçıplığım. Bu nasıl adalet? Ne olur, şu çamur işinde çalışırken ayağım, gönlümün dilediği bir hazineye batsa? Ah, keşke kader yüz gösterse de elime bir define geçse, üzerimdeki sıkıntı bulutları biraz olsun dağılsa!"

Bu yiğit delikanlı, günün birinde yine toprağı kazarken çürük bir çene kemiği buldu. Yer yer erimiş, bağları çözülmüş, inci dişleri dökülmüştü. Fakat bu cansız kelle, dilsiz olduğu halde ona türlü öğütler veriyor, çok sırlar açıyordu:

"Efendi, sen yokluğa razı ol. İster şeker yemiş, ister dudağının kanını emmiş olsun, toprağın altında ağzın alacağı şekil sonunda bu değil midir? Sen zamanın döndüğüne üzülme, dünya bizden sonra da dönecektir."

İçine bu mânâlar doğar doğmaz, delikanlının yüreğindeki sıkıntı uçup gitti.

* * *

Ey düşüncesiz, tedbirsiz ve akılsız nefis! Sen yoksulluğun yükünü sabırla çek, ama kendini üzüntüyle öldürme. Bir kul, ister başının üzerinde yük taşısun, isterse başı yüceliklere değsin, dünyayı terk ettiği anda ikisi de sona erer.

Dünyadan kalan şey, taç taht, para pul değil, kötülüklerin karşılığıdır. Şu halde ihsanda bulun, senden de bu ihsan kalacaktır. Servetine ve şöhretine güvenme, bunlar senden önce de vardı, senden sonra da olacak!

Akıl sahibi âhiretini düşünür. Dünya nasıl olsa geçiyor. Eğer saltanatının alt üst olmasını istemiyorsan, ahiret korkusuyla saltanat endişesini beraber düşün!

Altın saç, çünkü dünyayı bırakıp gideceksin!

* * *

II. KİTAP

BOSTAN

Kanaatin Faziletiyle İlgili Öyküler

Cennete Kimler Girecek?

BİR AKŞAM, birkaç dost bir araya gelmiş, tatlı tatlı konuşuyorduk. Bir ara, kimin dâvetlisi olduğunu bilemediğim derviş kılıklı biri söze atılarak, zenginlerden şikâyetle başladı. Ama konuştukça işi zenginlere hakarete, onlara sövüp saymaya kadar vardırdı.

"Yoksulların kudret eli bağlı, zenginlerin irade eli kırıktır. Yani fakirlerin elinde imkan, zenginlerin gönlünde merhamet yok" dedi.

Biraz soluklandıktan sonra devam etti:

"Cömertlerin yardım edecek servetleri, zenginlerin cömertlikte bulunacak yürekleri yok" diye ekledi.

Bu derviş kılıklı adamın, dostlarımla huy ve ahlâkında biri olmadığı meydana çıkmıştı.

İçinde bulunduğum hali, zengin büyüklerimin lütûf ve iyiliklerine borçlu olduğum için, bu adamın sözleri bana çok çirkin ve yakışsız geldi. Bu yüzden onun suçlamalarını cevaplandırma ihtiyacı duydum:

"Arkadaş, zenginler fakirlerin gelir kaynağıdır. Onlar, dünya ile ilgisini keserek hayatını Allah yolunda hizmete adayanların, kendisini ibadete verenlerin yardımcısı, yolcu ve misafirlerin tek sığınağıdır. Zenginler, ihtiyaç sahiplerinin rahat ve huzurunu sağlamak için ağır sorumluluklar üstlenmişlerdir. Geçimini temin edemeyen fakirlerin acısını gidermeden, boğazlarından tek lokma geçmez. Evlerinden ve konaklarından artan nimet; öksüz, dul ve yetimlerin, hasta ve ihtiyarların, hısım ve komşuların umut ışığıdır.

"Zenginler cami, imaret, medrese, çeşme, köprü gibi topluma hizmet veren vakıflar kurar, zekat ve fitre verir, köle âzât eder, kurban keser, adaklar adarlar. Sen zenginlerin derecesine nasıl erişebilirsin ki, elinden binbir perişanlık içinde kıldığın şu iki rekat namazın dışında hiçbir şey gelmez!"

Odadakiler beni şaşkınlıkla dinliyorlardı.

"İster cömertlik, ister ibadet kuvveti olsun, zenginlere daha çok nasip olur. Giyimleri temizdir, mallarının zekatı verilmiştir. Irzları namusları korunmuştur. Gönülleri rahat, içleri huzur içindedir. İbadetin ve zikrin sağlamlığı iyi beslenmeyle, kusursuzluğu ve kabulü ise temiz giyimle kazanılır.

"Aç adamın ne hayrı olur? Boş mideden ne kuvvet gelir? Varlıksız elden ne yardım umulur? Çıplak ayak yürür mü? Yarın ne yiyeceğini düşünerek yatan insan, gece rahat uyur mu? Karıncalar bile, kışı rahat geçirmek için yiyeceğini yazdan biriktiriyor!

"Fakirlikle huzur bir araya gelmez. Eli dar olanın gönlü de dardır. Yiyip içip karnını doyurup yatsı namazına duran adamla, 'Bakalım akşam yemeği nereden gelecek?' diyerek yiyecek yolu gözleyen kimse aynı olur mu?

"Yiyeceği hazır olanın, kalbi zikir, gönlü Hakla meşgul olur. Rızkı belirsiz olanın ruhu darmadağındır!

"Zenginlerin ibadeti kabule daha yakındır. Çünkü onların kalpleri rahat, gönülleri huzur içindedir.

"Onlar güzel yaşamaları için gerekli şeyleri hazırlamış olduklarından, artık zikir ve ibadete dalmışlardır.

"Araplar, 'İnsanın başını öne eğdiren fakirlikten ve sevmediğim kimsenin komşuluğundan Allah'a sığınırım!' derler.

"Peygamber Efendimiz, 'Fakir iki cihanda yüz karasıdır' buyurmuyor mu?"

Derviş kılıklı adam, yırtıcı bir kaplan gibi pusuda bekliyor, söze atılmak için kendini güç zapt ediyordu. Bir anlık susmamı fırsat bilerek söze giriverdi:

"Sen, Peygamber Efendimizin, 'Fakirlik, benim kendisiyle iftihar ettiğim bir özelliktir' hadîsini

duymadın mı?"

"Sus! O hadîs-i şerifteki fakirlik, senin anladığın anlamda değildir. Oradaki fakirlik dünya sevgisinden, onun şan ü şerefinden sıyrılmaktır ki, Hz. Peygamber'in iftihar ettiğini söylediği kimseler onlardır. Onlar kadere rıza gösterip Allah'a sığınanlardır. Yoksa derviş hırkası giyinerek, tekmeden kendilerine verilen erzakı hırsırları sebebiyle orada burada satanlar değildir!"

"Ey içi boş, ama sesi gür çıkan davul! Hazırlanmış hiçbir azığın yok, bakalım ne yapacaksın? Eğer yiğitsen, yüzünü hırstan çevirmeye çalış. Aç gözlü olma, halka el açma.

"Şunu unutma ki, cahil fakir, küfre düşer!"

"Bir çıplağı giydirmek, bir köleyi kurtarmaya çalışmak servet ister. Bizim gibi fakirler, böyle zenginlerin mertebelerine nasıl çıkarlar?"

"Rabbimiz, 'Veren el, alan elden hayırlıdır' diye buyurmuyor mu? Cenab-ı Allah yüce Kur'an'da, Cennet ehlinin nimetlerinden haber verirken, 'Onların rızıkları bellidir. Onlar nimetlerle dolu Cennette, izzet ve ikram içindedirler' buyuruyor.

"Her an yiyecek peşinde koşan kimsenin dürüst kalması, ahlâk ve namusunu koruması kolay değildir. Bazen olur ki harama da girer. Ama geçim derdi olmayan kimsenin zihni rahattır.

"Susamışlar rüyalarında her tarafı pınar görür.

"Nerede sefalet çekmiş, acılar tatmış birini görsen, bakarsın ki, hırsı kendisini tehlikeli işlere atmış. Onun getireceği zarar ve kötülükten sakınmaz, âhîret azabından korkmaz. Bu helaldir, şu haramdır demez.

"Helal haram ver Allah'ım, deli kulun yer Allah'ım!' dercesine, helali haramdan ayırmaz.

"Köpeğin başına kesek düşse, kemik diye sevinir. Kötü huylu aç adam, bir tabut götürüldüğünü görse, onu yemek masası hayal eder. İki kişi bir ölüyü omuzlasalar, fakir adam onu yiyecek çuvalı sanır.

"Zenginlere Allah (c.c.), iyilik ve ihsanda bulunarak ve helâli nasip ederek, haramdan korumuştur.

"Fakirlik dışında bir sebepten, birinin elinin bağlandığını, bir zavallının zindana girdiğini, bir başkasının namus perdesinin yırtıldığını veya bir diğerrinin elinin bileğinden kesilmiş olduğunu gördün mü?"

"Bir yoksulun, uygunsuz bir durumda yakalandığını duymuştum. Adam hem halinden utanıyor, hem de taşlanmaktan korkuyormuş. Bir taraftan da şöyle söyleniyormuş:

"Ey Müslümanlar, param yok ki evleneyim, gücüm yok ki sabredeyim. Ne yapayım, Müslümanlıkta da rahiplik yok?"

"Parasızlık sebebiyle evlenemeyen bir kimsenin zina işleyerek günaha girmesi, hep bu yoksulluğu yüzünden değil midir?"

"Oysa zengin kimselerin gönülleri rahat, ruhları sâkin ve huzurludur. Onlar her gece dilberlerini koyunlarına alır, gençliklerini her gün yeniden tazelerler.

"Onlar öyle güzel hurilerdir ki; boylarından serviler utanır, tenlerinin parlaklığından şehirlerin eli göğsünde kalır. Böyle güzel sevgililere sahip olan zenginlerin, günah etrafında gezmeleri, zinaya bulaşmaları mümkün mü? Cennet hurilerini kapıp yağmalayan gönüller, başka güzellere meyleder mi?"

"Önünde istediği kadar hurma duran bir adam, hurma salkımına neden taş atsın? Oysa ki eli boş olanların çoğu, eteklerini günahla kirletirler. Sadece aç olanlar ekmek kapar.

"Canavar köpek eti bulunca, 'Bu Salih Peygamberin devesi mi, yoksa Deccal'ın eşiği mi?' diye sorar mı?"

"İyi ahlâk sahibi nice insan, fakirliği yüzünden kötülük çamuruna düşmüş, bu yolda şeref ve namusunu kaybetmiştir.

"Açlığın hükmettiği yerde günden günde kaçınmak zor olur. Fakirlik, takva dizginlerini ele geçirir."

Bayağı adam, dinleme gücünü kaybetmişti. Bu sözlerim üzerine sinirlendi ve dil kılıcını kınından sıyrarak hırsıyla üzerime yürüdü:

"Zenginleri o kadar abarttın, haklarında o kadar saçma sapan iddialarda bulundun ki; seni dinleyenler, zenginleri neredeyse yoksulluğun panzehiri ya da nimetler hazinesinin anahtarı sanacaklar! Halbuki bunlar halktan kopmuş, servet ve mal düşkün, şöhrat ve makam delisi, kibirli, kendini beğenmiş, başkalarını küçük gören zevk ve eğlence düşkünlüğüdür. Herkese tepeden bakar, kimseye değer vermezler. İlim sahiplerini dilenci görür, fakirleri zavallı diye ayıplarlar. Servet ve zenginliklerinin gururu içinde kendilerini dev aynasında görürler.

"Bunlar ilim sahiplerinin, 'Kim ki, mal ve servetçe üstün, fakat ibadetçe başkalarından noksansa, o kimse görünüşte zengin, ama gerçekte yoksuldur' sözünü kulak arkası ederler.

"Meziyetsiz kimse, sadece varlığına güvenip ilim sahibine kibir gösterirse, o kimse amberbalığı bile olsa, sen onu eşek sayabilirsin!"

"Zenginleri kötüleme, onlar cömert kimselerdir!"

"Hayır, yanıyorsun. Onlar altınlarının ve gümüşlerinin kuludur. Yağmur olsalar kimsenin tarlasına yağmaz, güneş olsalar kimseyi aydınlatmazlar. Allah yoluna bir adım atmaz, başa kakmadan, eziyet etmeden kimseye bir kuruş vermezler. Malı mülkü yığar, cimrilikle öylece saklarlar.

"Hikmet sahibi ne güzel söylemiş: 'Cimrinin altını, kendi gömülünce çıkar!'

"Biri bin bir zahmetle mal mülk edinir, başkası gelir onu zahmetsizce götürür.

"Servet sahiplerinin cimrilikleri hakkındaki bu düşünceleriniz, dilenciliğiniz yüzündendir. Hırsı bir tarafa atan kimse için, cömertle cimri aynı görünür. Ne demişler:

"Altının altın olduğunu mihenk, cimrinin cimri olduğunu dilenci bilir."

Alçak yabancı, sözlerinin iğnesini biraz daha batırdı:

"Zenginler kaba, terbiyesiz ve görgüsüz bazı adamları konaklarının önüne bekçi olarak dikerler. Ta ki âlim ve fâzıl kimseleri içeriye almasınlar. Onlar, 'Beyefendi evde mi?' diye sorarlara, 'Evde kimse yok!' demekle görevlidirler. Hani bu sözleri, pek de yanlış değildir. Çünkü o anda evde bulunan zengin cimri, zaten adamdan sayılmaz. Bekçi bilmeden, merhamet, inayet ve yardım etmekte nasibi olmayan biri için ne güzel söylemiş: Evde kimse yok!"

Terbiyesizliğin bu kadarına dayanamadım:

"Burada da zenginler haklı! Dilencilerin olur olmaz isteklerinden, yersiz ısrarlarından bıkmış, usanmışlar. Çölün kumları inci olup başlarına yağsa, yine de gözleri doymaz. açgözlünün gözü dünya malına doyar mı?' dedim.

"Çöllerde yaşayan Hâtem-i Tâî eğer şehirde otursaydı, dilencilerin saldırısı karşısında ne yapacağını şaşırır, onların çekiştirmelerinden üstü başı paramparça olurdu."

"Ben zenginlerin hallerini kıskanmıyor, onlara sadece acıyorum" dedi.

Ben de dilimi uzattım:

"Hayır, onların mallarının hasretini çekiyorsun!"

Sonunda birbirimize iyice girdik. Dostlarım çekişmemizi şaşkınlıkla seyrediyorlardı. Her piyon hamlesine bir çare buluyor, "Şah!" dedikçe, "vezir"le önünü kapatıyordum.

Sonunda torbasındaki bütün okları kullandı, kozlarının hepsini bitirdi.

Gevezenin lâf kalabalığına yenilmemek için çok dikkatli olmak gerekir. Aslında onların abartıdan ve boş sözden başka sermayesi yoktur! Lâf ebesinin hali, kapısında kılıçlar asılı, ama içinde kimse bulunmayan kale gibidir.

Kafiyeli konuşan bu söz ebesinin hali de tıpkı böyleydi.

Adamın delili kalmayınca mağlup oldu. Münazarada yenilince, bu defa da hakarete, çirkin sözler söylemeye başladı.

Zaten cahilin huyu böyledir. Delil göstermede aciz kalınca put satan Âzer gibi davranırlar. Hazreti İbrahim'in babası Âzer, oğluna karşı söz ve düşünceyle başa çıkamayacağını anlayınca, onunla kavgaya tutuşmuş, "Ya İbrahim! Benim putlarımdan yüz mü çeviriyorsun? Eğer bu iddiandan vazgeçmezsen şunu iyi bil ki seni taşılayacağım!" demişti.

Bu zavallı adam da aynı yola başvurdu. Bana sövmeye başladı. Tabi ben de ona kötü sözler söylüyordum. Derken o benim yakama, ben onun sakalına sarıldım. Dostlarım şaşkınlık içinde donakalmışlardı. Kimi gülüyor, kimi başını iki yana sallıyordu.

Birbirimizi ite kaka hâkim huzuruna vardık. İkimiz de adaletin hükmüne razıydık. Kadı efendiye, zenginlerle fakirler konusundaki tartışmamızla ilgili, vereceği âdil karara saygılı olduğumuzu söyledik.

Kadı efendi önce kılık kıyafetimizi süzdü, iddialarımızı dinledi, sonra da düşünceye daldı. Uzun süren bir sessizliğin ardından gözlerini bana çevirdi:

"Ey zenginleri öven, fakirleri üzüntü ve sıkıntıya lâyık gören adam! Şunu iyi bil ki, gül bulunan yerde diken, şarap bulunan yerde sarhoş, define bulunan yerde yılan, inci bulunan yerde timsah da bulunur. Dünya hayatının lezzetleri arkasına ecel celladı gizlenmiş, Cennet nimetlerinin önüne hilekâr şeytan dikilmiştir.

"Dostu arzulayan düşman sıkıntısına katlanır. Gülle diken, hazineyle yılan, sevinçle keder her zaman bir aradadır. Görmez misin ki, bahçede mis söğüdü bulunduğu gibi, kuru çubuklar da vardır?

"İşte bunun gibi, zenginler arasında şükreden de bulunur, nimet vereni tanımayan da!

"Fakirler arasında sabreden de vardır, sıkılıp isyan eden de!

"Her şebnem damlası inci olsaydı, çarşı pazar deve boncuğu gibi inci dolardı.

"Cenab-ı Allah'a yakın olanlar, fakir ahlâklı zenginlerle, gönlü zengin fakirlerdir.

"Zenginin şereflişi fakiri gözetendir. Fakirin üstünü de, izzetini koruyarak zenginin eteğine sarılmayanlardır.

"Cenab-ı Hak, 'Kim ki Allah'a güvenip, Ona sığınır, Allah ona yeter!' buyurmuştur."

Kadı bunları söyledikten sonra, yüzünü garip kılıklı adama çevirdi:

"Ey derviş! Zenginlerin dine ve diyanete uymayan işlerle uğraştığını, oyun ve eğlenceyle, boş şeylerle, haram zevklerle sarhoş olduğunu söylüyorsun. Sözlerinin bir kısmı doğrudur.

"Bazı zenginler, Allah'ın kendilerine ihsan ettiği nimetin değerini bilmezler, hatta içlerinde nimet vereni inkar edenler bile bulunur. Onların lütuf ve yardımını yoktur. Çalar çırpır biriktirir; ne yer, ne de yedirirler. Meselâ, hiç yağmur yağmasa ya da dünyayı sel götürse, servetlerine güvenip fakirlerin çektiği sıkıntıyı hiç düşünmez, onların dertlerini paylaşmaya yanaşmazlar. Kısacası Allah'tan korkmazlar."

Kadı efendi, ikimizi de dikkatlice süzdükten sonra sözüne devam etti:

"Bu tür zenginler derler ki: Eğer başkaları açlık ve sefaletten yok olup giderse bana ne? Benim herşeyim var.

"Kazın selden korkusu olur mu? Develer üstünde mahfeye yerleşmiş olanlar, kumlara batıp çıkanları düşünür mü?

"Alçaklar, kendi kilimlerini sudan kurtarınca, 'Bana ne, isterse bütün âlem tufanda boğulsun' der. İşte bir kısım zenginlerin hali böyledir.

"Ama bazısı da vardır ki, nimet sofrasını kurmuş, herkesi buyur ediyor. Hizmet için kollarını sıvamış, gelenleri tevazu ile gülerek karşılıyor.

"İşte onlar, hem insanlar, hem de Allah (c.c.) tarafından sevilirler; öylelerin günahları affedilir. Böyleleri hem dünyayı, hem de ahireti kazanırlar."

Kadı efendi hem ilmini, hem de zekasını doğru kullanıp mantığını düşünce ufkumuzun çok ötelere

geçirince, ikimiz de onun hükmüne razı olup aramızdaki tatsız münakaşayı unuttuk. Sarılıp kucaklaştık, çekişmeyi sevgiye dönüştürdük. Karşılıklı iltifatlar ederek, birbirlerimizden helâllik diledik.

* * *

Ey fakir! Zamandan ve kaderden şikayet etme, bu halde ölürsen sana yazık olur.

Ey zengin! Madem elin de, gönlün de arzun üzerine gitmekte; öyleyse hem ye, hem yedir ki, hem dünya senin olsun, hem de ahiret!

* * *

Fakirin Ölümü

MEZARLIKTAN GEÇERKEN bir zenginin oğluna rastladım. Babasının mezarı başına oturmuş, bir fakire kibirlenip duruyordu.

"Babamın türbesi eşsiz İran çinileriyle kaplı, tabanı mermer döşeli, sandukası sedef işlemeli, kitabesi filanca hattatın eseridir."

Fakir genç, zengin arkadaşını tebessümle dinliyordu.

Zenginin oğlu devam etti:

"Bir de senin babanın mezarına bakalım! Gelişigüzel sıralanmış üç beş kerpiç, mezara yığılan birkaç kürek toprak!"

Fakir genç, gülümseyerek cevap verdi:

"Senin baban bu süslü sandukanın ve bu ağır mermerlerin altından kalkıncaya kadar, benimki Cennete çoktan varmış olur."

* * *

Hadis-i şerifte denilmiş ki:

"Fakirlerin ölümü rahata kavuşmak, zenginlerin ölümü hasrete düşmektir. Fakirler, dünyadan ayrıldıklarında üzülecek bir şeyleri olmaz!"

Az şey yüklenmiş eşek, yolda daha rahat yürür.

Fakirliğin sıkıntısını çeken kimse, ölümün kıyısına yükü daha hafiflemiş gelir.

Zincirden kurtulmuş bir köle, zindana atılan efendiden daha mutludur.

* * *

Cimrinin Duası

ŞEHRİMİZDE, mal ve servetinin hesabı bilinmeyen, çok zengin biri yaşırdı.

Hâtem-i Tâî nasıl cömertliğiyle isim yapmışsa, bu adam da cimriliğiyle ünlenmişti. Dünyanın bütün nimetlerine sahip olmasına rağmen, cimrilik ruhuna o kadar yerleşmişti ki, Ebu Hureyre'nin^[2] kedisini görse, bir lokmayla sevindirmez, Ashab-ı Kehf'in^[3] köpeğine rastlasa bir kemik atmazdı.

Birinin canı kurtulacağını bilse, dudağına su vermez, kimsenin yarasına merhem olmazdı. Kısacası, onu yıllardır kimse kapısını açık, sofrasını serili görmemişti.

Fakirler, yemeğinin sadece kokusunu duyar; kuşlar, sofrasından tek kırıntı toplayamazdı.

Bir gün işittim ki, Mısır'a gitmek üzere büyük bir gemiyle denize açılmış. Gözlerinden, Firavun'un Kızıldeniz'in tuzlu sularına gömülünceye kadar sürdürdüğü, kibir okunuyordu.

Rüzgar her zaman gemiye göre esmez ki! Akdeniz'in ortalarına geldiklerinde, birden müthiş bir fırtına patlak verdi.

Koca gemi azgın dalgaların şiddetiyle, suların üzerinde ceviz kabuğu gibi sallanıp, ağır ağır batmaya hazırlanırken, cimri adam çaresizlik içinde Rabbine duaya başladı. Feryat ve yakarışları gökleri dolduruyordu.

Fakir el açtığında göğüste bağlanan eller, sıkıntı zamanında dua için çözülüp ortaya çıkarsa, bu duanın faydası olur mu?

Sahip olduğun servetinle yaralı gönülleri dinlendir, yoksulların acılarını dindir. Böylece sevap kazanırsın.

Bir kerpici altın, öbürü gümüşten de olsa, bilesin ki bu dünya harikası evi, bir gün sen de terk edeceksin.

Akdeniz'in dev dalgaları arasında boğulup giden bu cimri zenginin, meğer ki Mısır'da fakir akrabaları varmış. Ondan kalan mirasla, hepsi büyük bir servete konup bir anda zengin oldular. Eski elbiseleri atıp yünlüler, ipekliler giymeye başladılar. Artık ömürlerini has bahçeli konaklarda sürdürüyorlardı.

Geçen gün onlardan birini gördüm. Ardında kölesi, rüzgar gibi bir atın üzerinde bir anda uçup gitti. Kendi kendime şöyle mırıldandım:

"Şu ölen cimri dirilip mirasçılarının arasına dönseydi; onlara kondukları mirası geri vermek, amcalarının ölümünden daha zor gelirdi."

Birkaç gün sonra rastladığımda, mirasçısına şöyle söyledim:

"O zavallı adam topladı, ama yemedi. Sen akıllı ol da ye!"

* * *

Sağlığın Temeli

İRAN ŞAHLARINDAN BİRİ, işinin ehli uzman bir hekimi, Müslümanlara sağlık hizmeti vermek üzere Medine'ye, Peygamber Efendimizin yanına gönderdi. Doktor Medine'de birkaç yıl kalmasına rağmen, kimse kendisine tedavi için başvurmadı, kimse derdi için ondan ilâç istemedi.

Bu durumdan sıkılan hekim, bir gün Peygamber Efendimizin huzuruna çıkarak üzüntüsünü şu sözlerle dile getirdi:

"Ey Yüce Peygamber, şahım beni buraya halkınızın hastalıklarını tedavi için gönderdi. Halbuki aradan geçen bunca zamana rağmen, kimse bana başvurmadı. Burada işsiz güçsüz, bomboş kaldım, bana verilen görevi yerine getiremedim."

Hekimin bu sözleri üzerine Peygamber Efendimiz şöyle buyurdular:

"Ya hekim, halkımızın bazı âdetleri vardır. Birincisi, iyice acıkmadan sofraya oturmazlar. İkincisi de henüz doymamışken, yani iştahları devam ederken sofradan kalkarlar."

Doktor, başını sallayarak Peygamberimizi doğruladı:

"Doğru söyledin Ya Resulallah! İşte sağlığın temeli budur" dedi.

Hekim gereken hürmeti gösterip huzurdan ayrıldıktan sonra ülkesine geri döndü.

* * *

Akıllı kimse, yememesi halinde sağlığının bozulacağından korktuğunda yemeğe uzanır, söylememesi halinde zarar geleceğine inandığında konuşur. İşte o zaman yediği şifa olur, sağlığı güzelleşir; sözü hikmet olur, tesiri çoğalır.

* * *

İki Kardeş, İki Ahlâk

MISIR’DA İKİ BEYZÂDE VARDI. Biri bilgi öğrendi, öteki servet kazandı. Biri asrın âlimi, diğeri çağın zengini oldu. Ondan sonra zengin olanı, diğerini küçümsedi. Diyordu ki:

"Ben saltanata kavuştum, sen ise yoksul kaldın!"

Âlim olan kardeş şöyle cevap verdi:

"Sevgili kardeşim, ben Rabbime şükretmeliyim, çünkü peygamberlerin mirasına ulaştım, yâni onların ilmine mirasçı oldum. Sen ise Firavun’un mirasına sahip oldun."

* * *

Ben, ayaklar adasında ezilen bir karıncayım, iğnesiyle inleten arı değil. İnsanları incitmeye hiç niyetim yok.

* * *

Cimrinin İlâcı

KAHRAMAN BİR DELİKANLI, Moğollarla yapılan savaşta derin bir şekilde yaralanmıştı. Hemen cephe gerisine gönderilerek tedavisine başlandı. Fakat gösterilen bütün ihtimama rağmen yarası iyileşmiyordu. Bir arkadaşı kendisine şu tavsiyede bulundu:

"Filan adamda, yaranı kısa zamanda iyileştirecek, çok etkili bir merhem var. Eğer istersen, sanırım sana bir miktar verebilir."

Hâtem-i Taî cömertliğiyle nasıl meşhursa, bahsettiği adam da cimriliğiyle o kadar tanınmıştı. Eğer onun sofrasında ekmek yerine güneş bulunsaydı, herkes kıyamete kadar aydınlık yüzü görmezdi.

Yiğit delikanlı, arkadaşına şöyle cevap verdi:

"O cimriden, ölmek için panzehir^[4] istesen, vermek için düşünür. Sonunda verse dahi, ondan şifa olmaz. O cimrinin panzehiri, sanırım insanda zehir tesiri uyandırır."

* * *

Alçaklardan minnet ile bir şey istediğin zaman, onu verseler bile, belki vücudun kazanır, ama ruhun ezilir.

Ataların şöyle bir sözü vardır:

"Eğer âb-ı hayatı, yüz suyuna karşılık verseler, akıllı olan almaz. Çünkü bilir ki; illele ölmek, zilletle yaşamaktan iyidir."

(Eğer insana ölümsüzlük kazandıracak bir suyu, şeref ve haysiyetin karşılığında verseler, akıllı adam istemez. Çünkü hastalıkla yaşamak, aşağılanarak yaşamaktan hayırlıdır.)

Güzel huyluların elinden Ebu Cehil karpuzu^[5] yemek, aksi kimselerin elinden bal yemekten hayırlıdır.

* * *

Kocakarının Kedisi

BİR KEDİ BİR KOCAKARININ evine alışmıştı. Kocakarı fakirdi, kendi geçimini zor sağlıyordu.

Kedi perişandı, yarı aç yarı tok yaşamaktan bıkmıştı. Güzel beslenebilmek için sultanın sarayına kaçtı. Fakat, sultanın köleleri kediye ok yağmuruna tuttular. Zavallı kedi can korkusuyla, vücudundan kanlar akarak kaçıyor, şöyle söyleniyordu:

"Bu derdi başıma kendim açtım. Eğer bu okçunun elinden kurtulursam, ihtiyarın viranesinde, oranın faresiyle geçinmeye razıyım."

* * *

Arkadaş! Senin bal diye bayıldığın arının iğnesine değmez. Kendi pekmezine kanaat etmen daha hayırlıdır.

Kismetine razı olmayan kuldan, Allah razı olmaz!

* * *

Ahlâksızın Sofrası

İSKENDERİYE’DE, müthiş bir kuraklığın ardından büyük bir kıtlık baş göstermiş, halkın dayanacak sabrı kalmamıştı. Yerdekiilerin feryadı göklere yükseliyordu; lakin göğün kapıları yerlere kapanmıştı.

Öyle bir zaman geldi ki; kurtlardan kuşlara, balıklardan karıncalara kadar, açlıktan feryadı göğeyi çıkmayan hiçbir canlı kalmadı.

Hayret vericiydi ki, halkın gönlünün dumanı toplanarak bulut haline gelmiyor, sel gibi akan gözyaşları o bulutun yağmuru olamıyordu.

İşte böyle acıklı bir zamanda, şehirde gayet zengin, fakat aşağılık bir adam yaşıyordu. Öylesine sefih, öylesine bayağı birisiydi ki, onu anlatmak için söylenecek söz bulunamazdı.

Fakat onu tarif için söyleyecek hiçbir şey bulamamak, güçsüzlüğüme, korkaklığıma ve ifademim kıtlığına verileceğinden, onu tanıtabilmek için, bir beyit olsun söyleyeyim:

"Bilirsiniz bir şeyin azı bile, o şeyin bütünü hakkında insana bir fikir verir. Bazen bir avuç şey, bir eşek yükünün örneği değil midir?"

"Öyle ki, eğer bir Moğol serserisi o ahlâksızı öldürecek olsa, o Moğol’a kısas^[6] gerekmez."

İşte bu kıtlık zamanında, o sarhoş adamın ambarları her türlü yiyecek, konakları ise her çeşit içeceklerle ağzına kadar doluydu. Fakat şu var ki, adamın yaşayışı sefih olmakla beraber, fakire yardım eder, yolcuya ve misafire sofrasını açardı.

Dervişler bile, yoksulluğun derdi içinde, canlarından geçecek hale düşmüşler, çaresizlik içinde bu adamın davetlerine katılıp açlıktan kurtulmayı düşünür hale gelmişlerdi.

Bir gün hep birlikte yanıma geldiler ve sordular:

"Ya şeyh, sen bu fikrimize ne dersin?"

Onlara bu düşüncelerini uygun bulmadığımı söyledim:

"Aslanlar mağaralarında açlıklarından ölürler de, köpeklerin artıklarını yemezler. Açlığa ve yokluğa razı olun, bir alçağa avuç açmayın, onun önünde eğilip küçülmeyin. Serveti ne olursa olsun, aşağılık birisini insandan saymayın!"

* * *

Lâyık olmayanın üzerindeki ipek elbise, duvara sürülmüş parlak boya veya yaldız gibidir.

* * *

Karıncanın Kanadı

MUSA PEYGAMBER Tur'a çıkıyordu. Yolda bir fakir gördü. Giyecek bir şey bulamadığı için, boğazına kadar kumun içine gizlenmişti. Peygamberi görünce seslendi:

"Ya Musa! Ne olur, benim için Rabbine dua et. Cenab-ı Hak bana el içine çıkacak kadar giyecek, karnımı doyurmaya yetecek kadar yiyecek versin. Yoksa artık canımdan bile usandım!"

Musa Peygamber yoksulun haline acıdı ve niyazının içine onu da kattı. Duaları kabul edilmiş, Allah fakiri bütün sıkıntılarından kurtarmıştı.

Bir zaman sonra Hz. Musa, Tur'daki münâcâtından geri dönüyordu. Fakirin bulunduğu yere gelince hayretler içinde kaldı. Artık durumu düzelen o adam, birkaç kişi tarafından yakalanmış, elleri arkasından bağlanmıştı. Çevresine toplanan halk ona nefretle bakıyordu.

Hz. Musa merakla sordu:

"Neler oluyor?"

Halk şöyle cevap verdi:

"Biraz para bulunca şarap içip sarhoş oluyordu, az önce de biriyle kavga etmiş ve onu öldürmüştü."

"..."

"Yakalayıp bağladık. Şimdi de cezalandırmak için kısasa^[7] götürüyoruz."

Âlemlerin yaratıcısı olan Allah, herkese lâıyk olduğunu vermiştir. Eğer kedinin kanatları olsaydı, dünyadan serçenin tohumunu kaldırırdı. Öyle kimseler vardır ki, eline kudret geçer geçmez, zayıflara zulme başlar.

Bunun üzerine Hz. Musa, Rabbinin adaletine bir daha iman edip bu atılganlığı sebebiyle Ondan af diledi.

* * *

"Eğer Allah, rızkı kullarına lüzumundan fazla verseydi, yeryüzünde ne azgınlıklar yaparlardı."^[8]

Ey kendini beğenmiş, mağrur adam! Seni hangi şey bu hâle getirdi ki, helâk oldun?

İnsanın âdisi, makama kavuşup zenginliğe konduğunda, ensesi de tokada kaşınır.

Ünlü Yunan filozofu Eflatun'un şu sözü ne kadar anlamlıdır: "Karıncanın kanatlı olmaması hayırlıdır."

Seni zengin etmeyen Allah, sana lâıyk olanı senden iyi bilir.

* * *

Bir Torba İnci

BASRA'DA, cevahircilerin toplantısında göçebe bir Arap, hatıralarını naklediyordu:

"Seneler öncesiydi. Bir gün çölde yolumu kaybetmiştim. Yanımda yiyecek namına hiçbir şey kalmamıştı. Artık bu ıssız çölde, tek başıma öleceğime kanaat getiriyor, Rabbime beni kurtarması için yalvarıyordum. Ümitsizce sağa sola saldırdığım bir sırada, ayaklarıma irice bir torba takıldı. Kendimi bir anda kumlar üzerine yuvarlanmış buldum. Öyle sevinmiştim ki, o anımı hiç unutamam. İçinde kavrulmuş buğday bulunduğunu hayal ederek, torbayı açtığımda ne gördüm dersiniz? Bir torba dolusu inci. Torba ağzına kadar inci doluydu! Bunu görünce öyle üzüldüm, öyle büyük bir acı duydum ki anlatamam.

"Çölde rüzgarla yer değiştiren kum yığınlarının ortasında, aç susuz kalmış bir kimse, inci bulsa neye yarar, sedef bulsa neye yarar? Kumda aklıktan soluğu kesilen adamın kemerinde ha altın bulunmuş, ha taş, ne fark eder?"

Göçebenin gözleri daldı, uzun uzun düşündü, sonra şöyle devam etti:

"Yine bir defasında, kabilemin yiğitlerinden bir genç, şu uçsuz bucaksız çölde yolunu kaybetmiş, oradan geçmekte olan bir kervan, günler sonra, bir kum yığınının dibinde kurumuş cesedine rastlamıştı. Kervancılar, onun su ve yiyeceğinin tükendiğini, orada acı içinde ölmüş olduğunu söylediler. Kemerindeki altınları yerinden çıkarıp başucuna dizmiş, son bir gayretle kumlar üzerine parmağıyla şu sözleri yazmıştı.

"Parası saf altın da olsa, çölde susuz kalan adamın ne işine yarar? Kumlar arasında kavrulmuş biri için, haşlanmış şalgam som altından iyidir."

* * *

Gıybetin Hükmü

EY AKILLI KİMSE! İyi olsun, kötü olsun, kimsenin hakkında kötü şey söyleme. Kötülüğünü söylediğin kimse gerçekten kötü ise, onu kendine düşman edersin. Eğer iyi ise, sen kötü bir iş yapmış olursun.

Sana birisi "Filan kimse kötüdür" derse, iyice bil ki, o kendi ayıbını söylemiş olur. Çünkü filânın işi şöyledir denildiği zaman sadece söylemek olmaz, ispat etmek de gerekir. Yoksa söz yalnız gıybet derecesinde kalır.

Gıybet ise kötü bir iştir. Bu yapan kişinin kendi sözü kendi aleyhine delil oluyor. Zaten, birini gıybet ettiğin zaman, doğru da söyleyen, sen kötüsün!

* * *

Tecrübeyle İlgili Öyküler

Hayırsız Evlât

FAKİR BİR ADAMIN ömrü boyunca hiç çocuğu olmamıştı. Karısı bir gün hamile kaldı. Doğum yaklaştığında Allah rızası için bir adak adadı ve şöyle mırıldandı:

"Eğer Allah bana bir oğlan çocuğu nasip ederse, sırtımdaki hırkamdan başka neyim varsa, fakir fukaraya dağıtacağım."

Kadının günü geldiğinde, kader hükmetti ve nur topu gibi bir oğlan çocuğu dünyaya getirdi. Fakir adam sevincinden havalara uçmuş, dünyalar onun olmuştu. Sözünde durup adağını yerine getirdi. Karınca kararınca sofralar kurdu, tanıdık tanımadık kimi gördüyse yedirdi, içirdi. Elinde avucunda neyi varsa dağıttı.

O sıralarda ben de o şehirden ayrıлып Şam taraflarında bir yerlere yerleşmiştim.

Aradan yıllar geçti, doğduğum yerleri özlemiştim. Her şeyimi satıp geri dönmeye karar verdim. Döndüğümde içimde, o fakir adamla oğlunu görme arzusu belirdi. Oturduğu mahalleye uğrayıp halini hatırlarını sorayım, dedim. Fakat onları yerinde bulamadım.

Mahalleli dediler ki:

"O adam şimdi zindanda yatıyor."

Öylesine iyi bir insandı ki, duyduğuma şaşırmıştım.

"Neden?" diye hayretle sordum.

"Oğlu bir gün şarap içip kavga etti, sonra da birinin canına kıyıp şehirden kaçtı. Onu bulamayınca babasını yakaladılar. ‘Saklandığı yeri biliyorsun’ diye sıkıştırdılar. Şimdi boynunda zincir, ayaklarında prangalar var!"

Başımı üzüntüyle önüme eğdim.

"Demek ki zavallı adam bu belayı, yıllarca yalvarıp kendi istemiş!"

* * *

Ey anlayışı yüksek, sevgisi yüce insan! Akıllının gözünde, hamile kadınların yılan doğurması, hayırsız evlat doğurmasından hayırlıdır.

* * *

ÇOCUK TERBİYESİYLE İLGİLİ SÖZLER:

Çocuğun yaşı onu geçince, ona söyle. Namahrem kadınların yanında oturmasın.

Pamuğun yanında ateş yakmak caiz olmaz. Kıvılcım sıçrar, pamuk yandığı gibi ev de yanar.

İtibarının yerinde kalmasını istersen, çocuğuna ilim ve hüner öğret. Onu akıllı yetiştir.

Baba çocuğunu çok nazik beslerse, o çocuk çoğu zaman sıkıntı ve zorluk çeker.

* * *

Hoca Efendinin Eziyeti

MISIR TARAFLARINDA bir hoca tanıdım. Asık suratlı, acı sözlü, gönül kırıcı, sert tabiatlı, hasılı huysuz bir adamdı. Öyle ki, yüzünü görenin o gün işi rast gitmezdi.

Sınıftaki çocuklar baskı altında bunalır, sanki küçük birer köle muamelesi görürlerdi.

Onun dersinde hiç kimse ne konuşabilir, ne de gülebilirdi. Aradan gün geçmezdi ki, birinin kulağını çekmesin ya da birini tokatlamasın.

Kız erkek bütün sınıfın, onun korkusundan gıkı bile çıkmazdı.

Günün birinde duydum ki, merhametsizliğini bütün veliler anlamışlar ve kendisine ağır sözler söyleyerek okuldan uzaklaştırmışlar.

Birkaç gün içinde okula yeni bir hoca bulundu. Bu adam, halim selim, yumuşak huylu, güler yüzlü biriydi. Gerekmedikçe konuşmaz, dövmek sövmek değil, ağzından gönül kırıcı tek söz çıkmazdı.

Çocuklar bu hocanın melek gibi ahlâkına alıştıkça, eski hocanın korkusu zihinlerinden kısa zamanda silindi. Onun yumuşaklığından cesaret alarak çalışmayı bıraktılar, dersleri bir tarafa attılar. Artık çoğu zaman oyuna dalıyor, ellerindeki yazı tahtalarını birbirlerinin başında parçalıyorlardı. Sınıf savaş alanına dönmüştü.

Çocuklar sevinçli, veliler şaşkındı.

Hoca kendini saydırmayı beceremez, öğrencisini yerinde ve zamanında azarlamayı bilemezse, çocuklar sınıfın harabeye çevirirler.

İki hafta sonra yolum okula düşmüştü. Bir de ne göreyim? Sınıfta çıt yok! O asık suratlı, acı sözlü, sert tabiatlı hoca yine orada. Elimde olmadan gülümsedim.

Veliler, hocadan özür dileyip sınıfın başına yeniden getirmişlerdi. Gülümseyerek mırıldandım:

"Şeytan yine meleklerin başında!"

Kendisini sonradan fark ettiğim, gün görmüş, tecrübeli bir ihtiyar bu sözümü duymuş, gevrek gevrek gülmüştü.

"Evlât, sen şu hikâyeyi duydun mu?" diye söze başladı:

Hükümdarın biri, çocuğunu okula yazdırıp, hocaya teslim etmiş. Koltuğunun altına da gümüşten bir yazı tahtası sıkıştırmış. O tahtanın baş tarafında altın harflerle şu sözler yazılıymış:

Hocanın eziyeti, babanın sevgisinden hayırlıdır!

* * *

Hazıra Dağ Dayanmaz

BİR DELİKANLININ ELİNE amcasının mirasından yüklü bir servet geçmişti. Gencin ahlâkı kısa zamanda değişti. Elindeki serveti har vurup harman savurmaya, hesapsız harcamaya başladı. Her geçen gün yeni huylar ediniyor, günahın her türlüüne batıp çıkıyordu. Kısa sürede, işlemediği haram, yapmadığı kötülük kalmamıştı. Kurduğu sofralarda her türlü içki sular seller gibi akıyordu.

Rahmetli amcası çok yakın dostumdu. Hem ona, hem de yeğenine acıdım. Rastladığımda kendisine bir şeyler söylemeye karar verdim.

Bir dost meclisi dönüşünde, delikanlıyı birden karşımda görüverdim. Usulca yanına yanaşarak: "Oğlum, gelir akan bir sudur. Zevk ve safa ise dönen bir değirmen. Hesapsız harcayabilmen için gelirin de hesapsız olması lâzım. Madem bu miras dışında bir gelirin yok, israfı bırakıp, harcamalarını azaltmalısın!" dedim.

Delikanlı dinleyince devam ettim:

"Gemicilerin şöyle bir sözü vardır: Eğer dağlara yağmur yağmazsa, Dicle bir yıl içinde kurur, cılız bir dere olur."

Delikanlı cevap vermeden dinliyor, fakat ikna olmuş da görünmüyordu. Sözümü şöyle bağladım: "Aklını başına al, kendine gel, nefesine uyma! Hazır servet çabucak tükenir, sonu olmayan eğlenceleri bırak. Sonradan aklın başına gelip, pişman olsan da, faydası yok. Şeytana uymaktan vazgeç! İş işten geçmeden doğru bir karar ver."

Delikanlı, oyun ve eğlencenin keyfine öylesine dalmıştı ki, sözlerim bir kulağından giriyor, ötekenden çıkıyordu. Bildiği yoldan dönmeyeceğini anlamıştım.

Ben sözümü bitirince, o şöyle dedi:

"Mutlu yaşayan, saadetler süren bir insan, gelecekteki sıkıntıların korkusuyla şimdiki keyfinden vazgeçer mi? Git sen de eğlen ve yaşamana bak bey amca, beni dert etme. Yarınların üzüntüsünü, bugünden çekmek bize göre değil!"

Doğrusu bu kadarını beklemiyordum. Ben başımı öne eğince o devam etti:

"Kaldı ki ben, cömertlik merdiveninin son basamağındayım. Herkesin ağzında benim adım dolaşıyor. Şehir benim ihsan ve yardımlarımı konuşuyor. Herkes benden bahsediyor. Cömertliğiyle şöhret bulmuş birine harcamalarını kısmak yakışır mı?"

Gördüm ki delikanlı söz dinlemiyor. Benim sıcak nefesim, onun soğuk demirini eritecek gibi değil. Sırtımı dönüp yanından uzaklaştım

Âriflerin şu sözü hatırıma geldi:

"Sen üzerine düşeni söyle, kabul etmezlerse sana ne?"

Zaten ben de öyle yapmıştım.

Dinlenilmeyeceğini bilsen bile, bildiğin kadarıyla ve yumuşaklıkla öğüt ver. Çok geçmeden o söz dinlemeyen akılsızın, iki ayağıyla tuzağa düştüğünü görür ve "Yazık ettim, keşke dinleseydim!" diye dövünüp hayıflandığını duyarsın.

Az zaman sonra, tahmin ettiğim felaket aynen gerçekleşti. Mirasyedi delikanlı, bütün servetini tüketerek beş parasız kalmış, dilenecek duruma düşmüştü. Perişandı. Bu zavallı haline içim üzüldü. Ona kırıcı, ağır sözler söylemeyi, yarasını kanatıp üzerine tuz serpmeyi kendime yakıştıramadım.

Görmezlikten gelip yanından uzaklaşırken şunları mırıldandım:

"İnsan sarhoşluğun sınırına vardı mı, darlık gününü düşünmüyor."

Baharda, çiçeklerini sonuna kadar saçıp savuran ağaç, yazın elbette meyvesiz kalır.

*** * ***

Sultan Gölgesi

ÜLKENİN HÜKÜMDARI, yakın birkaç adamıyla birlikte ava çıkmıştı. Çevrede şiddetli bir kış hüküm sürüyordu. Av peşinde koşarak şehirden bir hayli uzaklaştılar. Kısa süre sonra gece bastırdı. Uzaktan uzağa bir köy evinin ışıkları seçiliyordu. Hükümdar vezirine seslendi:

"Şu köy evine gidip geceyi orada geçirelim. Başka türlü bu soğuktan korunamayız!"

Vezir kaşlarını çatı:

"Sultanım, basit bir köylünün evine sığınmak hükümdarlığınızın şanına yakışmaz. Burada çadır kurup ateş yakarak ısınmamız daha doğru olur."

Köy evinin sahibi, hükümdar ve adamlarının eve yakın bir yerde konakladığını işitti. Gücünün elverdiğince bir yemek hazırlatıp koşa koşa hükümdarın huzuruna vardı. Hürmetle etek öptü, söz istedi. Sultanın işareti üzerine de konuşmaya başladı:

"Kulunuzun evine misafir olmakla, yüce şanınıza bir noksanlık gelmez, sadece kulunuzun şerefi yükselirdi, ama bunu istemediler."

Köylünün sözü, sultanın hoşuna gitmişti. İradesi üzerine geceyi köylünün evinde geçirdiler. Hükümdar, sabah olduğunda köylüye hediyeler verdi, nişanlar taktı, altın keseleri armağan etti.

Sultan uzaklaşırken, köylü onun atının yanında birkaç adım gittikten sonra şöyle seslendi:

"Sultanım, bir köylünün evinde konaklamakla, şan ve şerefınızdan bir şey kaybetmediniz. Fakat başıma sizin gibi ulu bir sultanın gölgesi düşmekle, külâhım göklere yükseldi."

Merhametsiz Efendi

BİR GÜN YOLUM, hesapsız servet sahibi, zengin bir tüccarın evine düştü. Yanına vardığımda gözlerime inanamadım. Evin efendisi olacak genç adam, hizmetindeki bir kölenin elini ayağını bağlamış, kalın bir değnekle insafsızca dövüyor, zavallının feryadı sokaklardan işitiliyordu.

İçim acıdı, çok üzüldüm.

"Oğlum, Âlemlerin Rabbi olan Cenab-ı Hak, senin gibi bir insanı, yine senin gibi birinin hizmetine vererek, seni ondan üstün kılmış. Allah'ın lütfettiği şu nimetin kıymetini bil, şükret! Hizmetkârına bu kadar eziyet etme" dedim.

Genç tüccar, yüzünü asıp beni süzmeye başladı. Dayağa ara vermişti. Sözüme şöyle devam ettim:

"Şimdi hiç kıymet vermediğin şu siyahî köle, ola ki kıyamet gününde, senden daha değerli olur da, o gün sen yaptığından utanç duyarsın."

Genç adam susmuştu, beni dinliyordu.

"Yanındakilere zulmetme, canını sen vermedin! Sen onu sadece satın aldın, kudretinle yaratmadın. Bu gururun ne? Nefsine hakim ol, öfkene yenilme, emri altında bulunduğun gerçek sahibini unutma!"

Zengin tüccar sopayı elinden bırakıp köleyi çözdü. Siyahî adam yıldırım hızıyla yanıımızdan uzaklaştıktan sonra, ona Peygamber Efendimizin şu hadisini söyledim:

"Kıyamet günü bir efendi için en dayanılmaz üzüntü, ibadetine düşkün ve temiz ahlâklı kölesi Cennete alındığı halde, kendisi günahkâr olduğu için Cehenneme mahkum edilendir."

* * *

Emrine hazır bekleyen ve her dilediğini yerine getirmeye çalışan kölene gereksiz yere öfkelenme. Ona dünyasını zindan etme.

Yarın âhiret gününde o Cenneti kazanır da, sen Cehennemi hak edersen, bu senin için ne kadar acı bir son olur.

* * *

Dilencinin Cevabı

MEŞHUR BİR HIRSIZ, ağıtlar yakarak dilenen birine şöyle seslendi:

"Arpa ağırlığında bir gümüş parçası için, her alçağın önünde yalvarıp el açmaya utanmıyor musun?"

Dilenci şöyle cevap verdi:

"Küçücük bir gümüş parçası için avuç açmak, bir buçuk den^[9] için el kestirmekten iyidir!"^[10]

* * *

Tecrübe Kazanır

BİR SENE BELH'TEN Şamiyan'a gitmem gerekiyordu. Yolda eşkıya tehlikesi vardı. Akıllı bir delikanlı, kılavuz olarak kabilemize katıldı. Güçlü kuvvetli, bileği bükülmez birine benziyordu. Bir çekişte gerdiği yayı, çelik pazılı on yiğit geremezdi. Silahşördü, yaman kılıç savurduğunu, kalkan oynattığını söylediler. Sanırım dünyada sırtını yere vuracak pehlivan yoktu. Acı bir kuvvete sahip olduğunu hepimiz görüyorduk.

Tek kusuru şuydu. Naz içinde büyümüş, nimetler içinde yüzmüş, gölgede beslenmişti. Seyahat etmemiş, dünyayı tanımamıştı.

Savaş meydanlarının kös^[11] gümbürtüsünü işitmemiş, süvari kılıçlarının parıltısı gözlerini kamaştırmamıştı. Düşman eline esir düşmemiş, çevresine ok yağmamıştı.

Kabilemizde bu genç önümde yürüyor, yolumuza çıkan her engeli bileğinin kuvvetiyle devirip geçiyordu. Önümüzü kesen ulu bir ağaç görse, bileğinin gücüyle kökünden söküyordu.

Ara sıra şöyle naralar attığını işitiyorduk:

"Bu meydanda fil yok mu? Gelsin de bilek görsün!"

Delikanlının az sonra yeniden bağırdığını duyduk:

"Ey pençesi bükülmez aslan! Gel de yiğit pençesi gör!"

Kabilemiz güle oynaya yola devam ediyordu.

Yüksekçe bir tepeyi yeni aşmıştık ki, karşımızda birden iki Hintli belirdi. Cılız çocuklardı ama, gözleri çakmak çakmaktı. Öfke doluydular. Niyetlerinin iyi olmadığı ilk bakışta fark ediliyor, hallerinden eşkıya oldukları anlaşılıyordu.

Biri elindeki kalınca sopayı tehditle sallıyor, öteki koltuğunun altına sıkıştırdığı ağır tokmağı gösteriyordu.

Durumu iyi görmedim. Hemen aslan yapılı delikanlıya döndüm:

"Haydi evlât, ne duruyorsun? İşte yiğitliğin tam zamanı. Kahramanlık ve cesaret adına ne hünerin varsa göster! Meydan senin, düşmanın mezarına ayağıyla geldi!"

Baktım, delikanlının yüzü sapsarı olmuştu, titriyordu. Elindeki ok ve yay düşüverdi.

Okuyla zırh delen, kılıcıyla kalkan parçalayan her adam, gözü kara kimselerin karşısında direnemez.

Baktık ki çaresi yok. Eşyamızı, silahımızı, giyimimizi, kısacası her şeyimizi Hintlilere teslim edip canımızı ellerinden güç belâ kurtardık.

* * *

İri pençeli aslanın üstüne, tecrübeli kimseler gönder ki, onu kemendinin halkasına düşürsün. Tecrübesiz adam, her ne kadar bileği kuvvetli, vücudu fil gibi de olsa, düşmanıla karşılaşınca korkudan dizinin bağı çözülür.

"Savaşı, savaş görenler bilir."

* * *

Adaletle İlgili Öyküler

Zalim Hükümdar

İRAN HÜKÜMDARLARINDAN BİRİ halkın malına el uzatmaya, kendi ahalisine eziyet etmeye başlamıştı. Zaman içinde bu zulüm o derece arttı ki, sonunda halk onun kötülüğünden usanıp, şerrinden korunabilmek için çareyi ülkesinden kaçmakta buldu.

Halkı azalan bir ülkenin kudret ve kuvveti de azalır. Gelir seviyesi düşmeye, hazine boşalmaya başladı. Fırsat bekleyen düşmanlar, ülkenin sınırlarını her yandan zorluyorlardı.

Kim dar gününde yardımına koşacak birilerini görmeyi istiyorsa, bol gününde cömert olmaya çalışmalıdır. Parayla satın aldığı kulağı halkalı bir köleye bile iyi davranmazsan, kaçıp gider. Sen iyi davran ki, yabancılar bile kulağı halkalı kölen olsunlar.

Bir gün hükümdarın huzurunda "Şehname"^[12] okunuyordu. Sıra, "Dehhak"^[13] saltanatının sona ermesi ve Feridun'un tahta çıkması" bölümüne gelmişti.

Vezir şahına sordu:

"Feridun'un hazinesi, malı mülkü, ordusu, adamları yokken, nasıl oldu da tahta erişebildi?"

Şah, mânâlı bir şekilde baktı ve şöyle dedi:

"Biliyorsun ki bir kısım halk, ısrarla ona yardım ettiler. Çevresine toplanıp kendisine destek oldular."

Vezir, her şeyi göze alarak taşı gedğine koydu:

"Saltanata sahip olmanın halkın desteğiyle olduğunu kabul ediyorsunuz da, neden halkınızı dağıtıp komşu ülkelerde perişan ediyorsunuz? Yoksa tahttan vazgeçmeyi mi düşünüyorsunuz? Akıllı bir sultanın, ordusunu ve halkını bütün cânıyla sevmesi ve her zaman onların arkasında olması lazımdır. Çünkü sultan, askeri ve halkının gücü sayesinde kudretini yürütür."

Hükümdar dersini almış görünüyordu:

"Peki vezir, dağılan asker ve halkımın yeniden toplanması için ne yapmam gerekiyor?"

Vezir hemen cevap verdi:

"Sultan cömert, eli açık, kerem sahibi olmalıdır ki, halkı onun çevresinde toplanabilsin. Merhametli olmalıdır ki, herkes onun sayesinde ülkesinde rahat ve huzur içinde yaşayabilsin. Sizin yönetiminizde bunların ikisi de yok! Nasıl ki kurdun elinden çobanlık gelmezse, zalim adam da hükümdarlık yapamaz. Saltanatının temelini zulüm üzerine atan padişah, kendi tahtının temelini yıkmış olur."

Birden, şahın kaşları çatıldı, yüzü sarardı, gözleri büyüdü. Vezirin sözleri canını sıkıyordu. Adamlarına büyük bir öfke içinde bağırdı:

"Susturun şu haini!"

Adamları, veziri kısıvrak bağlayıp zindanın yolunu tuttular.

Aradan çok zaman geçmedi. Sultanın amca çocukları saltanat dâvâ edip isyan ettiler. Ordu hazırlayıp tahtı istediler.

Şahın zulmünden usanıp komşu ülkelere dağılan halk, koşarak yeni orduya katılmaya başladı. Şahın gücü azalırken, düşmanları güç kazanıyordu. Sonunda sultan yenilerek tacı da, tahtı da kaybetti.

* * *

Bir hükümdar kendi halkına eziyet ederse, dar gününde dostu bile onun en amansız düşmanı kesilir.

Sen halkınla güzel geçin ki, düşmanının saldırısından korkmayasın. Çünkü adaletli bir sultan için halkının hepsi askerdir.

Kim dar gününde yardımına koşacak birilerini görmeyi istiyorsa, bol gününde cömert

olmalıdır.

* * *

Öğle Uykusu

BAĞDAT'TA, duası kabul gören bir âlim ortaya çıkmıştı. Bunu Haccac-ı Zâlim'e duyurdular. Haccac, bu âlimi çağırarak:

"Bana hayır dua et!" dedi.

İlim sahibi gülümseyerek:

"Ya Rabbi! Haccac'ın canını al!" diye dua etti.

Haccac, şaşkınlık içinde söylendi:

"Sen canına mı susadım be adam, bu nasıl dua?"

"Bu dua hem senin, hem de bütün Müslümanlar için hayırlı bir duadır. Bu şekilde hem senin günahların sona erecek, hem de halk zulmünden kurtulacak!"

Haccac, acı acı tebessüm etti:

"Peki Hoca, ibadetlerin hayırlısı hangisidir?"

"Sizin için öğle uykusudur. Çünkü uyuduğunuz süre, halkınızı incitmezsiniz. Bir zâlimi öğle vakti uyumuş gördüm de, 'Fitnenin uyumuş olması ne kadar hayırlı' dedim.

"Uykusu uyanıklığından iyi olan zâlim insanların, ölmeleri yaşamalarından hayırlıdır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.), 'Fitne uykudadır, uyandırana lânet olsun!' buyurmadılar mı?"

* * *

Ey yönetimi altındakilere zulmedenler! Sizin ölümünüz yaşamanızdan hayırlıdır. Saltanat sizlerin neyine?

* * *

Müsrif Dilenci

PADİŞAH, bir sabah mutlu bir şekilde kalktı. Öyle ki, penceresini açıp baktığında soğuk kış rüzgârından bile etkilenmedi. Kendi kendine şöyle mırıldanıyordu.

"Dünyada şu andan daha değerli bir an yoktur. Ne iyiyi düşünüyor, ne de kötüyü dert ediyorum. Kimse için kaygı duymuyor, tasalanmıyorum."

Sultanın bu fısıltısı, rüzgârın da yardımıyla saray civarında, soğukta çıplak yatan bir fakirin kulağına kadar gitti.

Yoksul söyleniyordu:

"Ey kudretli sultanım! Diyelim ki kendin için kaygı duymuyorsun, bizim gibiler içinde mi endişelenmezsin?"

Yoksulun sözleri, sultanın yüreğini yumuşattı. Hemen içinde bin altın bulunan büyükçe bir keseyi sarayın penceresinden sarkıtarak:

"Neredesin?" diye bağırdı. "Gel ve eteğini aç!"

Az sonra fakirin sesi duyuldu:

"Eteği nereden bulayım, giyecek elbisem mi var?"

Bu söz üzerine, sultanın merhameti daha da arttı. Altın kesesine bir de güzel kaftan ekledi ve yoksula gönderdi.

Aradan az bir zaman geçince, fakir adam sarayın kapısına yeniden geldi. Bu parayı kısa zamanda tüketmişti.

Kalburda su, âşığın gönlünde sabır durmadığı gibi dünyaya kıymet vermeyen kimsede de para durmaz.

Fakat yoksul adam, bu defa saraya öyle bir zamanda gelmişti ki, sultanın onunla konuşmaya değil, hatırını sormaya bile zamanı yoktu. Saray teşrifatçıları, yoksulun geldiğini ve huzura çıkmak için izin istediğini sultana arz ettiler.

Padişah öfkelenildi. Kaşlarını çatıp yüzünü ekşitti.

Tecrübeli kimselerin şöyle bir sözü vardır:

"Hükümdarlar çoğu zaman vakitlerini, ülkenin ve halkın önemli işlerini çözmekle geçirir, gayretlerini büyük meselelere sarf ederler. Basit işlere ayıracakları fazla zamanları olmaz. Hatta böyle zamanlarda, halkın kendilerini meşgul etmesine çok kızar, çok öfkelenirler."

Önemli kimselerle görüşmek için uygun zemin gözetilmeli, müsait zaman kollanmalıdır. Yoksa, hem değeriniz hiçe iner, hem sözünüz boşa gider.

Padişaha yoksulun hali anlatılınca, çok sinirlendi:

"Onca parayı, az bir zamanda tüketen bu müsrif ve yüz­süz dilenci­yi hemen kovun! Devlet hazinesi gerçek fakirlerindir. Şeytanın kardeşleri olan müsriflerin çiftliği değildir" diye köpürdü.

Güpegündüz kâfûrî mum^[14] yakan sersem, gece kandiline koyacak yağ bulamaz!

Padişahın vezirlerinden akıllı biri şöyle söyledi:

"Sultanım, bence bu gibi kimselere, günlük azar azar yardımda bulunmak daha isabetlidir; ta ki harcarken israf etmesinler. Terbiye için dahi olsa, bu gibilerini kovmak ve hiçbir şey vermemek uygun değildir. Çünkü böyleleri, davranışınızı cimrilikle yorumlayıp hakkınızda yanlış bir kanaate varabilirler."

Sultan tebessümle başını salladı:

"Sözün bitti mi?"

Vezir kaldığı yerden devam etti:

"Birini lütufla ümitlendirmek, arkasından onun ümitsizlikle gönlünü kırmak, cömert ve yardımsever

kimselerin büyüklüğüne yakışmaz. İnsan ya lütuf ve ihsan kapısını açarak kimseyi hırsa düşürmemeli; ya da açtıktan sonra, kaba ve kırıcı bir biçimde yüzlerine kapamamalıdır."

* * *

Kâbe yolunda susayanların, acı su etrafında toplandıkları görülmemiştir. İnsanlar, kuşlar ve karıncalar nerede bir pınar bulurlarsa onun çevresinde toplanırlar.

Kuşlar darı olan yere gelir, boş bir sahraya kim gelir?

Önemli kimselerle görüşmek için uygun zemin gözetilmeli, müsait zaman kollanmalıdır. Yoksa, hem değeriniz hiçe iner, hem sözünüz boşa gider.

* * *

Korkaktan Korkulur mu?

ADALETİYLE TANINAN Acem Şahı Nuşirevân-ı Âdil'den sonra, Sâsânî tahtına oturan Hürmüz, babasının bütün vezirlerini hiçbir merhamet göstermeden zindana göndermişti.

Dostları kendisine şöyle sordular.

"Babanın vezirlerinden ne kötülük gördün ki, hepsini zindana attırdın?"

Hürmüz tebessüm etti:

"Onların hiçbir fenalıklarını görmedim. Fakat, baktım ki benden son derece korkuyor ve sözüme güvenmiyorlar!"

Dostları birbirleriyle bakıştıktan sonra:

"Bundan ne zarar gelebilir ki?"

"Korkularının kuruntusuyla canıma kast edebilirler! Ben, âlimlerin sözüyle hareket ettim."

Dostları daha şaşırdı:

"Ey Hürmüz! Onların sözü nedir ki?"

"Onların sözü şöyledir: Ey akıllı adam! Biri senden korkuyorsa, sen onun gibi yüz adamla başa çıkacak kuvvette bile olsan, yine de ondan kork."

* * *

Görmez misin? Kedi çaresiz kalınca, tırnağıyla köpeğin gözünü çıkarır. Yılan çobanı görünce, "Bu adam başımı ezecek!" korkusuyla onun ayağını sokar.

* * *

Hükümdarın Arzusu

ARAP HÜKÜMDARLARINDAN BİRİ, ihtiyar yaşında hastalanmış, hayatından ümidini kesmişti. O sırada bir atlı gelerek huzuruna girdi. El etek öptükten sonra, izin isteyip konuşmaya başladı:

"Müjde sultanım, yıllardır fethini arzuladığınız kaleyi fethettik. Düşmanlarınızın tamamı esirimiz oldu. Onların eş ve çocukları fermanınızı beklemekte. Her şey emrinize boyun eğdi."

Hükümdar bu sözleri işitince derin bir "Ah!" çekti:

"Bu müjde bana değil, düşmanlarıma!" dedi.

"Yani benden sonra tahta kim geçecekse onlara! Kıymetli ömrüm, gönlümden çıkmak bilmeyen bu muradın gerçekleşmesini beklemekle geçti. Ne çare ki, tam muradıma erdim, fakat ne fayda? Bu defa da ömrüm tükendi.

"Geçen ömür asla geri gelmez. Artık ecel eli, göç davulunu çaldı. Ey gözlerim, başa veda edin! Ey ayaklarım ve kollarım, bir birilerinizle helalleşin! İşte düşmanlarımdan benim için arzuladıkları ölüm, gelip başımıza kondu."

* * *

"Ey dostlarım! Hayatım gafletle geçti. Bir gün gelip öleceğimi düşünmedim. Gerektiği gibi günahlardan kaçınmadım. Şimdi halim ne kadar perişan!"

* * *

Cimri Hükümdar

HÜKÜMDARLARDAN BİRİ ülke idaresine gereken ilgiyi göstermiyor, halkının rahat ve huzuru için gayret etmiyor, ordusu ve askeri için hiçbir harcamada bulunmuyordu.

Günün birinde güçlü bir düşmanla karşı karşıya gelince, asker kendisinden yüz çevirdi.

Padişah, hazinesini askerinden esirgerse, asker de ondan kılıcına el vurmayı esirger!

Cepleri boş, işi sıkıntı ve belâ olan kimse, savaş zamanı kahramanlık gösterebilir mi?

Sultanlarına vefasızlık eden subaylardan biriyle, biraz dostluğum vardı. Kendisine sitem ederek şu sözleri söyledim:

"Şartların azıcık bozulmasıyla, ülkesine ve sultanına sırt çeviren ve bunca yıl yediği nimeti göz ardı edip unutan kimse, nankördür, âdidir, hatta o kimse insan bile değildir!"

Subay dostum şöyle cevap verdi:

"Halimi anlatırsam, sanırım bana hak verirsin. Atımın arpasız kalması, eyer keçesinin rehine düşmesi doğru mudur? Padişah, askerine karşı cimrilik ederse, askerin ona canıyla cömertlik etmesi mümkün müdür?"

"Askere hazineni ver ki, o da senin için başını versin. Eğer askerin başı sıkıntıya girerse, o da başını alır, başka diyarlara gider. Karnı tok olan şiddetle saldırır, aç olan ise şiddetle kaçır!"

* * *

Terbiye ile İlgili Öyküler

Baba Mirası

HAYAT TECRÜBESİYLE DOLU bir adam çocuklarına şu öğüdü veriyordu:

"Canım yavrularım! İş öğrenin, mala ve dünyaya güvenmeyin. Makam ve itibarınız şehrin kapısına kadardır. Altın ve gümüş ise her zaman tehlikededir. Ya hırsız alıp götürür, ya sahibi yer bitirir. Fakat iş bilmek, suyu kesilmeyen bir çeşme gibidir.

"Marifetli kimse, devlet hizmetinden kovulsa bile kederlenmez, çünkü iş başarmak da bir devlettir. O insan nereye gitse şeref bulur, itibar görür. Halbuki beceriksiz adam, ne yapsa dilenmek zorunda kalır, daima sıkıntı çekmeye mahkumdur.

"İtibar görenin, gözden düşüp emir altına girmesi, naza alışanın sıkıntıya katlanması zordur."

* * *

Bir vakit Şam'da bir isyan çıkmıştı. Öyle oldu ki, herkes bir tarafa kaçtı. Becerikli köy çocukları şehre gelip sultana vezir oldular. Babasının makam ve servetine güvenen iş bilmez vezir çocukları ise, şuna buna el açıp dilenmek zorunda kaldılar.

* * *

Baba mirası istiyorsan, onun ilmini öğrenmeye çalış! Bıraktığı serveti on günde yiyip bitirebilirsin.

* * *

Taştaki Altın

PADİŞAH, OĞLUNU bir âlimin terbiyesine teslim ederek:

"Bu çocuk artık benim değil senindir, kendi evlâdını nasıl terbiye edip yetiştiriyorsan, benimkini de öylece terbiye et, yetiştir" dedi.

Âlim, çocuğu terbiye edebilmek için birkaç yıl bütün gayretiyle çalıştı, elinden geleni yaptı. Fakat ne yaptıysa, nasıl ettiyse olmadı. Bütün gayretleri boşa gitti.

Kendi çocukları ise, fazilet ve ilim sahibi oldular. Söz ve edebiyatları gelişti. Güzel ahlâkta örnek bir hale geldiler. Oysa ki, hepsine aynı zamanı harcıyıp aynı gayreti göstermişti.

Hükümdar kaşlarını çattı, yüzünü kararttı ve âlimi azarladı. "Sözünde durmadın, oğlumu kendi çocukların gibi yetiştirmedin" diye sitem etti.

Âlim başını öne eğerek:

"Sultanım, terbiye aynıydı ama, kabiliyetler başka başkaydı!"

* * *

Güneş parlak ışııyla yeryüzünün her tarafını aynı aydınlatır ama, aynı deriden hem meşin, hem de sahtiyan olur. Her deri, güneşten kendi kabiliyetine göre renk alır.

Altın da topraktan çıkar ama, her taşta altın bulunmaz.

* * *

Kuru Çubuğun Düzeldmesi

İLMİ VE İRFANI YÜKSEK bir hoca, hükümdarın şehzadesine ilim öğretiyordu. Fakat onu çok sıkıştırıyor, aşırı azarlıyor, hatta zaman zaman dövüyordu.

Çocuk bir gün dayanamayıp babasına şikayette bulundu. Sırtını ve kollarını açarak ezik ve çürüklerini gösterdi. Sultanın gönlü üzülmüş, kalbi burkulmuştu.

Hocanın bulunarak hemen huzuruna getirilmesini emretti. Adam apar topar bulundu ve huzura çıkarıldı. Sultan, kaşlarını çatarak şöyle köpürdü:

"Ey hoca, sen halkın çocuklarına bile yakıştırılmayacak eza ve cefayı benim çocuğuma lââyık görüyorsun, bu nasıl iştir?"

Âlim şu cevabı verdi:

"Hoşa giden davranışlarda bulunmak, sözü düşünerek söylemek, saygı gören işler yapmak herkes için gereklidir. Ancak hükümdarlara mutlaka lazımdır. Çünkü sultanların elinden ya da dilinden ortaya ne dökülürse, her yere yayılır, herkesin ağzında dolaşır. Oysa halkın ne sözüne, ne de işine pek kıymet verilmez. Eğer halktan birinin yüz yanlışı görülse, onların yüzde birini dostları dahi anlamaz. Ama sultanların tek bir yanlışı ortaya çıksa, o yanlışı ülkeden ülkeye yayılır.

"Bu yüzden, yarının hükümdarı olacak şehzadelerin ahlâkını güzelleştirmek için, halkın çocuklarına harcanan emekten çok daha fazlası sarf edilmelidir."

* * *

Kişi çocukluğunda terbiye olmazsa, büyüdüğü zaman hiç terbiye edilmez.

Yaş çubuğu istediğin gibi eğip bükebilirsin, ama kuru çubuğu ancak ateş düzeltir.

Taze dalları doğrultmak mümkündür, ama odunu doğrultmaya çalışmak faydasızdır.

* * *

Balığın Nasibi

ZAYIF BİR BALIKÇININ ağına kuvvetli bir balık düşmüştü. Balıkçının onu çekip çıkaracak gücü yoktu.

Neticede balık galip geldi ve balıkçının ağını çekip götürdü.

Ağ her defasında balık getirirdi, fakat bu defa balık gittiği gibi ağı da götürmüştü.

Arkadaşları hem üzüldüler, hem de onu ayıpladılar:

"Ağına böyle büyük balık düştü de ona sahip çıkamadın" dediler.

Balıkçı şöyle cevap verdi:

"Dostlarım, ne yazık ki o balık benim kismetim değilmiş. Balığın ise dünyada kismetini varmış!"

* * *

Eceli gelmeyen balık karada bile ölmez, sıçrayıp suya düşer. Kismetsiz balıkçı, Dicle’de bile balık tutamaz.[\[15\]](#)

* * *

Zengin Dilenci

BİR DİLENCİ, dilenerek keseler dolusu altına, çok büyük bir zenginliğe kavuşmuştu. Vaktin hükümdarı kendisine başvurdu:

"Bak dilenci, hesapsız bir servetin, keseler dolusu altının sahibisin, bunu herkes biliyor. Fakat ülkemizin düşman bir ülkeye büyük bir borcu var ve onu hemen ödememiz gerekiyor. Bunun için senden birkaç bin kese altın istiyorum. Merak etme, alınan para kısa zamanda, sana fazlasıyla geri ödenecektir."

Cimri dilenci şöyle cevap verdi:

"Ey kudretli hükümdarımız! Benim gibi dilenci kullarına avuç açmak, servetini kuruş kuruş biriktiren bir dilencinin servetiyle elini kirletmek, sizin gibi bir cihan padişahına yakışmaz!"

Hükümdar tebessüm etti:

"Zararı yok, ben de zaten onu Moğol kâfirine vergi olarak vereceğim, pislik pislığe yakışır. Kireç çamurunun temiz olmadığını söylerler. Biz de onunla helâ çatlaklarını kapatırız. Hıristiyan kuyusunun suyu temiz değilse ne önemi var? Biz de onunla gavur ölüsünü yıkarız!"

Hükümdar ne kadar dil döktüyse, dilenci ödünç vermeye yanaşmamış. Sultanın emrine ısrarla karşı çıkarak terbiyesizliğini sürdürmüş. Sonunda padişah emretmiş, dilenciden parayı zorla almışlar.

* * *

Bir iş güzellikle halledilmezse, ister istemez zorla halledilir. Kendine acımayana kimse acımaz.

* * *

Akıllı Adamın Kavgası

ÂLİMİN BİRİ sabah namazından çıkmıştı. İstemeden de olsa, bir münakaşaya şahit oldu. Cahilin biri, hocanın yakasına yapışmış, ona hakaretler yağdırıyordu.

Âlimin yanından geçenler, onun şöyle mırıldandığını duydular:

"Eğer bu adamın gerçekten ilmi olsaydı, cahil biriyle tartışıp işi bu duruma getirmezdi!"

* * *

İki akıllı arasında kavga ve çekişme olmaz. Çünkü akıllı biri, dengesiz biriyle tartışmaz, onunla asla inatlaşmaz.

Cahil kimse, kabalığıyla biraz sert konuşacak bile olsa, akıllı olan tatlı davranıp onun gönlünü yumuşatmasını bilmelidir.

Allah’a yakın olan, mâneviyata çok kıymet veren gönül ehli iki adam, aralarındaki kıl kadar yakınlığı bile korur, onun kopmasına asla izin vermezler.

İki kişiden biri âsi, inatçı, öteki yumuşak başlı ve halim selim olursa, sonuç yine böyledir.

Fakat iki taraf da cahil ve kaba ise, aralarında akrabalık zinciri bile olsa, onu koparırlar.

* * *

Bir adama kötü huylu birisi sövmüş, diğeri sabrediyormuş. Sonunda yumuşak bir dille ona şöyle söylemiş:

"Ben senin söylemek istediğinden daha kötü, daha fenayım. Biliyorum ki sen, benim kusur ve ayıplarımı benim kadar bilmezsin!"

* * *

Doğru Sözlü Adam

ÇİRKİN SESLİ BİR HATİP, sesinin güzel olduğunu zannederek, orada burada nutuk atar, durmadan konuşurdu. Öyle ki sesini işiten, yanından usulca sıvıştırdı.

Çünkü o konuştuğu zaman, ya uğursuz bir karganın bağırdığını sanır ya da eşeğin anırmasını hatırlardı.

"Seslerin en çirkini, eşeğin anırmasıdır" âyeti sanki bu adam için nâzil olmuştu.

Bu eşekler şahının, öyle kulak tırmalayıcı ve öyle gür bir sesi vardı ki, İran'ın en sağlam kalelerinden olan Istahr'ı bile bir anırıpta yıkardı.

Şehir ahalisi, makam ve itibarını göz önüne alarak derdine katlanır, kendisi hakkında sağda solda söz söylemeyi asla uygun görmezlerdi.

Bir gün, herkes gibi bu adamı sevmeyen, fakat sözünü de esirgemeyen biri onu ziyarete geldi.

Kendisine:

"Hayırdır inşaallah! Bu gece seni rüyamda gördüm" dedi.

Çirkin sesli hatip:

"Nasıl gördün?" diye meraklandı.

"Güzel bir sesin varmış ve bütün insanlar seni dinlemekten büyük bir mutluluk duyuyorlarmış!"

Çirkin sesli adam, bu söz üzerine hiçbir şey söylemeden derin bir düşünceye daldı ve meslektaşının gördüğü rüyayı değerlendirmeye koyuldu. Sonunda:

"Bu ne güzel bir rüya ki bana yanlışıma hatırlattı. Anladım ki sesim çirkinmiş ve vaazım cemaati rahatsız ediyormuş. Şimdiye kadar bunu anlayamadığım için çok pişmanım. Artık konuşsam bile en azından bağırمام, yavaş sesle konuşurum.

"Dostlarım için üzülüyorum, çünkü onlar kötü huylarımı bana söylemiyor, kusurumu marifet, dikenimi gül diye takdim ediyorlar. Oysa ki ben doğru sözlü, mert düşmanlarımı daha çok seviyorum, çünkü onlar bana ayıplarımı gösteriyor."

* * *

ÇOCUK TERBİYESİYLE İLGİLİ SÖZLER:

Çocuğunu çok seviyorsan, onu nazlı yetiştirme!

Çocuğun küçük iken onu okut, ara sıra azarla! İyi şeyler için mükafat sözü ver, kötü şeyler için korkut!

Yeni öğrenenler için güzel söz, okşama ve iltifatlar, hocanın uyarması ve korkutmasından daha faydalıdır.

Karun kadar hazinen olsa bile, evlâdına sanat ve hüner öğret! Çünkü ne bilirsin ki, zamanın dönüşü kulunu diyar diyar gezdirir.

Servetine güvenme; olur ki o servet elde kalmaz. Eğer çocuk bir sanat edinmişse, kimseye ihtiyaç için elini uzatmaz, muhtaç olmaz.

* * *

Çirkin Sesli Müezzin

ADAMIN BİRİ Sincar mescidinde, Allah rızası için, her vakit ezan okuyordu.

Fakat öyle kulak tırmalayıcı, öyle çirkin bir sesi vardı ki, duyanlar hemen oradan uzaklaşır, yüzünü buruşturup bir yerlere savuşurlardı.

Mescidi inşa eden ve hizmete açan varlıklı kişi, gönül kırmaktan hoşlanmayan, güzel huylu, iyi kalpli birisiydi. Durumu görüyor, fakat müezzinin kalbini kırmak istemiyordu.

Ama sonunda dayanamadı. Bir gün müezzini çağırıp şöyle söyledi:

"Ey yardımsever dostum, bu mescidin eski müezzinleri ayda beş dinar ücret alırlardı. Gel ben sana on dinar vereyim, sen artık başka bir mescitte ezan oku, orada müezzinlik yap!"

Teklifi kabul eden müezzin, hizmeti bırakarak mescitten ayrıldı.

Aradan bir süre geçtikten sonra müezzin geri döndü. Canı sıkkındı, hemen mescit sahibi zenginin yanına geldi:

"Beyim," dedi. "Bana karşı büyük bir haksızlık etmişsiniz. Hatırlarsınız bana 10 dinar verip başka bir mescide göndermişsiniz. Şimdi ise, bir başka mescide gitmem için bana tam 20 dinar teklif ediliyor."

Adam tebessüm ederek:

"Sakın kabul etme! Sen okumana devam et, inanıyorum ki, onlar 50 dinara bile razı olurlar."

* * *

Cimrinin Seçimi

CİMİRİ BİR ZENGİNİN hasta bir oğlu vardı. Dostları kendisine şu tavsiyede bulundular.

"Çocuğun sağlığına kavuşması için, ya hâtim indir ya da kurban kes! Olur ki, Allah şifasını ihsan eder."

Zengin cimri biraz düşündükten sonra şöyle dedi:

"Kur'an yanımda olduğu için hâtim indireyim, çünkü sürü uzakta!"

Bu sözü işiten ileri görüşlü biri şöyle söyledi:

"Hâtim indirmeyi seçmesi şu yüzden: Kur'an dilinin ucunda, halbuki kurban parası canının ta ortasında!"

* * *

İnsana, cömertlik ve yardım duygusu arkadaş olmadıkça, sadece ibadette bulunmak hiçbir fayda sağlamaz.

Cömertlik eli yoldaş olmadıkça, ibadet yüzünü yere koymanın ne faydası var?[\[16\]](#)

Cimri bir altın vermek için, çamura saplanmış eşekler gibi çaresiz kalır. Ama Fâtiha okumak lazım gelse, yüz tane bile okuyabilir.

* * *

Aşk ve Gençlikle İlgili Öyküler

Gönül Kimi Severse

GAZNELİ MAHMUD'UN vezirlerinden Meymendî'ye sordular:

"Sultanımızın, her biri eşsiz yaratılışta bunca kölesi varken; nasıl oluyor da Ayaz'ı hepsinin üzerinde tutuyor ve hiçbirini onu sevdiği kadar sevmiyor? Halbuki Ayaz, onlar kadar güzel de değil!"

Meymendî şöyle cevap verdi:

"Gönlün sevdiği, göze güzel görünür! Sultan kimi severse, onun sevdiği çirkin de olsa güzel sayılır. Padişahın öfkesine uğrayıp, huzurundan kovulan kimseye dostları yüz verir mi? Sevmeyerek bakan göze, Yusuf Peygamber bile çirkin görünür. Fakat bir kimse şeytana muhabbet gözüyle bakarsa, o dahi gözüne melek görünür."

* * *

Bir vezirin, eşi bulunmaz güzellikte, yakışıklı mı yakışıklı bir kölesi vardı ve onu çok seviyordu.

Dostlarından biri kendisine şöyle dedi:

"Güzel, yakışıklı ve üstün özellikleri olan bu köleniz, keşke bu kadar şımarık ve yüzsüz olmasaydı?"

Vezir tebessüm etti:

"Birisine onu sevdiğinizi söylediniz mi, artık ondan saygı beklemeyin. Araya sevgi girince efendilik ortadan kalkar!"

* * *

Efendi kölesiyle birlikte gülmeye başlar, köle efendisi gibi naz eder, efendi de kölesi gibi onun nazını çekerse, buna neden şaşılınsın?

* * *

Aşkın Aldı Benden Beni

CESUR BİR GENÇ, gönlünü bir sultan kızına kaptırmış, uğrunda canını verecek duruma gelmişti. Fakat göz diktiği makamın yolu ölümden geçiyordu. Sevddiği kız, öyle kolay ele geçer biri, zahmetsiz bir av değildi.

Dostları kendisine şöyle öğüt verdiler:

"Gel bu sevdadan, bu boş hayalden vazgeç! Senin gibi niceleri, bu kapıldıkları boş heves uğruna şimdi zindanda, zincir altında çürüyor!"

Yiğit genç, derinden bir "Ah!" çekerek inledi:

"Bana böyle akıllar vermeyin dostlarım. Benim aklım artık onun iradesinde, gözüm onun sevgisindedir.

"Bilirsiniz, yiğitler düşmanlarını bilek gücüyle, güzeller sevenlerini bakışlarıyla öldürür.

"Can korkusuyla, gönlü sevgili muhabbetinden ve gözü güzel seyretmekten men etmek erkekliğe sığmaz.

"Eğer kişi canını düşünüyorsa, bilin ki aşkı sahtedir. Âşıklığın şartı, eğer sevgiliye kavuşması mümkün olmazsa, onun yolunda ölmektir.

"Artık ne sabrım, ne de çarem kalmadı. Varayım sevdiğime gideyim, gerekirse onun uğrunda, kılıçlarla parçalanıp oklarla vurulayım.

"Eğer gücüm kalırsa ya eteğine sarılır veya eşiğinde ölürüm."

* * *

Bir sevgili âşığına şöyle söylemiş: Sen kendi itibarını düşünürsen, benim senin yanımda ne kıymetim var?

* * *

Sultan Kızı

SULTAN KIZINA, yiğit bir delikanlının, kendisine âşık olduğunu söylediler. Dediler ki:

"Bu cesur genç, her sabah gelip sarayınızın bir köşesinde ağlıyor. Ne kadar korkuttuk, ne kadar tehdit ettikse bundan vazgeçmedi, canını hiçe saydı. Tatlı dilli, temiz yüzlü, güzel huylu birine benziyor. Ondan nice mânâlı söz, nice duyulmamış nükte, nice zarif lâtife dinliyoruz. Öyle anlaşıyor ki başında bir sevda, kanında bir ateş dolaşıyor. Arada bir de ‘Ah!’ ederek inliyor!"

Sultan kızı, delikanlının kendisine gönül verdiğini, onun için tutuştuğunu anladı. Hemen atına atlayıp yanına koştu.

Yiğit delikanlı, sultan kızının kendisine doğru geldiğini görünce inleyerek şöyle seslendi:

"Beni öldüren sevgili şimdi yanıma geliyor. Galiba onun da kurbanına gönlü yandı!"

Sultan kızı gülümsedi:

"Nerelisin, adın ne?"

Genç adam şaşkındı. Sevda denizinin derinliklerine öylesine dalmıştı ki, değil konuşmaya, nefes almaya bile gücü kalmamıştı.

Kur'an'ı baştan sona ezbere bilsen de, eğer aşktan yana gönlün perişansa, elif'i be'den ayıramazsın!

Kızın gülümsemesi sürüyordu:

"Benimle niçin konuşmuyorsun?"

Delikanlı, başını sevda dalgalarının arasından çıkararak güçlükle konuştu:

"Şuna şaşıyorum ki, senin bulunduğun yerde, ben hâlâ yaşıyorum. Sen söze başladığın zaman, bende hâlâ konuşmaya güç kalıyor!"

* * *

Sevda çadırının kapısında ölene değil, oradan sağ çıkana şaşılr!

* * *

ÇOCUK TERBİYESİYLE İLGİLİ SÖZLER:

Keseler dolusu altının, gümüşün bile olsa biter, tükenir; fakat sanatkârın kesesi hiç boş kalmaz.

Ustanın sıkıntısını çekmeyen çocuk, hayatta sıkıntı çeker.

Çocuğunu rahat ettir, sefil bırakma. Kimsenin eline göz dikmesin!

Bir baba çocuğunun ihtiyaçlarını düşünmezse, o çocuğu başkaları düşünür; onu baştan çıkarır.

Daha yüzünde tüy bitmeden ahlâksızlığa başlayan kimseden kötüsü yoktur, o hayırsızdan uzak durmalıdır.

Böylesi ölse dahi acıma! Babasının yerini tutmayacak çocuk, babasının önünde ölmelidir.

* * *

İnsan Sevdiğinden Usanır mı?

İLİK BİR İLKBAHAR SABAHIYDI. Şehrin meşhur hekimlerinden Fazıl'a rastladım. Güzeller güzeli birinin aşkına tutulmuş, alev alev yanıyordu. Bu sırrı her tarafta duyulmuş, aşkı herkesin diline düşmüştü. Çektiği acı, yüzünden okunuyor, fakat buna sonsuz bir sabır gösteriyordu.

Tebessümle yanına yaklaşıp şaka yollu şöyle söyledim:

"Biliyorum, sen bu kızı temiz bir aşkla seviyorsun. Sevgin hiçbir kötü amaca dayanmıyor. Fakat kendini insanlara sanki suçlu gibi gösterip seviyesiz bir takım kimselerin suçlamalarına maruz kalman ilminin şerefine yakışmıyor."

Başını hüznle önüne eğip şöyle cevap verdi:

"Bak dostum, sitem etmekten vazgeç. Halimi ayıplama. Bu dediğini ben kaç kere düşündüm. Haklı olan sensin, bunu biliyorum. Lâkin büyüklerin şöyle doğru bir sözü vardır:

"Gönlün üzüntüde kalması, gözü sevgiliden ayırmaktan kolaydır!"

"Bana onun acısına katlanmak, yüzünü görmemekten daha kolay geliyor. Gönlünü bir güzele kaptıran, sakalını başkasının eline vermiş demektir. Boynu bağlı bir ceylan başka bir yere gidebilir mi?

"Onsuz yaşayamayan bir kimse, onun her cefasına sabretmelidir. Bir gün sıkılmış, 'Nedir çektiğim senin elinden?' diyerek isyan etmişim. Bu sözümün ardından pişman olup, kaç defa tövbe ettim. Artık onun iradesine bağlıyım. İster lütfedip beni yanına çağırır, isterse hakaret edip beni kovar."

* * *

Dost, dostundan aman etmez.

* * *

Susmanın Sırrı

HER TÜRLÜ İLİM ve ahlâkı kendisinde toplamış, güzel huylara sahip, akıllı bir gencin çok değişik bir tabiatı vardı.

Bütün ilmine rağmen, âlimler arasında bulunduğunda konuşmaz, söze karışmaz, hep dinlerdi.

Bir defasında babası kendisine şöyle dedi:

"Oğlum, sen de bildiğın konularda bir şeyler söyleyen olmaz mı?"

Delikanlı şöyle cevap verdi:

"Bilmediğim bir şey sorarlar da mahcup olurum, diye korkuyorum!"

* * *

Sustukça kimsenin seninle işi olmaz; fakat söylediğın zaman delilini de getirmelisin.

* * *

Karaya B r nen Güzel

HER DELİKANLININ başına geldiği gibi, gençliğimde ben de bir güzele gönül vermiştim. Öyle parlak bir yüzü vardı ki, ayın on dördü gibiydi. Sesinin güzelliği ise sular gibi  ağlıyordu. Canı şeker tadı çekenler onun dudaklarına bakarlardı.

Bir gün ruhuma uymayan bir davranışını gördüm ve ondan ayrılmaya karar verdim. Sevgi defterini kapattım, yolumu değiştirdim.

Bir zaman sonra kendisine rastladığımda:

"Artık nasıl istersen öyle hareket et, davranışların beni ilgilendirmiyor" dedim.

Benden uzaklaşırken şöyle söyleniyordu:

"Yarasanın güneşten hoşlanmaması, güneşin kıymetini düşürmez!"

Sonradan, onun başka bir şehre yerleştiğini işittim. Ama aradan bir süre geçince pişmanlık duymaya başladım. Ondan ayrılmak bana zor gelmişti.

İnsanlar belâ ve sıkıntıya uğramadıkça, elindeki güzelliğin değerini bilmiyor.

"Sevgilim, istersen beni öldür ama geri gel, senin yanında ölmek, sensiz yaşamaktan çok daha güzel" diye tutturdum.

Rabbime şükürler olsun ki, bir müddet sonra geri geldi. Yüreğim yana yana ona koştum. Ama bir de ne göreyim? O şiirimsi sesi bozulmuş, o eşsiz güzelliği çıkıp gitmişti. Beni görünce, kendisini kucaklayacağımı sandı. Bense, bir zamanlar gözümü ayıramadığım  şığıma bakamıyordum bile.

Ey taze bahar, yaprağın sararmış. Artık salınıp kibirlenme. Eski halini hayal etme. Seni kim dilerse, artık onun yanına git, ona naz yap!

Ona şöyle sordum:

"Yüzünün güzelliğine ne oldu?"

Sorumu şöyle cevapladı:

"Sanırım gönlümün m temini çekerek karalara büründü!"

* * *

Elin Ağzı Torba mı?

ÂLİMLERDEN BİRİNE SORDULAR: "Hocam, bir kimse dünya güzeli birisiyle bir odada başbaşa kalsa; üzerine kapılar kapanmış, kimsecikler de kendilerini işitmiyor olsa; nefis arzulu, şehvet galip bulunsa, acaba o kimse gûnahtan korkarak, o dilbere dokunmadan durabilir mi?"

Âlim zat şöyle cevap vermiş:

"İnsan, nefsinin dilinden kurtulsa bile, halkın dilinden kurtulamaz. Sen kendi işinle ilgilenip kimseye bir kötülük düşünmeyebilirsin. Fakat başkalarının dilini bağlamak mümkün değildir."

* * *

Karga ile Papağan

BİR PAPAĞANI bir karga ile aynı kafese koymuşlardı. Rengârenk tüyleriyle çevresine neşeler saçan papağan, kara karganın çirkin görüntüsünden rahatsız oluyor, her saniye onun sevimsiz çehresiyle karşılaşmaktan büyük azap duyuyordu.

"Bu ne iğrenç yüz, bu ne berbat kılık, bu ne biçimsiz manzara!"

Bulunduğu salıncaktan ötekine fırlayarak şöyle mırıldandı:

"Ah, uğursuz karga! Ne olurdu seninle benim aramda, doğu ile batı arasındaki kadar uzaklık bulunsaydı."

Daha sonra sesini biraz daha yükseltti:

"Sabah uyanır uyanmaz, karşısında seni gören kimsenin bütün günü gece olur. Senin yanında kendin gibi bir uğursuz bulunmalıydı. Ama senin gibisi dünyanın neresinde bulunabilir ki?"

İşin garibi şu kara karga da, kendini beğenen şu süslü papağanın şikâyetlerini dinlemekten bıkip usanmıştı. Durmadan "Lâhavle" çekiyor, başına gelen bu aksiliğe hayıflanıyor, başını üzüntüyle sallıyordu.

"Bu ne kötü bir talih! Benim ruhuma uygun olan, bir bahçe duvarının üstünde ya da kuru bir ağacın dalında kendim gibi kara bir karga ile özgürce dolaşmaktı, bu ne bahtsız bir durum!"

Karga ümitsizce söylenmeye devam etti:

"Acaba ne günah işledim ki, ceza olarak kaderim beni böyle kendini beğenmiş, geveze bir akılsızın arkadaşlığına mahkum etti. Bir duvara şunun resmini çizseler, insanlar onun dibine bile uğramaz. Eğer yeri Cennet olsa, başkaları Cehennemi tercih eder!"

* * *

Dünya makamlarından geçmiş, Allah dostu biri, her nasılsa sarhoşların çalgılı bir meclisine düşmüştü.

Sarhoş bir kadın, gözlerini süzerek ona yaklaştı ve şöyle dedi:

"Eğer bizden memnun değilsen, yüzünü ekşitip oturma. Çünkü varlığınla bize azap veriyorsun! Sen, gül ve lâle demetleri arasında kuru bir ot gibisin. Ters esen rüzgâr gibi sevimsizsin. Aramızda buz gibi oturup bizi de donduruyorsun!"

Bir Allah dostunu, sarhoşlar arasında bulundurmak, ona azap çektirmek için yeterli değil mi?

Âlim kimse, cahil olanlardan ne kadar nefret edip hoşlanmazsa, cahil de âlimin varlığından öyle rahatsız olur.

* * *

Filler de Kayar mı?

HARZEMŞAH HÜKÜMDARI Sultan Muhammed, Hitaylarla^[17] barışa karar vermişti. Anlaşma için beni de heyete katarak Kâşgar'a gönderdi. Ünlü Kâşgar medresesini gezerken, nur yüzlü bir gence rastladım. Uzun boyu, aydınlık yüzü, delici bakışlarıyla yakışıklı bir Türk delikanlısıydı.

Elinde Zemahşerî'nin "Mukaddeme-i Nahiv"i vardı. "Zeyd Amr'ı dövdü"^[18] diye tekrarlayıp duruyor, dilbilgisi çalışıyordu.

Gülerek gence takıldım:

"Harzemle Hitay bile barıştılar. Ama, Zeyd'le Amr'ın düşmanlıkları hâlâ sürüyor!"

Delikanlı başını kaldırıp tebessüm etti ve:

"Nerelisiniz?" diye sordu.

"Şiraz'danım!" diye cevap verdim.

"Sadî'nin sözlerinden ne biliyorsunuz?" dedi.

Arapça bir kıta okudum. Yakışıklı genç, biraz düşündükten sonra şöyle söyledi:

"Ülkemizde onun Farsça şiirleri bilinir. Eğer Farsça bir şey söylerseniz daha kolay anlaşılır!"

Efendimiz (s.a.v.) buyurmuşlar ki: 'İnsanlara akılları derecesinde söz söylemeli.'

Allah'ın özenerek yarattığı bu çok güzel ve akıllı gence şöyle cevap verdim:

"Dilbilgisi zordur, sen ise nazıksın. Doğrusu senin için endişe ediyorum."

Birkaç gün sonra, geri dönüş vaktimiz gelmişti. Yola çıkmamız gerekiyordu.

Gün doğarken akıllı gencin koşarak bize doğru geldiğini gördüm.

Meğerse kervanımızda biri, kendisine benim Sâdi olduğumu söylemiş. Büyük bir nezaket ve saygı gösterdi. Ayrılıp gideceğim için üzülmüyordu.

"Bu kadar zamandır niçin kendinizi gizlediniz? Neden Sâdi olduğunuzu söylemediniz? Niçin 'O benim!' demediniz? Sizin gibi büyüklerimize, lâayık olduğu şekilde hizmet etmeye çalışırdık."

Kendisine bir mısra ile cevap verdim.

"Senin olduğun yerde, ben 'benim' diyemedim!"^[19]

Gencin yüzü bulutlandı:

"Ne olurdu şehrimizde birkaç gün daha istirahat buyursaydınız da, yüksek huzurlarınızdan istifade etseydik!"

"Bu mümkün değil, peri yüzlü genç" dedim. Ve ona şu hikâyeciği anlattım:

"Dağdaki bir mağarada gönül dostu bir adam yaşamış. Ona:

"Azizim, neden şehre inmiyorsun? Gel de biraz gönlün açılsın!" demişler.

"Şehirde pek çok gül yüzlü güzel var, belki birine tutulurum, diye korkuyorum" demiş. Çünkü çamur çok olunca filler bile kayar!"

Gülümsedi. Birbirimizle kucaklaşarak ayrıldık.

* * *

Ayrılık kapıdayken, dostun yüzünü öpmenin ne faydası var?

Denilir ki elma bile, dostlarına veda etmiştir. Çünkü yüzünün bir yanı kırmızı, öbür yanı sarıdır.

Eğer ayrılık günü kederden ölmezsem, beni gönülden seven biri sanmayınız!

* * *

İBRETİİ SÖZLER:

Kadın bir gonca güldür; onu tatlı söz güldürür, açar.

Kendi çocuğunun namuslu kalmasını istiyorsan, başkalarının çocuklarına kötü gözle bakma.

Her sabah karşında başka bir bülbül bulunan güle heves etmek, akıl kârı değildir.

Bir kimseyi kötü bir kadına düşmüş görürsen ayıplama.

* * *

Kaynana Dırdırı

ADAMIN BİRİNİN çok sevdiği güzel bir karısı vardı. Günü geldi, dünya zindanından âhiret bostanına göçtü. Kaynanası huysuz bir kocakarıydı.

Adamcağız, onun sık sık sarf ettiği gönül kırıcı sözlerinden pek sıkıntılıydı. Ne yazık ki, ölen eşinin mihrini^[20] ödeyemediği için, onunla oturmaktan başka çaresi yoktu.

Bir gün bazı dostları kendisini ziyarete geldiler. İçlerinden biri şöyle sordu:

"Kader seni sevgili eşinden ayırdı. Şimdi ne haldesin?"

Adam cevap verdi:

"Bana eşimi görmemek, kaynanamı görmekten daha zor gelmiyor! Gülü yağma ettiler, diken kaldı. Hazineyi yağma ettiler, yılanı kaldı!"^[21]

* * *

Gözü mızrak ucunda görmek, düşman yüzü görmekten iyidir.

Bir düşmanı görmemek için, bir dosttan ayrı kalmak câizdir.

* * *

Kimseye Gönül Bağlama

FAKİR BİR DERVİŞLE hac kervanında beraberce yolculuk ediyorduk. Arap reislerinden biri, çoluk çocuğuna harcamak üzere ona yüz altın vermişti.

Yağmacı olan Hafâce kabilesinin eşkıyaları âniden kabilemizi basarak, ne var ne yok her şeyimizi alıp götürdüler.

Kafiledeki tüccarlar ağlayıp sızlamaya, boş yere bağırp çağırmaya başladılar.

İster yalvar, ister bağır çağır. Hırsız aldıklarını geri getirmeyecektir!

Kervan halkı böyle acıklı bir halde iken, o derviş hiç neşesini bozmamış, onda hiçbir değişiklik olmamıştı.

Ben, ister istemez şaşırmıştım.

"Yoksa hırsızlar, senin o mâlum parana dokunmadılar mı?" dedim.

Derviş gülümsedi:

"Hayır, onu da alıp götürdüler. Fakat, ben paraya alışık olmadığım için, gitmesine de üzülmedim. Hiçbir şeye gönül bağlamamalı, sonra gönlü ondan ayırmak zor olur."

Başımı, "Anladım" der gibi salladım:

"Senin bu söylediğin benim halime tıpatıp uyuyor. Gençliğimde ay yüzlü bir güzele vurulmuştum. Onu o derece severdim ki, gözümün kiblesi onun güzel yüzü, ömrümün sermayesi ona kavuşmaktı. Dünyadaki hiçbir insan onun kadar güzel olamazdı. Onun gibi güzel yüzlü bir başkası, olsa olsa gökteki bir melek olabilirdi.

"Başkasını sevmek artık bana haram olmuştu. Sevgiğimin başına yemin ederim ki, bundan sonra onun gibi birisi yaratılmayacaktı.

"Ne yazık ki, varlığının ayağı âniden ecel çamuruna batıverdi, kabilesinden acı ve keder çığlıkları yükseldi.

"Bense onun mezarını yurt edindim. Orada günlerce yattım. Onun ayrılığının hasretiyle ağıtlar söyledim:

"Senin ayağına ecel dikeninin battığı gün, keşke felek ölüm kılıcını benim boynuma çalaydı da, bugün gözüm dünyayı sensiz görmeyeydi. Ey gönül verip sevdiğim! İşte mezarının başındayım, toprağım başıma saçılsın.

"O güzel ki, yatağına gülle nesrin saçılmadıkça rahat edemez, uyuyamazken, şimdi kaderin sillesi yüzünün gülünü döküverdi. Toprağının üstünde ocak ocak dikenler bitti.'

"Onun ayrılığından sonra, artık dünyada yaşadıkça, nefsimin gelip geçici arzuları peşinde koşmamaya karar verdim."

* * *

Denizin faydası çok olurdu, eğer dalga korkusu olmasaydı! Gülün sohbeti güzel olurdu, eğer diken endişesi bulunmasaydı!

Dün ona kavuştuğum bahçede tavus gibi salınıyor, gururla geziniyordum. Bugünse sevgilinin acısıyla yılan gibi kıvrılıyorum.

Hiçbir şeye gönül bağlamamalı, sonra gönlü ondan ayırmak zor olur.

* * *

Mecnun'un Aşkı

HALİFE ABDÜLMELİK BİN MERVAN'A, Leylâ ile Mecnun arasındaki aşkı anlattılar. Onun, lisanı çok iyi kullanan, kelimelerle ustaca oynayan güçlü bir şâir olduğunu, lâkin Leylâ'nın aşkıyla irade dizginini elinden kaçırıp zavallı bir halde çöllere düştüğünü söylediler.

Halife, Mecnun'un getirilmesini söyledi. Onu bulup huzuruna çıkardılar:

Hükümdar, Mecnun'u tepeden tırnağa süzüp perişan haline bakarak şöyle konuştu:

"İnsanlığın şerefinde ne kusur gördün de, hayvanca yaşamaya özendin? Issız çöllere dalıp insanca hayatı terk etmeye utanmıyor musun?"

Mecnun derinden bir "Ah!" çekti ve ağlayarak cevap verdi:

"Nice dostlarım, Leylâ'yı sevdiğim için beni ayıpladılar. Ama onu görmüş olsalardı, bunda benim bir kusurum olmadığı anlaşıldı."

Mecnun ellerini kaldırıp boşluğa doğru mırıldandı:

"Ey gönülleri fetheden sevgili! Bende ayıp arayanlar, ne olurdu bir kerecik olsun, yüzünü görebilseydiler."

Halifeye döndü:

"Ey kudretli hükümdar! Eğer beni kınayanlar, onun güzelliğini görselerdi, karşılarında Hz. Yusuf'u (a.s.) gören kimseler gibi, turuncu^[22] kesecekleri yerde parmaklarını keserlerdi. Böylece gerçek, benim dâvâmın doğruluğuna şahitlik ederdi. Ben de Cenab-ı Allah'ın Hz. Yusuf (a.s.) hakkında Züleyha'nın ağzından buyurduğu gibi:

"Kendisi için beni ayıpladığınız sevgili, işte budur!' derdim."

Halife, Mecnun'un ağzından bu sözleri dinledikten sonra, Leylâ'yı çok merak etti:

"Şu Leylâ'yı da bulun bakalım! Bunca perişanlığa sebep olan şu sevgiliyi bir de biz görelim."

Halifenin adamları ülkenin dört bir tarafını dolaşıp uzun aramalardan sonra, Arap kabilelerinden birinde Leylâ'nın izini buldular ve apar topar onu da sultanın huzuruna getirdiler.

Hükümdar, Leylâ'yı görünce hayretler içinde kaldı. Esmer, kara kuru, gösterişsiz bir kızdı. Onu hiç gözü tutmadı. Vezirine dönerek şöyle mırıldandı:

"Bunun neresi güzel?"

Haremindeki câriyelerin en çirkini bile, ondan daha güzel, daha göz alıcıydı.

Mecnun, sultanın bakışlarından, Leylâ'yı gözünün tutmadığını anladı.

"Ey Emirü'l-Müminin! Leylâ'ya Mecnun'un gözüyle bakmalısınız ki, ondaki ince güzellik size görünsün. Ondaki eşsiz zarafet ancak o zaman görülebilir.

"Siz, benim derdimi anlayamazsınız. Benim halimi ancak, benimle aynı derdi paylaşan biri anlayabilir. Öyle birini bulmalıyım ki, gece gündüz onunla konuşayım, acılarımı onunla paylaşayım.

"İki odun, birlikte daha güzel yanar!"

"Sevgilim hakkında yüreğimdeki acıyı, yurdun güvercinleri duysalar, benimle birlikte ağlayıp gözyaşı dökerlerdi.

"Sevda çekmeyen kimseye, 'Sen dertli kimsenin gönlünde ne acılar kavrulduğunu bilemezsin!' deyin. Onlarda gönül sızısı bulunmaz.

"Ömründe arı iğnesi yememiş kimseye, arıyı anlatmak mümkün değildir. Senin halin bizim gibi olmadıkça, bizim halimiz sana masal gelir. Benim yangınımı başkasıyla kıyas etme. Başkası tuzu elinde tutuyor, benimse yarama ekilmiştir."

AŞK ÜZERİNE SÖZLER:

Dostuna esir olan âşık, zincirden; dostuna avlanan âşık, dostunun kemendinden kurtulmak istemez.
Âşıklar kendilerini pervane gibi ateşe vururlar. İpek kurdu gibi üzerlerini ipek ile örmezler.
Âşıkların sevdikleri yanlarındadır, fakat onu ararlar. Bunlar ırmak kenarında bulundukları halde dudakları susuzluktan kurumuş, çatlamıştır.
Âşıklar su içmezler demem, içerler. Fakat Nil kenarında olsalar bile, içtikçe susuzlukları artar.
Cenab-ı Hakkı hatırlayarak çekilen sabır acı olmaz. Dost elinden gelen acı şey şeker olur.

* * *

Gönül Susuzluğu

GENÇLİK ZAMANLARIMIN BİRİNDE, yolum bir mahalleden geçiyordu. Aylardan Temmuzdu. Sıcak öyle yakıcıydı ki, insanın ağzındaki tükürüğü bile kurutuyor, kızgın esen rüzgâr ilikleri kaynatıyordu.

Güneşin bu sığağına dayanamayarak bir duvarın gölgesine sığındım. Gözlerim, soğuk bir su verip hararetimi söndürecek birini arıyordu.

Derken, karşıdaki evin kapısı aralandı. Karanlığın arasından, yüzüme parlak bir ışık huzmesi vurdu. Bu aydınlık, huri güzelliğinde bir âfetin yüzünün nuruydu. Bu öyle eşsiz bir güzellikti ki, kelimeler onu anlatmaktan acizdi. Sanki karanlık bir gecede şafak söküyor ya da karanlıklar diyarından âb-ı hayat^[23] fişkırıyordu.

Elinde bir bardak buzlu şerbet vardı. Bilmem ki şerbete gül suyu mu katılmış, yoksa içine gül yüzünden birkaç damla mı damlamıştı?

Bana doğru uzattığı soğuk şerbeti kınalı ellerinden alıp bir dikişte bitirdim. Sanki ruhum tazelenmişti. Fakat bu defa da yüreğimi öyle bir susuzluk kapladı ki, denizlerce berrak suyu yudum yudum içsem, susuzluğum azalmayacaktı.

* * *

Gözü her sabah böyle bir yüze düşen talihliye ne mutlu!

Şarapla sarhoş olan gece yarısı, Sâkinin^[24] sarhoşu ise mahşer sabahı ayılır!

* * *

Yüz Elli Yaşındaki İhtiyar

İLİK BİR BAHAR SABAHIYDI... Şam'daki Beni Umeyye Camiinde bir kısım âlimlerle fikir alışverişinde bulunuyordum. Birden kapıdan bir delikanlı girdi.

"Aranızda Farsça bileniniz var mı?" diye bağırdı. Hocalar beni işaret ettiler.

"Hayırdır inşaallah!" dedim.

Genç, heyecan içinde şöyle söyledi:

"Yüz elli yaşında bir ihtiyar, ruhunu teslim etmek üzere! Farsça bir şeyler mırıldanıyor, fakat anlayamıyoruz. Zahmet edip gelerseniz, büyük sevaba girersiniz. Sanırım bazı şeyler vasiyet ediyor."

Hemen kalkıp gencin arkasına takıldım.

Eve gelip, ihtiyarın başucuna vardığımda, şunları söylüyordu:

"Şu ölümlü dünyada, gönlümce bir iki nefes yaşayayım, dedim. Ne çâre ki, nefesim daraldı. Hayatın türlü nimetlerle dolu sofrasında, ne yazık ki az bir zaman yiyip içtik. Fazlasına bırakmayıp, 'Yeter bu kadar!' dediler."

Bu sözlerin anlamını Şamlılara Arapça anlattım. Ömrünün uzunluğuna rağmen, hayattan bu derece üzüntüyle ayrılmasına hayret ettiler.

İhtiyara doğru eğilip:

"Nasılsın?" diye sordum.

Gözlerini güçlkle aralayarak:

"Ne söyleyeyim?" dedi. "Ağızından dişini çıkardıklarında, bir insanın nasıl acı çektiğini görmediniz mi? Bedeninden canı çekilen bir kimsenin ne halde olacağını ona göre kıyas edin!"

"Ölüm düşüncesini hayalinden çıkar, kuruntuya kapılma!" dedim.

İhtiyarın gülümsediğini görünce de devam ettim:

"Feylesoflar demişler ki: 'Bedenin ne kadar sağlam olursa olsun ölmeyeceğini sanma, sağlığına güvenme. Buna karşılık, hastalığın ne kadar korkunç olursa olsun, kesin olarak ölüme delil zannetme.' Emredersen bir hekim çağıralım da sana ilâç versin. Bir de bakarsın iyi olursun."

İhtiyarın yüzünde alaycı bir gülümseme belirdi:

"Heyhat, sen köşkün kemerini süslemeyi düşünüyorsun, halbuki onun temelleri kaymış! Hekim bana ne yapsın? Olsa olsa ellerini ovuşturur."

Bunu söyledikten sonra, ihtiyar daldı. Can verirken inliyor, karısı kendisine gül suyu karıştırılmış güzel kokular sürüyordu.

* * *

İnsanın sağlığı bir kere bozulmaya görsün, artık ne büyü kâr eder, ne de ilâç!

* * *

Yaşlı Adamla Genç Karısı

YAŞLI BİR ADAM, başından geçen bir olayı şöyle anlatıyordu:

"Genç bir kızla evlenince, yatak odamızı çiçeklerle süsledim. Başbaşa kalınca ona en tatlı sözlerle iltifat ettim. Gözümü, gönlümü ona bağlamıştım. Geceler boyu uyumaz, çekinmesin, alışsın, diye onu neşelendirecek şakalar yapardım."

Bir gece kendisine şunları söyledim:

"Ne kadar şanslı bir kız imişsin ki, benim gibi tecrübeli, hayatın iyisini kötüsünü denemiş, sevgiyi aşkı bilen, sevgili kıymetinden anlayan, şefkatli, iyi huylu, tatlı dilli, seni canından çok seven birine düştün!"

Beni sessizce, başı önünde dinlediğini görünce konuşmaya devam ettim:

"Senin için her şeyi yaparım. Elimden geldiğince sana güzel muamele ederim. Sen beni üzsen dahi, ben seni asla kırmam, incitmem. Eğer senin tek gıdan, papağanlar gibi şeker dahi olsa, seni beslemek için tatlı canımı vermeye hazırım."

Başını yavaşça kaldırıp bir an için yüzüme baktı ve hafifçe tebessüm etti. Sözlerimden mutlu olduğunu hissediyordum.

"Çok şükür ki, kendini beğenmiş, dik başlı, kararsız, her dakika başka bir havaya giren, her an başka hevese kapılan, nerede sabah orada akşam, her gece başka bir kapıda uyuyan, her gün başka bir dost tutan, hercai, kadir kıymet bilmez, sorumsuz, bir gencin eline düşmedin!"

"Gençler her ne kadar, yakışıklı ve çekici olsalar da vefalı değildirler. Sen bülbüllerden vefa bekleme. Onlar her an, başka bir gülün dalında öterler. Ama yaşlılar, gençler gibi cahillik ve acemilikle değil, akılları ve mantıklarıyla hareket eder."

"Hayatta her zaman kendinden değerlisini ara ve onu bulmaya çalış. Bulduğunda ise, bunu fırsat bil ve değerlendir. Kendin gibi birisiyle vaktini harcama, zamanına yazık edersin!"

Genç ve güzel eşime, bu anlamda çok sözler söyledim. Beni hiç cevap vermeden dinliyordu. Sandım ki, gönlü tamamen bana bağlandı. Gözü artık benden başkasını görmüyor.

Birden derinden bir, "Ah!" çekti. Başını iki yana üzüntüyle salladı:

"Bu kadar diller döktün. Bu kadar güzel sözler söyledin. Öğütlerini aklımın terazisinde, büyükannemden duyduğum tek bir cümle ile karşılaştırdım. Onun ağırlığını tutmadı. Büyükannem şöyle diyordu:

"Genç bir kadının koynunda pîr (yaşlı) yatacağına, tîr (ok) yatsın, daha iyidir."

Neticede, bu genç hanımla üç ay zor oturduk, sonunda ayrıldık. İddeti bitince^[25] onu bir gençle evlendirdiler. Delikanlı kaba, aksi, ters, nezaketsizin biriydi. Ayrıca hem huysuz, hem de züğürttü.

Eski eşimin ondan eza cefa çektiğini, sıkıntı ve sefalet içine düştüğünü işittim. Gel gör ki şükrediyor, "Cenab-ı Hakka sonsuz şükürler olsun ki, o yaşlı adamın işkencesinden kurtulup bu büyük nimete kavuştum."

"Bu kadar eziyetin, kabalığın ve görgüsüzlüğüyle beraber nazını çekerim, çünkü gençsin, yakışıklısın. Cehennemde seninle birlikte azap çekmek, yaşlı biriyle Cennette bulunmaktan iyidir."

"Güzel yüzlü, yakışıklı birinin ağzından çıkan soğan kokusu, çirkin ve yaşlı birinin elindeki gülden yayılan gül kokusundan daha nefistir" diyerek mutluluk içinde söyleniyormuş.

Ne Ekersen Onu Biçersin

VAKTİYLE DİYARBEKİR’DE bir ihtiyarın evine misafir olmuştum. Bu yaşlı adamın büyük bir serveti, güzel yüzlü, yakışıklı bir de oğlu vardı.

Bir gece bana başından geçen bir olayı anlattı.

"Hayatım boyanca başka evladım olmadı. Bu benim tek dayanağım. Köylerimizin birinde mübarek sayılan bir ziyaretgâh var. İnsanlar arzu ettikleri bir şeyi dilemek için oraya gider ve orada Allah’a dua ederler. Herkes gibi ben de nice geceler o ziyaretgâhın dibinde Allah’a niyaz edip gözyaşı döktüm, yalvarıp yakardım. Sonunda dualarım kabul oldu. Rabbim bana bu evladı ihsan buyurdu."

Sonraki günler, şehirdeki başka dostlarımı ziyaret ettiğimde işittim ki, bu çocuk arkadaşlarına, kimsenin duymamasını tembih ederek şöyle söylüyormuş:

"Ne olurdu, o ziyaretgâhın nerede olduğunu bileydim de, babamın ölmesi için orada dua edeydim!"

Yaşlı adam, "Oğlum akıllıdır!" diye seviniyor, oğlu ise babasına, "Babam bunaktır!" diye söz dokunduruyor.

* * *

**Ey vefasız ihtiyar! Üzerinden yıllar geçti, babanın mezarına bir defacık olsun uğramadın.
Sen babana ne hayırda bulundun ki, oğlundan kendine hayır bekliyorsun?**

* * *

Sırtındaki Kambur

SOHBETLERİMİZE KATILAN neşeli, sevimli, güler yüzlü, tatlı dilli, şakacı bir genç vardı ki, dert nedir bilmez, esprileriyle ortalığı kırar geçirir, gülmekten iki dudağı bir araya gelmezdi.

Aradan uzun bir süre geçti, onunla görüşemedik. İşittim ki evlenmiş, çoluk çocuğa karışmış.

Bir gün karşılaştığımızda gördüm ki, eski canlılığından eser kalmamış, neşesinin gülü solmuştu.

"Sana ne oldu, bu halin ne?" diye sordum.

"Çocuklarım olduğundan beri çocukluk heveslerinden uzaklaştım" dedi.

* * *

Nedir bu çocukluk? Nedir bu geçici arzu ve isteklere duyduğun bağlılık, zevk ve eğlenceye olan düşkünlük? Yılların yaptığı değişiklikler seni korkutmuyor mu? Saçlarını ihtiyarlık ağartmadı mı?

Madem ki ihtiyar oldun, çocukluktan vazgeç! Oyunu, eğlenceyi bırak!

Taze gençlerin âdeti olan gülüp oynamayı ihtiyarlarda arama. Akıp giden su, artık ırmağa geri dönemez.

Biçilme zamanı gelen ekin, taze ve yeşil ekinler gibi salınamaz.

Ah! Ne yazık ki gönlü aydınlatan gençlik bir rüya gibi geçip gitti. Aslan pençesi olan bileğimde kuvvet kalmadı. Ne çare ki, belimi büken ihtiyarlığa razı oldum.

* * *

Yaşlı bir kadın saçını siyaha boyamıştı. Ona dedim ki:

"Ey koca nine! Tatalım ki saçını hile ile karattın; fakat sırtının kamburunu ne ile düzelteceksin?"

* * *

İnci Dizmenin Yaşı

YAŞLI BİR ADAM, yaşına bakmadan evlenme sevdasına düşmüştü. "İnci" adlı güzel bir kızcağıza talip olmuştu.

Âdet olduğu üzere düğün dernek yapıldı. Adam, genç karısını mücevher kutusu gibi herkesin gözünden saklıyordu.

Yaşlı adamın evlenme çağı çoktan geride kaldığından, kısa süre sonra aralarında kavgalar başladı. İhtiyarın da aklı başına gelmişti.

"Bunu nereden buldum? Bu saygısız ve edepsiz kız, evimi barkımı silip süpürdü" diye bahaneler uydurup karısını, dostlarına şikâyetle başladı.

Evdeki kavgalar öyle büyüdü ki, iş artık kadıya kadar yansıdı. Ben de dedim:

"Ey ihtiyar, kızın ne suçu var? Senin elin bile titriyor, 'İnci' dizmeyi nasıl becerecektin?"

* * *

Âşık Delikanlı

FAKİR BİR ÇOCUK, bir sultan kızına âşık olmuştu. Her zaman kızın bulunduğu yere gidiyor, onunla görüşeceğini ümit ederek, bütün zamanlarını onun hayalleriyle süslüyordu.

Hedef tahtası gibi onun meydanından eksik olmuyordu. Sonunda yüreğine acı oturdu, ağlamaktan gözleri kan çanağına döndü. Bununla beraber sırrını kimselere açamamıştı.

Günün birinde zengin rakipleri onun bu derdini öğrendiler:

"Bir daha buralarda dolaşırsan, seni doğduğuna pişman ederiz" dediler.

Delikanlı bir müddet oralara uğramadı. Ancak sevgilisinin yüzü aklına gelince, tekrar gitti. Artık o yerlerden ayrılmaz olmuştu. Bir gün âşık genci orada gören rakiplerinden biri, fil yapıllı kölesini üzerine gönderdi. Köle, delikanlıyı fena şekilde dövdü. Çocuğun kafası patladı, kolu kırıldı, bütün vücudu kanlar içinde kaldı. Zalim köle sırtıyordu:

"Efendim, 'Bir daha buralara uğrama' diye seni uyarmadı mı?" diye bağıırıyordu.

Âşık bir müddet yine ortadan kayboldu. Fakat, sevdiğinin yüzünden uzak kalmaya bir türlü dayanamıyordu. Yaraları biraz iyileşince, gönlüne söz geçiremeyip yeniden geldi. Onu, şekerden sinek kovar gibi, bin bir eziyetle kovuyorlar, lâkin o bir müddet sonra, tekrar çıkageliyordu.

Birisi ona şöyle dedi:

"Ey deli kılıklı arsız, senin dayağa karşı ne garip bir sabrın var!"

Âşık delikanlı şöyle cevap verdi:

"Bu işkenceler bana sevdiğimden geliyor. Ondan şikâyet etmek aşkın kanununa uymaz. O beni ister dost, ister düşman bilsin, ben onu seveceğim. O olmayınca bende sabır arama! Artık onu göreceğim olsam bile huzur bulamıyorum. Ne sabra gücüm var, ne savaşımaya kabiliyetim. Ne beraber bulunabiliyor, ne bırakıp kaçabiliyorum. 'Başını kesip çadır ipine bağlamak için kazık yapacağız' deseler razıyım, yine de onun huzurundan başımı çevirmem. Pervane kendisini ışığa vurur, yanar ve sevdiğinin ayağı dibinde can vermez mi? Bu ölüm onun gözünde, diri olup mum gölgesinde yatmaktan iyidir. Bence o ölmemiş, sevdiğinin ayak ucunda yattığı için belki de sonsuz bir hayata kavuşmuştur."

Adam bu defa şöyle sordu:

"Peki, ya sultan kızı kılıçla başını uçurursa?"

"Bu kadar küçük bir şey sevgiliden esirgenir mi? Zaten benim başımdan haberim var mı? Başımın üstünde taç mı var, balta mı hiç bilemiyorum? Bunu fark edecek kadar kendimde değilim!"

Adam, bu garip âşığı şaşkınlıkla dinliyordu:

"Sabırsızsın diye bana gücenme, çünkü âşık sabredemez! Aşkla sabır bir arada olmaz. Yakup Peygamber gibi, ağlamaktan gözlerim kapansa, Yusuf'un görme ümidimi kaybetmem! İnsan birinin aşkıyla sarhoş oldu mu, artık onun hiçbir şeyinden incinmez."

Bir zaman sonra bu delikanlı, bir fırsatını bularak sultan kızının üzengisini öptü. Güzel kız öfkeyle, atının dizginini başka tarafa çevirdi.

Âşık genç gülerek:

"Dizginini benden çevirme, Sultan olan bir hiçten dizgin çevirir mi? Ben bir hiçim, senin yanında benim hiçbir varlığım yok! Eğer bende bir kusur görüldüyse, onu yapan ben değilim, sensin. Zaten benliğim kalmadığı için, üzengine el sürmeye cesaret gösterdim. Beni o sarhoş gözlerin ok gibi vurup öldürüyorken, beni öldürmek için kılıç çekmene ne gerek var?"

* * *

Arkadaş! Sen sahlığı ateşle, sonra da yürü git; inan ki ne kuru kalır, ne de yaş!

* * *

Hakiki Aşk

HAKİKÎ ÂŞIKLAR, canan sevdasıyla candan, dost yâdıyla cihandan geçmiş kimselerdir.

Onlar yalnız Allah'ı bilir, Onu hatırlarlar. Onu hatırlamak için halktan kaçarlar. Onları sâkinin güzelliği sarhoş etmiştir, şaraba ihtiyaçları yoktur. Onun için şarabı dökmüşlerdir.

Onların dertlerine deva olmak mümkün değildir. Çünkü dertlerine kimse vakıf olamaz.

Onlar dıştan bakıldığında işsiz gibi görünürler.

Dereceleri toprak gibi tevazudan ibaret, lâkin nefesleri ateşli ve etkilidir. Bir nara ile bir dağ yerinden koparırlar.

Rüzgar gibi göze görünmezler, çabuk koşarlar. Taş gibi sessiz sedasız görünürler, fakat durmadan tesbih ederler.

Seherlerde o kadar ağlarlar ki, gözyaşları gözlerinden uykuyu alır götürür.

Gece gündüz sevda denizi içinde bulunurlar; fakat hayretten geceyi gündüzden fark edemezler.

Suretleri süsleyen Nakkaş-ı Ezelinin güzelliğine o kadar âşıktırlar ki, hiçbir güzelin suret güzelliği ile ilgileri yoktur.

Veliler zâhire gönül vermezler. Kim ki zahire gönül verirse, o ahmadır, içsiz kabuk gibidir.

Vahdetin halis şarabını içen, dünyayı da, âhireti de unuttur.

* * *

Sadakatli Genç

BİR DELİKANLININ Semerkand'da bir sevdiği vardı. Ağzından söz yerine sanki şeker dökülür, güzellikte hurileri geride bırakır, işvesiyle gönülleri ateşlerdi. Yüce Allah bu dilberi öyle güzel yaratmıştı ki, o yürürken gözler ardında kalır, sevenlerin kalbi onun yolunda feda olurdu.

Nitekim âşığı da kendisini gizlice seyrediyor, ona baktıkça kendinden geçiyordu.

Bu dünyalar güzeli, bir keresinde âşığını sertçe azarladı:

"Ey şaşkın delikanlı! Ardımda ne koşup duruyorsun? Ben, senin tuzağına düşecek birine benziyor muyum? Seni bir daha peşimde görürsem; hiç acımam, düşmanım sayar, kılıcımla başını uçururum!"

Durumu bilen biri, âşık delikanlıya şöyle öğüt verdi:

"Artık aklını başına al, başını kurtarmaya bak! Olmayacak heveslerin peşine düşme. Bu aşkında isabet yok, hayatını mahvetme, başka birisini sev. Gönlünün arzusu uğruna başından olma!"

Aşkına sadık olan genç, bu gönül yaralayan sözleri işitince acı bir feryat kopardı.

"Bırak beni âşığının kılıcı yaralasın, başımı onun kılıcı düşürsün. Bedenim çamurlarda yuvarlansın. Yeter ki dostum düşmanım, 'Bu adam onun uğrunda, onun kılıcıyla öldü' desinler. Ben, sevdiğimin peşinden ayrılmayı düşünmüyorum.

"Ey öğüt veren dostum, bana dokunma! Sevdiğim ne yaparsa yapsın, bana yine güzel gelir. Ben onun sevgisiyle her gece yanıp kül olduğum halde, seher vakti saba rüzgarı onun kokusuyla beni yeniden diriltiyor.

"Eğer bugün onun yakınında ölürsem, kıyamet gününde çadırımı yine onun yanında kurarım."

* * *

Aşk savaşında gücün yettiği kadar dayan, kaçma. Sadi diridir, çünkü onu aşk öldürdü.

* * *

İBRETİLİ SÖZLER:

Aşk beni yakar, kül eder, toprak eder diye korkma. Aşk seni helâk ederse, ebedî olursun.

Sende benlik oldukça, kendine yol bulamazsın. Bu sözü benliğinden geçmiş olanlar anlarlar.

Eğer sende aşk varsa, yürüyen hayvanların ayaklarından çıkan ses de sazdır.

Bir sinek bir âşığın yanında kanatlarını çırpınca, âşık vecde gelir, elini sinek gibi başına vurmaya başlar.

Âşık için sazın gereği yoktur. Âşık bir kuşun ötmesiyle de inler. Âlem sazla doludur, fakat ne çare ki her kulak açık değildir.

* * *

Terbiye ile İlgili Öyküler

Âhiretini Yıkan Adam

AKILLI BİR ADAMA SORDULAR:

"Şanslı kime, şanssız kime derler?"

Şöyle cevap verdi:

"Şanslı kimse öyle birisidir ki; hem eker, hem de yer. Şanssız ise, ölür ve her şeyini geride kalanlara bırakır."

* * *

Hiçbir iyilik yapmayan ve bunun için de insan denilmeye lâayık olmayan kimsenin namazını kılma! Çünkü o, ömrünü mal toplamak için harcamış, sonra da yiyememiştir.

Mal dünya rahatlığı içindir. Yoksa ömür, mal biriktirmek için verilmedi.

* * *

Hız. Musa (a.s.), Karun'a^[26] şöyle öğüt verdi:

"Cenab-ı Hakkın sana ihsan ettiğı gibi, sen de ihsanda bulun!"

Karun bu sözü dinlemedi. Sonunun ne olduğunu biliyorsunuz!

Servetiyle bir hayır kazanmayan kimse, geleceğini altın ve gümüş aşkıyla mahvetmiş sayılır.

Dünya nimetlerinden istifade etmek istersen, Cenab-ı Allah'ın sana lütfettiğı gibi, sen de insanlara yardım et!

Arapların şöyle bir sözü vardır.

"Cömert ol, iyilik ve ihsanda bulun, fakat başa kakma! Çünkü cömertliğinin faydası yine kendinedir."

Cömertlik ağacı nerede kök salmışsa, dalı budağı göklere yükselmiştir. Eğer ondan meyve yemek istersen, iyiliğı başa kakarak, köküne testere vurma!

Yaptığın hizmetten dolayı, Rabbine minnet yükleme. Belki seni hizmetine kabul ettiğı için, Ona minnettara ol. Şükür ki, hayır işlemeye muvaffak oldun, Cenab-ı Hak seni lütfundan yoksun bırakmadı.

* * *

İBRETİİ SÖZLER:

İhlâssız ibadet içsiz kabuğa benzer.

İnsan olduğı gibi görünmelidir. Olduğundan az görünen adam sonunda mahcup olmaz.

Gümüş suyuna batırılmış bakır, ancak bilmeyen yutar. Bir paralık pula altın suyu sürme. Çünkü işini bilen sarraf, o yaldızlı pula on para vermez.

* * *

Fitne Çıkarıcı Doğru

DUYDUM Kİ HÜKÜMDAR, yabancı ülkeye mensup bir suçsuzun öldürölmesini emretmiş.
Zavallı adam canından ümidini kesince, kendi lisanıyla sultana sövmeye, onun hakkında çirkin sözler sarf etmeye başlamış.
Zaten ârifler, "Canından ümidini kesen, ağzına geleni söylemekten kaçınmaz!" demişler.
"Ölmüş eşek, kurttan korkmaz."
"Kaçmaya imkan kalmayınca; el, keskin kılıcın ağzına yapışır."
"Çaresiz kalan kedinin köpeğe saldırması gibi, insan ümitsizliğe düşünce dilini uzatır."
Hükümdar, yabancının bir şeyler söylediğini duyunca, vezirine sormuş:
"Bu ne söylüyor?"
İyi kalpli vezir:
"Cennet, öfkelerini yenen ve insanların kusurlarını affeden takva sahipleri için hazırlanmıştır, diyor sultanım."
Hükümdar bu söz üzerine, merhamete gelip onun canını bağışlamış.
Bu sırada, konuşmalara kulak misafiri olan başka bir vezir söze karışmış:
"Bizim gibilere, padişah huzurunda yalan söylemek yakışmaz. Bu mahkum size sövüp hakaret etti. Ağır ve çirkin sözler söyledi" demiş.
Bu doğru sözlü vezirin konuşması üzerine hükümdarın yüzü asılmış:
"Bana onun yalanı, senin söylediğin şu doğrudan daha güzel geldi. Çünkü onun yalanı iyilik amacıyla söylenmişti, seninki ise kötülüğe dayanıyor."

* * *

Ârifler şu sözü ne kadar güzel söylemiş:
"İyilik için söylenen yalan, fitne çıkarıcı doğrudan hayırlıdır."
Her sözü hükümdar tarafından dikkate alınan kimse, iyilikten başka bir şey tavsiye etmesin. Eğer hayrı söylemeyecekse sussun, yoksa ona yazıklar olsun.
Tanınmış bir hükümdar, sarayının kemerine süslü nakışlarla şu sözü yazdırmış.
"Ey dostum, şu dünya kimseye kalmaz. Gönlünü şu cihanı yaratan Rabbine bağla! Dünya malına güvenme, Çünkü şu dünya, senin gibi niceleri besleyip öldürmüştür.
"Temiz olan can, mâdem bir gün çıkıp gidecektir; ha taht üzerinde ölmüşsün, ha toprak üzerinde!"

* * *

İyilik için söylenen yalan, fitne çıkarıcı doğrudan hayırlıdır.

* * *

Çelimsiz Şehzade

BİR HÜKÜMDARIN kısa boylu, çelimsiz gösterişsiz bir şehzadesi vardı. Kardeşlerinin hepsi uzun boylu, geniş omuzlu ve güzel yüzlüydüler.

Bir gün babası, bu kısa boylu ve gösterişsiz oğluna, onu beğenmediğini gösteren mânâlı bir bakış fırlattı. Bu incitici bakış, zeki şehzadenin gözünden kaçmadı. Babasının kendisini küçümsediğini anlamıştı. Dudaklarında anlamlı bir tebessüm belirdi.

Babasına saygı ifade eden sözler sıraladıktan sonra, şöyle dedi:

"Kıymetli babacığım! Kısa boylu, çelimsiz fakat akıllı bir adam, uzun boylu, iri yapılı lâkin akılsız ve cahil kimselerden daha üstündür. Boyca uzun ve vücutça iri olan, her zaman daha değerli değildir. Koyun küçüktür ama, temizdir. Fil iridir ama, murdardır.

"Yeryüzündeki en küçük dağ Tur'dur. Ama Allah katındaki derecesi bütün dağlardan ileridir. İlim sahibi bir zayıfın, şişman bir akılsıza, 'Arap atı ufak tefektir ama, bir ahır dolusu eşekten iyidir!' dediğini işitmedin mi?"

Şehzadenin konuşmasına hükümdar güldü. Devlet büyükleri ise beğendiler. Fakat bu sözleri kardeşlerinin hiç hoşuna gitmedi.

"İnsan sustukça, ayıbı da, hüneri de gizli kalır. Sen, her ormanı boş zannetme, olur ki içinde bir kaplan uyuyordur."

Aradan bir süre geçti. Kuvvetli bir düşman padişaha isyan edip savaş ilân etti. İki ordu karşılaştıklarında savaş meydanına atını ilk süren, bu çelimsiz şehzade oldu. Düşman saflarına doğru şöyle haykırdı:

"Heeey! Ben savaş günü düşmana sırt çeviren korkaklardan değilim!"

Şehzade sözünün şiddetini arttırdı:

"Başımın kan ve toprak içinde kalacağını da bilsem, karşınızdayım!"

Meydan okumasını şu öğütle bağladı:

"Düşmana saldıran kendi başıyla oynar, toprağı kendi kanıyla sular. Fakat düşmandan kaçan, ordunun başıyla oynar."

Şehzade bunları söyledikten sonra, kuvvetli bir nara patlatarak düşman safları arasına daldı. Dev yapılı yiğitlerden nicesini yere serdi. Bir ara babasının huzuruna geri döndüğünde yer öptü, söz istedi:

"Sevgili babacığım, Bedenim sana küçük görünmüş, gözün beni tutmamıştı. Sakın iriliği marifet sayma. Savaş meydanında ince belli Arap atı işe yarar, besili öküz değil!"

Savaş bütün hızıyla devam ediyordu. Düşman çok, bunlarsa az idiler. Aralarından korkup kaçmak isteyenler çıktı. Bunun üzerine şehzade var gücüyle bağırdı:

"Ey yiğitler! Sabredin ve savaşın. Korkak kadınlar gibi kaçmayın."

Bu söz askeri gayrete getirdi, hevesini arttırdı. Kaçmayı düşünenler bile, cesarete gelip ileri atıldılar.

Güneş batıp ortaya akşam kızılığı çöktüğünde düşman yenilmiş, savaş meydanı cesetlerle dolmuştu.

Padişah, şehzadesinin başını, gözünü öpüp onu tebrik etti, sevgiyle bağrına bastı. O günden sonra da oğluna olan bakışı değişti, ilgisi arttı. Sonunda küçümsediği şehzadesini veliaht yaparak onu tahta ortak etti.

Babasının bu kararına öbür şehzadeler çok içerleyip veliaht şehzadeyi ortadan kaldırmayı planladılar. Bir gün yemeğine zehir katarak onu öldürmeye niyetlendiler. Durumu son anda haber alan gözü kara şehzadenin kız kardeşi, elini tam yemeğe uzattığı sırada ona yetişerek kendisine engel oldu.

Şehzade kaşlarını çatarak ayağa fırladı:

"Zeki, kabiliyetli ve becerikli kimseler ölsün de, yerlerini beceriksiz ve hünersizler kapsın. Bu olmayacak bir şey!" dedi.

Dünyada hümanın^[27] nesli tükense bile, kimse baykuşun gölgesine sığınmaz.

Olup biteni hemen hükümdara ulaştırdılar. Sultan, şehzadenin kardeşlerini huzuruna çağırarak onları sert bir dille azarladı. Sonra da ülkeyi, her birinin memnun kalacağı biçimde çocukları arasında bölüştürdü. Bu suretle düşmanlık yatıştı, tartışma sona erdi.

* * *

İlim sahipleri demişler ki:

"On derviş bir kilimde uyur da, iki sultan bir iklime sığmaz!"

"Allah dostu ekmeğinin yarısını yerse, öbür yarısını fakirlere dağıtır. Halbuki bir hükümdar, yedi iklime sahip olsa, diğerinin sevdasındadır."

Düşmana saldıran kendi başıyla, düşmandan kaçan, ordunun başıyla oynar.

* * *

Kurt Yavrusu Kurt Olur

BİR GRUP EŞKIYA dağ yollarını tutmuş, gelip geçen kervanın önünü kesiyordu. Civardaki halk onların hırsızlıklarından bıkmış, kötülüklerinden usanmıştı. Ümit bağladıkları sultanlık askerleri de her defasında onlara yenilmiş, eşkıyayı yuvalandıkları dağ geçitlerinden söküp atamamıştı. Kervancılar, sarp tepeleri kendilerine sığınak edinen bu eşkıyadan nasıl kurtulacaklarını düşünemez olmuştu. Ülkenin ileri gelenleri başlarındaki bu belâyı def etmek için bir araya gelip durumu görüşmeye karar verdiler.

Söz alan yaşlı bir kervancı:

"Eğer bu eşkıya orada bir müddet daha dayanırsa, bir daha yerinden söküp atılmaz, artık onlarla hiç baş edilmez" dedi.

Yeni kök salan bir ağaç, biraz zorlansa yerinden çıkabilir. Ama aradan bir süre geçtikten sonra, öküz kuvvetiyle dahi yerinden koparamazsın. Pınarın başını bir iki kürek toprakla kapatmak mümkündür. Fakat su çoğalınca fille dahi geçilmez.

Görüşmenin sonunda şu karara vardılar:

"Dağ yoluna bir gözcü gönderilip eşkıyanın durumu yakından izlenmelidir."

Bir süre sonra böyle biri bulundu. Adam dostlarıyla helalleşerek dağlara doğru yollandı. Fakat aradan günler geçmesine rağmen, gözcüden hiçbir haber alınamadı. Herkesin ümitlerinin tükendiği bir sırada ise, gözcü çıkageldi. Eşkıya büyükçe bir kervana baskın düzenlemek için yerinden ayrılmış, ininden çekip gitmişti.

Derhal karar verildi. Bir çok savaşa katılmış, gözü kara, yüreği katı, bileğine kuvvetli birkaç yiğit, kılıçlarını kuşanıp gözcünün ardına düştüler. Geçide varınca da hemen pusu kurup siperlere çekildiler. Çevreye akşam alacası çökerken, etraftan eşkıyanın neşeli kahkahaları duyulmaya başladı. Hırsızlar gittikleri uzak yerlerden geliyorlar, beraberlerinde çuvalar dolusu ganimet getiriyorlardı.

Az sonra inlerine döndüler, bitkin görünüyorlardı. Silahlarını çıkarıp ganimetleri bir yana yığdılar. Uyku her şeye galip gelmişti. Her biri ayrı bir çalının dibine uzanıp kısa sürede kendilerinden geçtiler.

Pusudaki yiğitler bir müddet bekledikten sonra, güneşin kızılığı kaybolup, tepenin ardında görünmez olunca, yerlerinden çıkıp hırsızlara yaklaştılar. Eşkıya uyku halindeydi. Henüz ne olup bittiğinin farkına bile varmadan kısıkvrak bağlanıverdiler.

Şafak sökerken hepsi dağdan indirildi ve sultanın huzuruna çıkarıldı. Hükümdarın kaşları çatılmış, bakışları değişmişti. Gözleri yuvalarında öfkeyle dönüyordu. Haydutları bir süre süzdükten sonra emrini verdi:

"Hepsini öldürün!"

Hırsızların arasında henüz gençliğinin baharını yaşayan bir delikanlı da vardı. Bıyıkları yeni terlemiş, yanağının çimeni taze bitmişti.

Vezirlerden biri sultanın eteğini öpüp yüzünü yere koydu. Ardından da üzüntü içinde ağlayarak yalvarmaya başladı:

"Sultanım, bu çocuk hayat bahçesinden meyve yememiş, gençliğine doymamıştır. Şayet onun kanını bağışlarsanız, bendenizi mutlu edersiniz. Onu benim için affediniz efendim!"

Hükümdarın bu ricaya çok canı sıkıldı, yüzü karmakarışık oldu. Sesini sertleştirerek, vezirine şöyle söyledi:

"Bak vezir! İyiye kabiliyeti olmayan kimseyi terbiyeye çalışmak, kubbe üzerinde ceviz durdurmak gibidir. Mayası bozuk kimseler, iyilerin terbiyesini kazanamaz. Kötüler yok edilmelidir. Hatta soyu kurutulmalı, kökleri kazınmalıdır. Ateşi söndürüp korunu bırakmak ya da yılanı öldürüp yavrusunu

korumak akıllıca bir iş değildir.

"Bulutlar âb-ı hayat yağdırsa bile, söğüt dalından meyve alınmaz. Yaratılışı kötü biriyle vaktini öldürme, hasır kamışından şeker yiyemezsin."

Vezir, sultanının bu sözlerini büyük bir sessizlik içinde dinledi ve doğru bulmuş gibi göründü. Hatta, "Efendimizin buyurdukları gerçeğin ta kendisidir" diye de ekledi.

Fakat bir süre sonra yeniden söz istedi:

"Sultanım, eğer bu çocuğun kötülerle dostluğu devam etseydi, buyurduğunuz gibi onların terbiyesini alacak ve onlar gibi eşkıya olacaktı. Ancak, kendisi henüz çocuk denecek yaştadır. Haydutların zulüm ve isyandan ibaret kötü huyları, henüz onun mayasına işlememiştir. Ümit ediyorum ki, iyilerle bir arada bulunması güzel bir terbiye olur, iyi insanların ahlâkını benimser.

"Sevgili Peygamberimiz, 'Her çocuk Müslüman ahlâkı üzerine doğar, fakat ana babaları onları Yahudi, Hristiyan ve Mecusi yapar' buyurmadılar mı?

"Hz. Lut'un (a.s.)^[28] karısı, kötülerle arkadaş olduğu için, peygamber ailesinden olma şerefini kaybetmedi mi? Oysa ki Ashab-ı Kehf'in^[29] köpeği birkaç gün iyilerin arkasında yürüdü de insanlık şerefi kazandı!"

Vezir, sözünü bitirdikten sonra, yeniden el etek öptü ve geriye çekildi.

Daha sonra, sultanın nedimlerinden bazıları da veziri destekleyen sözler söylediler. Hükümdardan, çocuk için şefaatt dilediler.

Sonunda padişah merhamete geldi.

"Doğru yapmadığımı biliyorum ama, hatırlınız için onu affediyorum" dedi. Sonra ayağa kalktı ve sözlerine şunları ekledi:

"Ak saçlı Zâl'in^[30], kahraman oğlu Rüstem'e^[31] ne öğütlediğini biliyor musunuz?"

Sultan, veziri ve nedimlerinin yüzünü dikkatle inceledikten sonra:

"Düşmanı küçümseyip zayıf saymak doğru değildir! Küçük bir kaynaktan çıkan su, çoğaldığında deveyi yüküyle beraber götürür."

Sonunda vezir, delikanlıyı konağına götürdü. Naz ve nimetle besledi. Yetiştirmesi için en meşhur hocaları tuttu. Ona güzel konuşmasını, yerinde davranmasını, padişah huzurunda gereken her türlü terbiyeyi öğretiler.

Yaşı ilerledikçe bilgisi artıyor, huyları herkes tarafından beğenilip takdir ediliyordu.

Bir gün vezir, sultanın huzurunda iken, çocuğun ahlâkının güzelliğinden söz ederek:

"Akıllı ve âlim insanların terbiyesi, onu değiştirdi. Eski huyları yok olup gitti" dedi.

Hükümdar, vezirinin mânâlı sözlerini cevapsız bırakmadı:

"Şunu hiç unutma ki, kurt yavrusu kurt olur!"

Böylece aradan birkaç yıl daha geçti. Çocuk büyüdü, delikanlı oldu. Şehrin serseri takımından birkaçı oğlana yaklaşmak için fırsat kolluyordu. Sonunda çocuğa yapıştılar ve onunla dostluk kurup aslını kendisine anlattılar.

Günler böylece sessizlik içinde geçip giderken, bir gün delikanlının, yeni dostlarıyla birlikte veziri ve iki oğlunu öldürüp kasalarındaki bütün altını kaldırarak hırsızlar mağarasına, babasının inine geçip oturduğu haberi duyuldu. Herkes hayretler içinde kalmıştı.

Padişahın yüzü hüznle gölgelendi:

"Soysuz insan, terbiye ile adam olmaz. Kötü demirden iyi kılıç olur mu? Yağmurun huyu güzeldir, bu konuda kimse farklı düşünmez. Ama aynı yağmurdan bahçede lâle, kayalıkta ot biter. Ümit tohumunu boş yere zayi etmemeli!"

Bulutlar âb-ı hayat yağıdırsa bile, söğüt dalından meyve alınmaz. Yaratılışı kötü biriyle vaktini öldürme, hasır kamışından şeker yiyemezsin.

* * *

Mutluluğun Değeri

ZENGİN BİR TÛCCAR, ticaret amacıyla yola çıkmıştı. Kölesiyle beraber bir gemiye bindiler. Fakat köle, hiç deniz yolculuğu yapmamış, fırtına sıkıntısı görmemişti. Gemi küçük bir dalgayla sarsıldığında bile, köle ağlayıp inliyor, korkusundan tir tir titriyordu. Tecrübeli tayfalar, onu sakinleştirmek için ne kadar dil döktüler, ne kadar gayret gösterdilerse boşa çıkıyordu.

Kölenin her fırsatta sızlanması tüccarın da keyfinin kaçırması, huzurunu bozmuştu. Kaptan bile çaresizdi.

O sırada, yolcular arasında bulunan orta yaşlı bir adam, yavaşça zengin tüccarın yanına yaklaştı.

"İzin verirseniz, onu sustururum!" dedi.

Tüccar, "İzin veriyorum" anlamında başını sallayınca, yabancı adamla tayfalar arasında kısa bir fıısıldaşma geçti.

Az sonra geminin dört tayfası, köleyi apar topar kucaklayıp feryatlarına kulak vermeksizin, güverteden aşağı, denize atıverdiler. Zavallı köle, bir yandan sulara batıp çıkıyor, öte yandan "İmdat!" diye bağırarak, var gücüyle yardım istiyordu.

Birkaç dakika içinde, tayfalardan ikisi denize atlayıp köleyi saçından yakaladılar. Az sonra güverteye çıkarılan köle, artık sakinleşmiş görünüyor, sessizce uslu uslu oturuyordu. Ondaki deniz korkusu geçmiş, fırtına endişesi ruhunu terk etmişti.

Yabancı yolcunun bu garip davranışı tüccarı hayrete düşürmüştü:

"Ey yabancı, yaptığın bu işin hikmeti nedir?" diye sordu.

Yolcunun gözleri parladı, gülümseyerek şöyle dedi:

"Köle, suda boğulmanın sıkıntısını hissedemiyor, gemideki huzurun değerini anlayamıyordu. İşte huzur ve saadet böyledir. Bir felâkete uğramayan, onun kıymetini bilemez!"

* * *

Ey tok adam! Arpa ekmeği sana güzel görünmez. Halbuki sana güzel gelmeyen o ekmek, benim için güzeldir.

Biri sevdiğini sinesine sarmış, öbürü "Yâr gelir mi?" diye gözlerini kapıya dikmiş. Bu ikisi aynı olur mu?

"Araf^[32] Cennet hurileri için Cehennem, Cehennem halkı için Cennettir, derler."

* * *

Bir felâkete uğramayan, huzur ve saadetin değerini bilemez!

* * *

[\[1\]](#). "İnsan ne çok masum, ne de çok günahkâr olmalı. Bunların ikisi de iyi değildir" denmek istiyor.
(Bu yorum, Mütercim Kilisli Rıfat'ındır.)

[\[2\]](#). Ebu Hureyre, sahabedendir. Asıl adı Abdurrahman'dır. Rivayete göre, kedileri çok sevdiği için Peygamber Efendimiz kendisine "kedi babası" anlamına gelen Ebu Hureyre lakabını vermiştir.

[\[3\]](#). Kur'an'da, Kehf Suresinde adı geçen ve bir mağarada 309 sene uyuyan yedi genç. Bir hadiste, köpekleri Kıtmir'in Cennete girecek hayvanlardan biri olduğu belirtilir.

[4]. Zehrin etkisini gidermek için içilen ilâç.

[5]. Karpuz benzeyen, çok acı bir tropik ÷lke meyvesi.

[6]. İslam hukukunda öldüreni öldürme, yaralayanı yaralama şeklinde uygulanan bir ceza.

[7]. İslam hukukunda öldüreni öldürme, yaralayanı yaralama şeklinde uygulanan bir ceza.

[\[8\]](#). Ha Mim Suresi, 126. âyet.

[\[9\]](#). Eskiden kullanılan küçük bir ağırlık birimi.

[\[10\]](#). İslam hukukuna göre, hırsızın eli kesilirdi.

[\[11\]](#). Deve veya araba üzerinde taşınan büyük davul.

[\[12\]](#). Şehnâme: Meşhur İran şâiri Firdevsî'nin (934 -1020), İran mitolojisini anlatan ünlü destanı.

[\[13\]](#). Dehhâk: Halkına zulmeden bir Acem şahı, Feridun ise, daha sonra tahta geçen ve halkına âdil davranan İran şahıdır.

[\[14\]](#). Kâfûrî mum: Çok kaliteli beyaz mum.

[15]. Eserin yazıldığı yıllarında Dicle ırmağında çok balık varmış.

[\[16\]](#). Sâdi, elin yüze yoldaş olması deyimiyle, secde sırasında ellerin yüzün iki yanında yere konulmasını hatırlatıyor.

[17]. Hıtay: Şimdiki Doğu Türkistan.

[\[18\]](#). Arap dilbilgisi öğreniminde çok kullanılan bir örnek. Fetvalarda erkek için Zeyd ve Amr isminin kullanılması âdettir.

[\[19\]](#). Bu mısraın soface bir anlamı da vardır. "Senin gencecik varlığın varken, ben hayal olan varlığımı nasıl düşünebilirim?" demektir.

[\[20\]](#). Mîhir (mehir): Nikâh sırasında erkeğin karısına, boşanma halinde ödemeyi kabul ettiği mal ya da para. Mihr-i muaccel halinde para, ölen eşin anne veya babasına ödenirdi.

[\[21\]](#). Eskiden paralar, toprağa gömölerek saklanır, toprak kazıldığında ise, çoğu zaman yılanla karşılaşılırmış.

[\[22\]](#). Turunç: Turunçgillerden, Akdeniz bölgesinde yetişen acı ve ekşi meyveleri bulunan bir ağaç türü.

[23]. Âb-ı hayat: Ölümsüzlüğü ulaştıran su, ebediyet suyu.

[\[24\]](#). Sâki: İçecek dağıtan güzel.

[\[25\]](#). İddet: Bir kadın, kocasından boşandığında hamile kalmış olabilir. Bu durumda kadın, çocuğunun kimden olduğunun anlaşılabilmesi için, dinimizce üç ay süresince başkasıyla evlenemez. Buna iddet denir.

[26]. Karun, Hz. Musa (a.s.) zamanında yaşamış bir zengindir. Peygamber kendisinden mallarının zekatını istediği zaman vermemiş, hatta onunla tartışarak kendisine iftirada bile bulunmuştur. Sonunda, Hz. Musa'nın (a.s.) Allah'a yalvarması sonucu, mallarıyla birlikte gömölüp gitti.

[\[27\]](#). Hüma: Gölgesi birinin başına düştüğünde, o kimsenin ya padişah ya da başka büyük bir makama geçeceğine inanılan efsane bir kuş. Mecazi anlamda, devlet kuşu.

[\[28\]](#). Hz. Lût (a.s.), Kur'an'da adı geçen ve Hz. İbrahim (a.s.) zamanında yaşamış peygamberlerden biridir.

[\[29\]](#). Ashab-ı Kehf: Mağara arkadaşları. Bunlar, Kur'an-ı Kerime göre, Allah'a inanmayan kavimlerini terk ederek bir mağaraya sığınan ve orada 309 sene uyuyan 7 gençtir. Yanlarından ayrılmayan ve mağarada onlarla birlikte kalan köpeklerinin adı Kıtımr'dır.

[\[30\]](#). Rüstem'in babası.

[31]. Şehnâme’de adı geçen, devlerle dövüşüp filleri yenen, İran’ın mitolojik kahramanı.

[32]. Âraf: Cennet ile Cehennem arasında bulunduğuna inanılan bir yer.